ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL:11 • HAZİRAN'2001 • 1.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

2001 / 06

İNSANCIL'I ANLAMAK

MARKSİZM ve METAFİZİK

ELVEDA KÜÇÜK BURJUVALAR ÜLKESİ

ORTAÇAĞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE BİLGİNİN İMKANI ve SOFİSTLER

ÖDÜLLÜ SANAT, ÖDÜLSÜZ SANAT

"UYGAR BATI" DA İNSANLIK DURUMU

İNSANCIL ATÖLYESİNDE YAZ SEMİNERLERİ BAŞLIYOR

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	İNSANCIL'I ANLAMAK	1
Emily DICKINSON	ÇEVİRİ ŞİİRLER (ÇEV. ANIL MERİÇELLİ)	2
Sinan KUTLU	MARKSİZM VE METAFİZİK	3
Ömer SERDAR	YİNE HAZİRAN/DOĞDUĞUM AYLARDAN (ŞİİR)	7
Hasan AYDIN	ORTAÇAĞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE BİLGİNİN İMKANI VE SOFİSTLER	8
Mustafa TABAK	(ŞİİRLER)	13
Berrin TAŞ	CEHHEM ŞİİRLERİ (ŞİİR)	14
Mehmet ESATOĞLU	ÖDÜLLÜ SANAT ÖDÜLSÜZ SANAT	15
Hayriye ERSÖZ	IŞIKTA (ŞİİR)	17
İsmet ALICI	ELVEDA KÜÇÜK BURJUVALAR ÜLKESİ	18
Osip AMDELŞTAM	ÇEVİRİ ŞİİR (ÇEV. K. MİZİEV-A.NECDET)	20
İlhan YÜCE	"UYGAR BATI"DA İNSANLIK DURUMU	21
Şenol GÜREL	BRUNO (ŞİİR)	30
Seba B.ŞEN	ÖĞRETİM SİSTEMİ	31
Hira Selma KALKAN	BEYNİMİZİN YARILMIŞLIĞI	33
Türkan SÖNMEZ	OĞLUMA (ŞİİR)	34
	İNSANCIL'A MEKTUP	35
M. AKKAYA-M.ÇİFTÇİ	E. OĞUR - İ. DEMİRCİOĞLU İLE SÖYLEŞİ	36
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	45

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul
Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancil@insancil.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul

SAYI: 128 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM. ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İNSANCIL'I ANLAMAK

Cengiz GÜNDOĞDU

Biliyorsunuz, *İnsancıl*'ı yaşatmak için bir kampanya açıldı. Yirmibeşmilyon veriyorsunuz, ya iki yıl abone oluyorsunuz, ya *İnsancıl* Yayınları'ndan kitap alıyorsunuz. Kampanya ağır aksak yürüyor. Ağır aksak yürüyen bu kampanyanın hızlandırılması gerekiyor.

Şimdi size 7 Mayıs Pazartesi gününü anlatmak istiyorum. İnsancıl Yay-Sat'la dağıtılıyor. Dağıtımın gerekli işlemleri için Yay-Sat'a gitmek gerekiyor. Yay-Sat, Esenyurt'un kuş uçmaz kervan geçmez bir yerinde. Ordan da Ilıcak basımevine. Ilıcak da Gürpınar'da. Bütün bu işlemler yarım gün sürüyor. Arabası olan bir arkadaşın bizi, 8 Mayıs Salı günü buralara götürmesi gerekiyor.

Araba arayışımız 6 Mayıs Pazar günü başladı. O gün bir sonuç alamadık. 7 Mayıs Pazartesi günü beş saat uğraştıktan sonra, en sonunda Ömer Serdar arkadaşımızla anlaştık. Anlaştık derken, ödeme-para konusu anlaşılmasın. Nerede, saat kaçta buluşacağız... anlaşma bu.

Bizim bu uğraşımıza tanık olan bir tanıdık "Bu kadar zahmete değer mi. Profesyonelce yapılmalı bu iş" dedikte, ben, hemen "Sen *İnsancıl*'ı anlamamışsın" dedim.

Şimdi bunları niye anlattım. 8 Mayıs Çarşamba günü *"bir bilet: gidiş-dönüş"* adlı öykü dergisi geldi. Dergide Barış Acar'ın "Amatörlük ve Ötesi" adlı bir yazısı var.

Barış Acar profesyonellik için şöyle diyor, *"Profesyonellik topçunun ayağında top sektirirken kendine uzatılan mikrofona cevaplar yetiştirmesine benzer."* Barış Acar'a göre amatörlük ise ip üstünde yürüyen tedirgin canbaza benzer. *"Yayın yaşamını sürdüren çoğu "büyük" dergimizin durumu da, ne yazık ki böyledir. İçler acısı bir profesyonellik. Onlar matbaanın şehrin öbür ucunda olduğunu unutmuş gibidirler. İki top kağıdı sırtında taşıyarak basıma götürmenin ne demek olduğunu da, rica minnet ayarlanmış bir toplantı salonunda çoğu ilk defa görünen yirmi kişinin önünde derginin sorunlarını tartışmanın ne anlama geldiğini de anımsamazlar."*

Çok güzel.

Bizleri "iş çevirmemekle" suçlayan bu profesyonelleri güzel anlatmış Barış Acar. Bunlar aslında yabancılaşmış kişilerdir. Hayatlarının tek bir saniyesinde alınları terlememiştir. Ama yan geldikleri koltuklarda şimdi kendilerine düzmece bir tarih yazarlar. Onları ağzı açık ayran budalası gibi dinleyen tarihsiz gençlere, nasıl sıkıntı çektiklerini, nasıl eğilmeden bükülmeden bugüne geldiklerini ballandıra ballandıra anlatırlar. Durmadan retorik yaparlar. Düzmece bir tarihin içinde onun bunun izine basarak, o izleri kendi izi gibi göstererek yürürler.

Hayatlarında hiçbir sorun olmadığı için, sorunlu yerlerden son derece rahatsız olurlar.

Biz böylesi kişilerin bizi, *İnsancıl*'ı anlamasını beklemeyiz. Anlamaları da mümkün değildir. Çünkü onların durduğu yerle, *İnsancıl*'ın durduğu yer aşılmaz duvarlarla örülüdür. Üstelik, daha önemlisi değerler sistemimiz çok ayrıdır.

En başta onlar yalnızca kendileri için yaşarlar. Bizler hem kendimiz için, hem öbür insan için yaşarız. Varoluşumuz kendimizle sınırlı değildir.

Onlar düzmece gururlarıyla taşıt aramayı dilencilik diye değerlendirir. Biz, mücadele deriz buna.

Onlar basımevine para toplarken, evdeki doğal gazın faturasını ödemeyip, doğal gazı kestiremezler. Böyle bir şey son derece gereksizdir. Üstelik utanç vericidir. Eve bir konuk geldikte ne diyeceklerini düşünürler.

Biz kestiririz doğal gazı. Bunu da işte böyle açık açık yazarız.

Onlar bir işe giriştiklerinde önce kendilerini güvenceye alırlar. Önce aylık harcamalar düzenlenir, bankaya yatırılır. Kalanı da hovardalık için ayrılır.

Biz ise hiçbir güvenceye başvurmadan sıfır olana kadar mücadeleye gireriz. Çünkü bizim üreten insana... taşı yontan insana borcumuz vardır.

Peki, *İnsancıl*'ı nasıl anlamalı. Bunu Barış Acar, pek güzel anlatmış. Bakın ne diyor Barış Acar, *"Şimdi bir sömürge ülkesi düşünelim. Kendi para birimi bir başka ülkenin parasının milyonda biri olsun. Elbette kriz, bunalım, insan haklarına saygısızlık, yolsuzluk, kültürel gerilik, asimilasyon, cahillik baş aktörleri olacaktır bu ülkenin. Bu ülkede bir de İnsancıl diye bir dergi düşünelim. Diyelim ki onbir yıldır çıkmakta olsun bu dergi. Sanat, estetik, felsefe, ilerlemecilik asıl meseleleri olsun. Şiir yayımlasın, öykü, inceleme, eleştiri... Hani bunlar da yetmesin, atölye etkinleri düzenlesin. Birçok başlıkta o alanda çalışan kimselerden seminer programları oluştursun. Bu dergiyi profesyonel olarak mı adlandırırız, yoksa amatör mü? Cevabın amatör lehinde olması büyük olasılıktır. Çünkü koyduğu ilkeler ve çalışma biçimiyle topçudan çok ip cambazı-*

SABAH

Gerçekten sabah olacak mı?
Gerçekten gün diye birşey var mı?
Dağlardan görebilir miyim onu,
İri olsaydım onlar kadar?

Nilüfer çiçeği gibi ayakları var mı?
Bir kuş gibi tüyleri var mı?
Ünlü ülkelerden mi getirilmiş,
Benim hiçbir zaman duymadığım?

Ah öğrenciler! Ah gemiciler,
Ah gökyüzünün akıllı insanları,
Lütfen söyleyin küçük bir yolcuya
Sabah denilen yerin nerede olduğunu

Emily DICKINSON
Türkçesi
Anıl MERİÇELLİ

na daha yakındır. Peki böyle olunca sonuç ne olur? Elbette ki, sistemin bütün kurumlarınca dışa itilme. Profesyonel bir derginin benzer bir durumda vereceği tepkiden söz ettik. "Pılını pırtını tez elden topla" Ancak bizim varsayımsal ülkemizde yer tutan varsayımsal dergimiz ne yapacaktır dersiniz? Kafka'nın "Köprü"sü örneği dereler gibi çağıldama hevesini hiç yitirmeksizin, ama şartlar gereği köklerini sımsıkı geçirip toprağa, direncektir! İşte amatörlüğüne bir kanıt daha.

Arkasında en büyük basım tekelleri bulunan bir derginin yönetmeni kriz gerekçesiyle tekmeyi yiyip sokak ortalarında hüzünlü dolaşırken İnsancıl'ın ilkeleri ve davranış biçimi sanıyoruz ki önemlidir. Sanatsevicilerle bilinçli/toplumsal insan etkinliğini savunan aydınların arasındaki ayrım da budur kanımızca."

Profesyonel, anladın mı *İnsancıl*'ın n'olduğunu. Hayır. Anlayamazsın. Çünkü sen, mücadele, sisteme karşı dik durma, vefa, dayanışma, sorumluluk gibi kavramları tüy gibi uçurursun. Ama yaşamazsın. *İnsancıl*'ı anlayabilmek için bu kavramları milimetresine kadar yaşamak gerekir.

Sen, bir profesyonelsin. Bu kavramlar senin düzmece hayatına yabancıdır.

MARKSİZM VE METAFİZİK

Sinan KUTLU

Bu başlığı okuyan pek çok kişinin şöyle düşünmesi kaçınılmazdır: "Marksizm, metafizik görüşleri çoktandır mahkum etmiş, buna ilişkin tüm argümanları çürütmüştür. Dolayısıyla, yaşadığımız zaman diliminde marksist düşünce açısından metafizikle, onun problemleriyle uğraşmak tümüyle gereksiz bir çabadır." Bu hiç de şaşırtıcı değildir; üstelik böyle bir yaklaşım, bazı doğruları da içerdiğinden, tümüyle yadsınamaz. Gerçekten de, marksist felsefe, düşünce tarihine eklendiği günden bugüne, genel anlamda idealizmle ve özgün literatüründe verdiği anlam içinde metafizikle yürüttüğü çatışmada, tüm mevzilerde büyük bir başarı sağlamıştır. Sürecin başlarında tüm kavramsal sistemine şiddetle karşı çıkan rakiplerinin bile, bugün birçok marksist orijinli kavramı -içini boşaltarak da olsaödünç alması, bu başarı hakkında yeterince fikir vericidir.

Ancak seçimin rastlantısal olmadığı ve bir başlığın yazıdaki temel içeriği yansıttığı düşünülürse, böyle bir tepkiye tümüyle katılmadığımı da hemen söylemekte yarar var. Dahası, metafiziksel problemlere kendi perspektifimizden çağdaş bir bakışın özellikle yaşadığımız koşullarda canalıcı bir önem taşıdığını, böyle bir hesaplaşmanın son derece gerekli olduğunu düşünüyorum. Bana göre, güncel pratiğin biraz uzağına düşüyor gibi görünse de böyle bir zihinsel çabanın, geniş kitleleri kendi bilinçleri aracılığıyla kontrol etmekte gerçek anlamda yetkinleşen bir küresel kapitalizm karşısında önemi büyüktür. Kitlesel bilincin bugünkü durumundan haklı olarak hoşnutsuzluk duyan ve onu dönüştürme çabasında kendini gerçekleştirenler için, öz bilincin gereğince donatma ve bu donanımı hiç duraksamayan değişimlere uyarlama çabasının kaçınılmazlığı yadsınamaz. Öyleyse; bu zorunluluğun bir an bile gözden kaçması, başka bir deyişle bugünün dünkü kavramsal biçimlerle açıklanmaya çalışılması, kapitalist kültürel denetime bilincimizin kapılarını aralamakla eşanlamlıdır denilebilir.

Çünkü artık kapitalizm, yüz ya da elli yıl önceki sistemle birebir aynı değildir. Bırakalım yüz ya da elli yılı, günümüzde egemen olan kapitalizm, on yıl hatta bir yıl öncekiyle bile tümüyle örtüştürülerek kavranamaz. Dolayısıyla bu gerçeklik şunu da benimsemeye yöneltecektir bizi: Bugünün marksizmi de artık geçmiş biçimiyle bugüne kopyalanamaz. Bu özsel bir değişim değildir hiç kuşkusuz; ancak şimdiki zamana biçimsel anlamda uyarlanmak da dünyanın geleceğiyle ilgili tasarıları olan bir öğreti için hayatta yer edinmenin ön koşuludur. Bu aynı zamanda değişerek zenginleşen, yenilenen bir içerik anlamına gelir. Çünkü marksizmin bilgi kuramı diyalektiktir. Diyalektiğin genel önermeleri ve değişim konusundaki savları ise, ilgili herkes için çok açıktır.

Marksist felsefe ile metafiziksel sorunlar arasında ilgi kurma konusunda çekilebilecek güçlük, mutlak değildir; ancak bir olasılıktır, üstelik günümüzün kültürel ortamı gözönüne alındığında güçlü bir olasılıktır. Bunun başlıca nedeni ise, metafizik terimine ilişkin güncel çağrışımların kavramın asıl nitelikleri ve kapsamına göre bir hayli dar oluşudur. Kavram, dilimize "fizikötesi" olarak çevirilmiştir ve büyük ölçüde doğaüstü düşünceleri, bilimsel destekten yoksun irrasyonel yönelimleri akla getirir. Metafiziğin kimi önermelerinin deneyle doğrulanabilecek nitelikte olmadığı elbette yadsınamaz. Ancak kavrama ilişkin dar algılayışın gözden kaçırdığı çok önemli noktalar olduğu da bir gerçektir. Her şeyden önce kimi buluşma noktaları olsa da felsefi ve bilimsel akıl yürütme tarzı birbirinden farklıdır. Örneğin bilim kuramları evrene özel ilgi alanları açısından bakar ve deneyle doğrulanmadıkça hiçbir geçerlilik kazanamaz. Ancak en genel anlamda felsefe dediğimiz düşünce disiplinleri, bu özel görünümlerden genel ilkelere varmayı hedeflemiştir ve kuramlarının laboratuvar ortamında sınanması felsefenin karakteristiğiyle birebir örtüşmez. Örneğin marksist felsefenin sınıfsız topluma ilişkin tezlerini bugünün koşullarında deneyle doğrulama olanağı yoktur. Ancak bu durum, sözkonusu tezlerin geçersiz olduğu anlamına gelmez. Bugünün gözleminden yola çıkan geleceğe ilişkin öndeyiler, felsefi akıl yürütmenin sık başvurduğu bir yöntemdir.

Basitçe kavram analizine yöneldiğimizde, metafiziğin tıpkı bilgi kuramı, mantık, ethik ve estetik gibi bir felsefe disiplini olduğunu görürüz. Bu anlamda felsefe, sözü geçen disiplinleri içine alan en genel düşünce disiplinidir. Felsefenin tüm bu kolları, dünyaya, evrene ilişkin genel bilgileri ve ilkeleri amaç edinirler. Ancak bu ilkelere yönelirken izledikleri yol ve yöntemler farklıdır. Örneğin bilgi kuramı, en genel anlamda bilginin ne olduğu, nasıl edinildi-

ği, sınırları ve doğruluğun ölçütleri gibi sorunlarla uğraşır. Metafizik ise varlığın, var olanın ne olduğu, hangi nitelik ve niceliklerle tanımlanabileceği üzerine kafa yoran bir disiplindir. Ayrıca mantık, psikoloji, ahlak ve estetiğin büyük ölçüde merkezkaç eğilimler göstermesine karşılık metafizik, tıpkı bilgi kuramı gibi, felsefe çatısı altında kalma konusundaki kararlılığını sürdürmektedir.

Son derece geniş bir sorunlar öbeğini içine alan ve çok sayıda başlık altında inceleyen böyle bir bilgi alanını tümüyle kuşatmak, olanaklarımızı bir hayli aşacaktır. Ayrıca amaç bilgi aktarımı da değildir; ancak metafiziğe ilişkin kimi kavram ve başlıkların izini sürmek, buradaki amacımıza dolaysız yaklaşmanın belki de tek yoludur. Tüm kavramlar gibi metafiziğin kavramları da soyutlama ürünüdür, yani soyuttur. Gündelik hayatın içinden bakıldığında son derece soyut gelen kimi kavramların, analiz edildikçe ete kemiğe büründüğü ve toplumsal yaşama, dahası tarihe yön veren güçler barındırdığı açığa çıkar. Bu da onlara çoğu kez günlük yaşamdaki en somut nesneden daha somut bir nitelik kazandırır ve analizin yerli yerindeliği konusuna çok güçlü bir vurgu yapar.

Örneklemeye çok tanıdık bir kavramla başlayabiliriz: İdealizm. Bu kavramın değişik bağlamlarda ne denli sık gündeme geldiği bilinmektedir. İdealizm teriminin sık kullanılışı, büyük ölçüde ardındaki kavramın açımlayıcı gücünden yararlanmak içindir. Ancak burada üzerinde durulması gereken, sözkonusu kullanımlarınbüyük bir bölümünün amaca yönelmek yerine, onun çok uzağından geçerek boşlukta kalması ya da deyim yerindeyse hedefi ıskalamasıdır. Günümüzün kültürel ortamında durum öyle boyutlara varmıştır ki, doğal ya da toplumsal bir olgu üzerine herhangi bir "akıl yürütme" idealizm olarak tanımlanabilmekte, pozitivist bir bilimselcilik anlayışı marksizm adı altında benimsenmektedir. Oysa felsefe literatüründe idealizm kavramı, içinde geliştiği tarihsel süreçler sonucunda berraklık kazanmış ve belirli türden düşünsel eğilimlerin adı olmuştur. Örneğin bugün idealizm dediğimizde, bunu bilgi kuramı açısından dile getiriyorsak, sözkonusu disiplinin bilginin sınırlarına ilişkin alanına gönderme yaptığımızı biliriz. Kavramı metafiziksel açıdan gündeme getirdiğimizde ise, maddesel ya da zihinsel nesnelerin gerçek bir varoluşu olup olmadığı sorununu irdeliyoruz demektir. Bu anlamda bilgi kuramı açısından içkin ve aşkın idealizm, metafiziksel açıdan da öznel ve nesnel idealizm çıkar karşımıza.

Günümüzde sol düşünce içinde herhangi bir eğilimi idealizm eleştirisine tabi tutmak -ya da idealistlikle suçlamak- kitlesel bilinçten peşin destek alan kolaycı bir yönteme yaslanır. Ancak sözü geçen eleştiri biçiminin kendisi, verili gerçekliğe değil de yükleme kavramlara, yani salt zihinsel deneye dayandığı için sözcüğün gerçek anlamında idealisttir. Böyle bir paradoksu yaşamamanın ön koşulu ise, bir düşünce eğilimi için "idealist" türünden yargılarda bulunmadan önce, kavramın ardındaki felsefi literatürü titizlikle gözden geçirmek olsa gerektir. Kuşku yok ki düşünce belirtmede ya da yargıda bulunmada en bıktırıcı gecikmeler bile kavram kargaşasından daha kötü değildir.

Benzer bir karmaşa da gerçekçilik (realizm) kavramının metafiziğin karşıtı olarak değerlendirildiği ifadelerde ortaya çıkar. Oysa bir felsefe disiplini olarak geniş anlamda ele alındığında metafizik, realizm ile bir karşı olum içinde değildir. Bilgi kuramsal anlamda olsun, metafiziksel anlamda olsun realizm, olsa olsa idealizmin reddidir. Örneğin marksizm, bilgi kuramı açısından olduğu kadar metafiziksel açıdan da realisttir. Gelgelelim marksist kavramsal dizgeyi günümüzde dünya ölçeğinde en popüler, yaygın ve medyatik biçimde kullanan postmodernist düşünce ise her iki açıdan da idealisttir. Belki bu türden kullanımlar, ilk bakışta bir karmaşa izlenimi uyandırır bizde. Ancak, günümüzün baskın ideolojik eğilimleri, en derin karmaşayı basit ve dolaysız gibi görünen çözümlemelerin ardına gizleme konusunda bir hayli uzmanlaşmıştır. Bu karmaşalardan bir tanesi de metafiziğin doğanın yapısına ilişkin araştırmalarında ele aldığı bazı sorunlar ve kavramlar üzerinden organize edilmiştir ve giderek keskinleşmektedir. İşte sözü geçen bu çetrefil durum, baştan beri izini sürdüğümüz sorunla yüzleşebilecek bir noktaya bizi bir hayli yaklaştıracaktır.

Determinizm ya da nedensellik, teleoloji ya da ereksellik kavramları kültürel dağarımıza hiç de yabancı değildir. Öteden beri doğal, toplumsal ya da düşünsel oluşumları nitelemede sıkça kullanıldıklarına tanık olmuşuzdur. Saydığımız bu kavramlar, metafiziğin düşünce evrenimize kattığı çok sayıda kavramdan yalnızca birkaçıdır aslında. Kısaca tanımlamak gerekirse, determinizm-indeterminizm, teleoloji-mekanizm karşıt kavram ikilileri, metafiziğin doğanın genel yapısına yönelik araştırmalarında ortaya çıkmış kimi zıt yönelimleri işaret eder. Bir felsefe disiplini olarak metafizik evrenin genel yapısına eğilirken, iki temel sorun öbeği netlik kazanmıştır. Bunlardan ilki, doğada yaşanan her türden olayın bir nedene dayanıp dayanmadığı ya da sonsuza doğru uzanan oluşun zorunlu bir diziliş gösterip göstermediği sorunu; ikincisi de doğanın bir amaca göre düzenlenip düzenlenmediği sorunudur. Öncelikle birinci probleme eğilirsek; doğadaki her olayın kendinden bir öncekinin zorunlu sonucu

olarak geliştiğini savlayan eğilim determinizm adını alırken, böyle bir zorunluluğu yadsıyan, her türden düzenliliğin böyle bir ilişkiyle açılanamayacağını öne süren eğilime indeterminizm denmiştir. İkinci problem açısından bakıldığında ise; doğanın belli bir amaca göre, aşkın bir akıl aracılığıyla önceden düzenlenmiş olduğunu savunan eğilime teleoloji, böyle bir erekselliği yadsıyan karşıtına da mekanizm adı verilir.

Şimdiye dek bu iki problem açısından marksizmin tercihleri son derece berrak görünmüş, hiçbir çelişkinlik izlenimi uyandırmamıştır. Oysa onun kavramsal düzeneklerini -sözde tümüyle yadsımadan- yeniden inşaya koyulmuş güncel bir eğilim, bir paradoksun keşfini ilan ederek, sözünü ettiğimiz kargaşayı tam da bu noktada çıkarmıştır. Bu eğilimin türevleri yok değildir, ancak kategorik olarak adı postmodernizmdir. Söylenense şudur: Marksizm, birinci problem açısından determinizmin safında yer alır ve nedenselliğe karşıt her düşünceyi bilim dışı olmakla suçlar. İkinci problem alanındaki marksist tavır ise erekselliğin reddi üzerine kurulur, yani belirgin biçimde mekanisttir. İşte paradoks açıkça buradadır, ancak onu görmek için çapraz bir bakış gerekmektedir. Yani, nedenselliği savunmak, her olayın bir öncekinin sonucu, bir sonrakinin nedeni olduğunu benimsemek, doğada zorunlu bir düzenliliğin varlığını bir paradigma olarak içselleştirmek anlamına gelir. Her düzenlilik de, rastlantısallığa karşıt olarak bir kurucu gücün kabulünü gerektirdiğinden marksizmin argümanları bu noktada yarılmaya uğrar. İkinci problem alanında erekselliği kesin bir tavırla dışlayan, doğal ve toplumsal yasallığın mutlak bir aklın ürünü olmadığını savunan marksizm, birinci problem alanındaki determinist tercihiyle kendi kavram dizgesine derin bir paradoks eklemiştir. Soruna bir karşıolum tablosu eşliğinde bakıldığında, bu tercihlerin yarattığı duruş, kendi kendisinin tam bir reddi, bir karşıtlık olmasa bile en azından çapraz bir konumlanıştır, yani çelişkidir. Bu noktada kuramın ağır basan eğilimlerini gözeten bir düzenleme yapmak gerekirse, indeterminist-mekanist bir yaklaşım, determinist-teleolojinin tam karşısında yapılandırılmalıdır. Marksizmin bu güne dek yaptığı ise, sözkonusu çelişkinin doğurduğu boşluğu ideolojiyle, mevcut şablonlarla ve söylemsel kodlarla yamamaya çalışmaktan öteye geçememiştir.

Sözünü ettiğimiz düşünsel kargaşaya dayanak oluşturan ve kısaca özetlemeye çalıştığımız postmodernist argümanlar karşısında, kuşkusuz durup düşünmek gerekiyor. Burada en başa döner ve enikonu çetrefil görünen bu sorunun tümüyle metafiziğin literatürüne dayanarak örgütlendiğini de gözönüne alırsak, marksizm-metafizik ilişkisi üzerine kafa yormanın pek de gereksiz bir çaba olmadığını daha rahat dile getirebiliriz. Sonra da şunu itiraf etmekte yarar var: Ortaya çıkan düşünsel resim, dolaysız algıya sunulduğu bu ilk görünümüyle ve etki alanı da hesaba katıldığında, diyalektik materyalizmi savunanlar açısından bir hayli kaygı vericidir. Etki alanı konusunda, hele sorunu düşünsel düzeyde çözümlemeksizin, bugünden yarına fazla bir şey yapılamayacağı ortada. Öyleyse çözümü öncelikle kuramsal düzlemde sağlamak ve bunun için de yalnızca marksist kavramsal düzeneği değil, en genel felsefe literatürünü gözden geçirmek gerekiyor. Hemen şunu da söylemeliyim ki, burada, bu yazı kapsamında çözüme kesin ve nihai olarak varılabilmesi sözkonusu değil. Böyle bir iddia, başı olmayan bir sonu andırır ki hiç de güven verici değildir. Yapmaya çalıştığımızsa, yalnızca konuya ilişkin son derece dağınık söylemleri daha net bir çerçeveye oturtmak, sayısız dolayımla dile getirilenleri olabildiğince gerçek hedefine yöneltmek ve alternatif bir düşünsel çabanın bugüne taşıdığı argümanları bir sorgulama düzleminde kabaca ortaya koymak olabilir. Yinelemekte yarar var: Konu, tartışmayı ve düşünmeyi hak edecek niteliktedir.

Bir karşısav ortaya koymanın sistemli tek yolu, üzerinde birbiriyle çelişmeyen, zıt düşmeyen öğelerin durduğu bir düzlem oluşturmaktır hiç kuşkusuz. Böyle bir düzlem de bireysel çabaların değil, kollektif bir etkinliğin, bir tartışmanın ürünü olduğu ölçüde direnç kazanacaktır. Yine de başlangıçlar, ilk katılımlar elbette bireysel olmak durumundadır. Öyleyse bu kişisellik notunu düştükten sonra, konunun şimdiye dek düşündürdüklerini ana hatlarıyla ortaya koyabiliriz. Kuşkusuz en dolaysız biçimde ilk sorulması gereken soru şudur: Nedenselliği savunmak, ereklilik düşüncesinin kabulünü de beraberinde getirir mi? Bu zorunlu bir ilişki ve kaçınılmaz bir sonuç mudur? Gerekli yanıtı düşünmeye, diyalektik materyalizmin doğadaki neden-sonuç ilişkisine bakışından, nedensellik kavramını nasıl formüle ettiğinden başlamak uygun olur. Çünkü erekselliğin kabulü, her iki kuram açısından bakıldığında zaten tartışma dışıdır.

Doğal süreçler birbirini izleyen olaylar biçiminde gelişir: Su yüz dereceye kadar ısınırsa kaynar, sıfırda donar; havaya atılan bir taş önce yükselir, sonra yere düşer; baharla canlı doğa uyanır, çeşitli bitkiler çiçek açar, sonbahar ve kışla birlikte birçoğu yok olurken başka bitkiler dirim bulur... Mevsimlerin birbirini izlemesi ve daha başka kimi doğa süreçleri bir döngüyü andırır; bu belli bir perspektiften bakınca böyledir. Başka bir açıdan aynı olayları gözlediğimizde ise hiçbir mevsimin bir öncekinin,

daha öncekilerin aynı olmadığını kavrarız. Burada bakış tarzının canalıcı önemi ortaya çıkar: Gerçeklik bizim bakışımızdan, ona yaklaşım tarzımızdan etkilenir gibidir. Ancak bu kuşkuyu hemen bir yargı biçiminde ifade edersek, yine bir bakış tarzı ortaya koymuş oluruz. Çünkü burada da farklı bir yaklaşım benimseyebilir ve bizim bakışımıza göre değişenin, gerçekliğin kendisi değil bizdeki yansıması olduğunu dile getirebiliriz. Öyle de olsa böyle de, dünyaya yaklaşım yöntemi önemlidir. Uyarlı olduğu ölçüde bizi gerçekliğe yaklaştırır ve bunun tersi de doğal olarak gerçeklik sanıları üretir. Öncelikle yapılması gereken, gerçekliğe yönelirken olabildiğince nesnel davranmayı başarmaktır. Bu da büyük ölçüde kendi "ben"imizden, ondaki koşullanmalardan, alışkanlıklardan sıyrılmakla eşanlamlıdır. Bir bakıma kendimizle aramıza bir mesafa koymaktır sözettiğimiz ve kuşku yok ki pek de kolay bir iş değildir.

Böyle bir denemeye girişerek sözü geçen doğal süreçlere baktığımızda, her olayı bir öncekinin sonucu olarak ortaya çıktığını ve onun da kendisinden sonrakine neden oluşturduğunu saptayabiliriz: Güneşin farklı eğim dereceleri mevsimleri yaratmakta, bu da uygun bitki ve hayvanların yaşamına olanak tanırken, aynı zamanda insan türünün yaşamı için elverişli koşulları hazırlamaktadır. Yalnızca canlı doğa değil cansız doğa da -örneğin yağışlar, yerküre ısısının alt ve üst sınırları vb.- yaşamın ve bu arada türümüzün varlık koşulları açısından şaşırtıcı bir dengeye oturtulmuş gibidir. Öyle ki çok küçük bir değişim, bu koşullardaki herhangi bir sapma her şeyin sonu olacaktır. Oluş sürecindeki her etkinin bir tepkiyi beraberinde getirmesi, neden-sonuç ilişkisindeki bu düzenli dizilişin de bizim için elverişli, hatta vazgeçilmez bazı koşulları hazırlaması bu açıdan bakıldığında çarpıcıdır. Kendi merkezinde düşünme ve yorumlama alışkanlığını binyılların getirdiği bir kodlanma biçiminde genlerinde taşıyan insan için, bu ilişki karşısında varılabilecek en kolay yargı ise şudur: Bu görkemli denge bizim varoluşumuzun kaçınılmaz koşulları olarak önceden tasarlanmış, fiziksel dünyanın mevcut düzeninde insan türü anlamlı bir mesajın taşıyıcısı konumunu üstlenmiştir.

Ancak, doğal olarak bu yargı, günümüz koşullarında akademik düşüncenin ölçütlerini yerine getirmekten bir hayli uzaktır. Böyle bir yaklaşım, ancak dolaysız inanç gruplarını, gizemcileri, dönemini yitirmiş eğilimleri tatmin edebilir. İşte tam da bu noktada entellektüel arayışlar devreye girer. Bunaltılar, hassasiyetler, kendini tekrar etme ve marjinalin uzağına düşme kaygıları çağımızda entellektüel ruh halinin başat unsurlarıdır. Öyleyse her zaman yeni seçenekler bulunmalıdır ve gerçekliğin çarpıcı, aşınmamış yorumları prestij için kaçınılmazdır. Gerçekliğin bir hayli çarpıcı ve yeni "yorumları" son yıllarda adeta gövde gösterisi yaparken, gerçekliğin kendisi bunların hangisine ne kadar yakın düşer, sorusu da ayrıca kafa karıştırır.

İşte günümüzün daha önce adı geçen başat eğilimi de, bu noktada elbette sıradanlığa olabildiğince uzak durmuş ve modası geçmiş eğilimlerin bulunduğu noktadan büyük bir düşünsel sıçrayışla bilinen yorumunu geliştirmiştir: Nedenselliği savunmak, bir düzenleyici aklın varlığını kaçınılmaz kıldığına göre, rastlantısallık düşüncenin yeni yordamı olmalıdır. Madem ki bir mutlak ruhu benimseyemiyoruz, öyleyse neden-sonuç ilişkisi diye bir şey de yoktur; hiçbir şey bir sonrakinin nedeni değildir, doğada bir yasalı bir düzenden söz edilemez, bu durumda kuramlar ve kavramlar da anlamsızdır; her şey rastgele gerçekleşir ve ileriye doğru bir gelişim çizgisi izlemez, toplumsal dönüşümler, devrimler içi boş söylemlerle tarihe karışmıştır, insan için... yeni bir umut yoktur.

Bu da bir bakış tarzıdır kuşkusuz ve öznellikten sıyrılma savını her fırsatta yineleyen bir öznenin bakış tarzıdır. Peki başka türlü nasıl bakılabilir? Örneğin diyalektik materyalizm, ortada apaçık, herkesin erişebileceği bir noktada duran argümanlarında neden-sonuç, rastlantı-zorunluluk ilişkilerine nasıl bir yorum getirmiştir? Örneğin zorunluluk mutlak mıdır, her koşulda geçerli ve tek biçimli midir? Bu konu, yüzeysel yaklaşımlar ve düşünme edimini barındırmayan kalıp sözler yığını içinde doğrusu pek de net görünmez. Oysa bir diyalektik rastlantı-zorunluluk ilkesi dillere pelesenk olmuş, el kitaplarına kadar girmiştir; bir çelişki var gibidir ancak bu aslında yaşamla, gelişimle ilişkilendirilmeyen her kuramın yazgısıdır. Konuyla ilgili sözkonusu yaklaşım, kabaca şöyle okunabilir: Doğanın işleyişinde ne mutlak bir rastlantısallık ne de mutlak bir zorunluluk egemendir. Yani önce "mutlak" fikrini, ya da güncel bir deyişle paradigmasını değiştirme önerisi göze çarpar diyalektikte. Rastlantıyla zorunluluğun karmaşık doğası, diyalektik ilişkisidir kavranması gereken. Doğal süreçleri oluşturan olayların rastgele devinimi çinde, belirli koşulların olgunlaştığı çok özel bir anda zorunluluk ortaya çıkar. Ne demektir bu? Şöyle söylenebilir: Su yüz dereceye kadar ısınırsa kaynar, güneş uygun bir eğim kazanırsa mevsimler değişir, doğal koşullar elverişli bir konuma geldiğinde, bu koşullara uygun canlılar dirim bulur. Uygun koşullarını yiteren pek çok canlı türü, bunun için yok olmuştur. Yaşadığımız zaman diliminde var olan tüm canlılar ve bu arada insan da verili koşullara uyum sağladığı için var oluşunu sür-

dürmektedir. Bu ise, "dış koşullar ihtiyaçlarımıza göre oluşturulmuştur." yaklaşımından çok farklı bir kavrayışı ortaya koyar. Evrenin bugüne gelişini, rastlantılar ve onların uygun yerlerine denk düşen zorunluluklar hazırlamıştır. Öyleyse yaşamımızı rastlantılara mı, zorunluluklara mı borçluyuz, türünden bir soru anlam taşımaktan bir hayli uzaktır. Rastlantı-zorunluluk diyalektiği, bu türden koşullandırıcı soruları kesin bir biçimde dışlar.

Elimize bir zar alıp atarsak 1'den 6'ya kadar herhangi bir sayıyla karşılaşabiliriz. Bunu önceden belirlemek olanaksızdır. Bu durum da doğal olayların küçük bir örneği olarak belirlenimden kaçışı çağrıştırır ilk bakışta. Ancak burada da yine aynı ilişki içinde bir belirlenim sözkonusudur. Herhangi bir sayının, örneğin 3'ün gelme olasılığı her zaman 1/6'dır ve bu hiç bir biçimde değişikliğe uğramaz. Böyle bakılınca, belirli nedenlerin belirli sonuçları yaratması olgusuna, onları mutlak bir ilişki içinde düşünmeksizin, ereksel bir anlam yüklemek bir hayli güç görünmektedir. Mutlakçı düşünme alışkanlığı, bir olguyu, bir savı yadsıma eylemini kaçınılmaz olarak onun en uzak noktasında, tam karşısında kurar. Onun için iki ayrı konumun kesişme noktaları yoktur. Gerçekliğin doğasında içkin olan karşıtını barındıran yadsımalar, anlaşılır şey değildir, metaanlatılardır bunlar. Beyazdan mı sözediyorsunuz?.. Hayır mı?.. Öyleyse kastettiğiniz siyahtan başkası olamaz!..

Baştan beri söylediğimiz gibi, bunların hepsi farklı bakış tarzlarını, içinde yaşadığımız fiziksel ve toplumsal doğaya ilişkin ayrı ayrı özne yorumlarını ortaya koyuyor. Bir de zihinsel küremizin dışında duran, onun kendisiyle ilgili yorumlarından hiç mi hiç etkilenmeyen bir doğal gerçeklik var. Süreçlerini, devinimini, kurucu öğeleri arasındaki yasalı ilişkiyi kendisiyle zıt düşmeyecek, uyarlı yöntemlerle kavrayacak özneleri bekliyor belki... Ama hiç durmuyor.

AHMET NECDET
BİR CAN YONGASIDIR AŞK
Toplu Şiirleri

İnsancıl Yayınları

YİNE HAZİRAN/ DOĞDUĞUM AYLARDAN

her gün geldim oraya
her gün diğerinden daha erken
daha erken bebeksi
gülümsemelerden

herkes gibi birlikte kocamış
kenar semtlerinde kentlerin
hem bencilce hem elisıkı
hem de paylaşımcı unutkanlığım

anlamadım fırtınaların kopacağını
asık suratlı bir bütüne
paramparça saklanmış dünden

ozanların uçurduğu yüksek bulutlar
ezgi yaptılar yağmurları
yeryüzüne düşerek
parçalandıkları yerlerden

işte geçip gidiyorlar böyle
kendinden sonrakilere
takvim yaprakları yırtılmayarak
nasılsa
içinden sayıyor
birer birer kompüterler

kendine iyi bak
yine gelir
her şeye rağmen haziran

Ömer SERDAR

ORTAÇAĞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE BİLGİNİN İMKANI VE SOFİSTLER

Hasan AYDIN

Bilginin imkanı ya da olurlu olup olmadığı sorunu, bilgi felsefesi ya da bilgi kuramının (1) temel sorunlarından birisidir. Felsefe tarihi içerisinde, "bilgi nedir; kaynak ve araçları nelerdir; bilgi elde etmede duyular mı, yoksa akıl mı daha etkin bir rol oynamaktadır; akıl ve duyuların dışında başka bilgi kaynakları var mıdır; doğru bilginin ölçütleri nelerdir," (2) gibi bilgikuramsal sorunlarla birlikte bilginin olurlu olup olmadığı sorununu, ilk kez ele alıp irdeleyenler, felsefi düşüncenin kurucusu Eski Yunan filozofları olmuştur. (3) Söz gelimi, Socrates öncesi felsefede, Herakleitos ve Parmenides bilginin kaynakları sorununa eğilirken, (4) felsefenin ilgisini doğadan insana ve insansal kurumlara çeken sofistler, içinde yaşadıkları koşulların da etkisiyle, daha çok bilgiyi kuşkusal bir temele oturtarak, onun olurlu olup olmadığı sorununa eğilmişler ve tartışmalarını bu nokta üzerinde yoğunlaştırmışlardır. (5) Socrates sonrası felsefede ise, kendisinden önce ortaya konan bilgikuramsal sorunları ve bunlara verilen olumlu ve olumsuz yanıtları diyalektik bir yöntemle ele alan Platon, öğretmeni Socrates'in de etkisiyle, bilginin imkanı konusundaki Sofistlerin olumsuz tutumunu eleştirmeye yönelmiş, bilginin varlığına, neliğine, oluşumuna ve ölçütlerine ilişkin pek çok sorunu gündeme getirip tartışılmasına öncülük etmiştir. (6)

Eski Yunan felsefe geleneğiyle başlayan, bilgikuramsal sorunlar ile, bunlar arasında öncelikli bir konuma sahip olan, bilginin olurlu olup olmadığı sorununu, İslam dünyasında ilk kez ele alan İslam din felsefecileri (kelâmcılar) olmuştur. (7) Mu'tezile ekolüyle başlayan bu gelenek, özellikle Eş'arî ve Mâturîdî düşünürlerde, önemli bir yankı bulmuş ve hemen hemen tüm tanrıbilimsel (kelâmî) eserlerin ilk bölümü bilgikuramsal sorunlara ayrılmıştır. (8) İslam din felsefecilerinin bilgikuramsal sorunlara verdiği önemi, Kindî, Fârâbi, İbn-Sînâ, İbn Rüşd gibi şöhretli İslam filozoflarında bulamamak oldukça şaşırtıcıdır. (9) Söz konusu filozoflar, Yeni Platoncu düşünürlerin etkisi altında, eserlerinin psikoloji ile ilgili bölümlerinde, akıllar kuramı ve duyuların işleyişiyle ilgili bilgiler verseler de (10), bu bilgeler İslam din felsefecilerinde (kelâmcılar) olduğu gibi ayrı bir başlık altında ele alınmadıkları gibi, bilginin olurlu olup olmadığı sorununa ilişkin önemli bir tartışmayı da içermemektedir.

Temel amacı, İslam inanç esaslarını ussal bir temele oturtup, sistemleştirmek ve farklı gruplar karşısında savunmak olan İslam din felsefesinin (kelâm), (11) Mısır, Suriye, Irak gibi Helenistik kültürün yaygın olduğu bölgelerin fethinin ardından, oralardaki gelişmiş kültürel birikimin etkisiyle ortaya çıktığı ve İslam toplumunun resmi dinsel ideolojisini kurmayı amaçladığı bilinmektedir. (12) Bu durum, doğal olarak, İslam dünyasında bilgikuramsal sorunlar ile bunlar arasında yer alan bilginin imkanı sorununun, ele alınıp tartışılmasında, kimi dışsal etkilerin, önemli bir işleve sahip olduğu düşüncesini hatıra getirmektedir. Bilgikuramsal sorunları çözümlemeyi erekleyen ilk girişimleri, Eski Yunan felsefi kültürüne ilgi duyan Mu'tezile ekolüne mensup düşünürlerin başlatması (13) olgusuyla, İslam din felsefesinde (kelâm) bilginin, imkanı konusunda olumsuz bir tutuma sahip oldukları anlaşılan Sofistlerin (14) ve bilginin kaynakları konusunda farklı düşünceler ileri süren Hint kökenli Berahime ve Sümeniye fırkalarının eleştirisinin (15) önemli bir yer tutması, söz konusu düşünceyi pekiştirmektedir. Ancak bu bağlamda, bir noktanın altını çizmekte yarar vardır. O nokta şudur: İslam dünyasında bilgikuramsal sorunlar ile bilginin olurlu olup olmadığı sorununun ele alınıp tartışılmasında, kimi dışsal etkilerden söz edilse bile, bu etki, çoğu kez karşımıza tepkisel bir biçimde çıkmaktadır. Nitekim, bilgikuramsal sorunlara verilen yanıtlara göz gezdirildiğinde, onlarda daha çok, İslam dinsel bildirilerinin etkin bir role sahip olduğu ve dinsel bildirilere ters düşen yanıtların eleştirilip reddedilmesinin önemli bir yer tuttuğu görülür. (16) Kaldı ki, İslam din felsefecilerince (kelâmcılar), bilgikuramsal soruşturmanın amacı olarak belirlenen temel anlayışın, Eski

Yunan düşünürlerininkinden köktenci bir biçimde ayrılışı da, bu bağlamda aydınlatıcı bir işleve sahiptir. Çünkü onlar, Eski Yunan düşünürlerinde olduğu gibi, nesnel bilginin olurluğunu irdelemeyi değil, bu olurluluğun sağlam bir usa sahip herkes için apaçık ya da önsel (zarûrî) olduğunu göstermeyi ereklemişlerdir. (17) Şimdi söz konusu ettiğimiz bu olguları daha yakından görebilmek için, İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar) bilginin olurluluğu konusunda olumsuz bir tutuma sahip olan sofistlere yönelttikleri eleştirilere bağlı olarak, bilginin olurluluğunu nasıl ortaya koyduklarına daha yakından bakabiliriz.

Bilginin İmkanı Sorunu ve Sofistlerin Eleştirisi

Genel anlamda, felsefede ele alındığı biçimiyle bilginin, "özne-nesne" ilişkisine dayandığı bilinmektedir. Bu durumda, hem öznenin ve nesnenin varlığının hem de öznenin nesne hakkında bilgi elde etme olanağının bulunduğunun ortaya konulması kaçınılmazdır. Nitekim kendisini Eski Yunan felsefe geleneğiyle ilişkilendiren Batı felsefesi, bu olanağı araştıran, farklı dayanaklara sahip düşüncelerle doludur. (18) Öyle anlaşılıyor ki, gerek İslam din felsefecileri (kelâmcılar) gerekse İslam filozofları, dış dünyanın gerçekliğini ve ona ilişkin bilgilerin nesnelliğini, önsel olarak, pek tatışmadan kabul etmektedirler. Bize öyle geliyor ki, bu olgunun temelinde, İslam düşünürlerinde egemen olan, din-eksenli düşünce yapısının ve dolayısıyla kuşkuculuğu kötüleyen dinsel inanışın, önemli bir rolü olmuştur. Nitekim onlar, bilginin olurlu olup olmadığı sorununu tartışmadan önce, bilgi nedir sorusunu tartışmaya girişmişler (19); bir bilgi tanımı ortaya koyduktan sonra, bilginin olurluluğu sorununa yönelmişlerdir. Ortaya konan bilgi tanımları da, onların söz konusu önsel kabullerini açıkça göstermektedir. Çünkü gerek Ehl-i sünnet düşünürlerinin çoğu tarafından benimsenen, "bilgi, bir şeyi olduğu gibi bilmektir," (20) gerek Mu'tezili düşünürlerce ileri sürülen, "bilgi bir şeye olduğu gibi inançtır" (21) tanımları, gerekse İslam filozoflarının, bilgiyi bir tür soyutlama olarak gören anlayışları (22), açıkça farklı olarak, İslam din felsefesinin (kelâm) oluşumunda ve gelişiminde önemli rol oynayan savunmaya dönük tepkisel yöntem onları, önemli dinsel dayanakları durumunda olan dış dünyanın gerçekliği ve ona ilişkin bilginin nesnelliği iddialarına yapılan her türden eleştiriyi yadsımaya yöneltmiştir. Bu nedenle olsa gerek ki, İslam din felsefecileri (kelâmcılar) bilginin neliği sorununa bir yanıt bulduktan sonra, bilginin olurluluğu konusunda eleştirel bir tutuma sahip sofisleri eleştirmeye büyük özen göstermişlerdir. Ancak, bunun ötesinde dış dünyanın gerçekliğini ve bilginin nesnelliğini ortaya koymak için herhangi bir soruşturmaya girişmemişlerdir. (23) Kuşkusuz, onların bu tutumlarının temel gerekçesi tüm tanıtlamalarında etkin bir biçimde kullandıkları, iki değerli Aristo mantığına dayanmaktadır. Zira iki değerli mantık uyarınca, gerçeklik ya vardır ya da yoktur; bilgi ya nesneldir ya da değildir. (24) Olasılıklardan birinin yadsınması diğerinin onanmasını gerektirir. Dolayısıyla, İslam din felsefecileri (kelâmcılar) sofistlerin gerçeklik ve bilgideki nesnellik hakkındaki olumsuz tutumlarını yadsımanın, dış dünyanın gerçekliğini ve ona ilişkin bilginin nesnelliğini açık bir biçimde ortaya koymak için yeterli olduğuna inanmışlardır. Mantıksal önermelerin, evrene ilişkin önermeler gibi kullanılmaları, tartışılır nitelikte olmasına rağmen (25), dış dünyanın gerçekliği (26) ve ona ilişkin bilginin nesnelliği, Batı düşünce tarihi içerisinde de önemli ölçüde kabul görmüş bir anlayıştır. (27)

Sofistleri, gerçekliği ve gerçekliğin nesnel bilgisini yadsıdıkları savıyla eleştiren İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar) hem onlara yönelttikleri eleştiriler hem de temel kanıtlamalarında kullandıkları yöntemler konusunda, yeterli bilgi sahibi olabilmek için, sofistleri üç gruba ayırıp, onların düşüncelerinin çürütülmesine ayrı bir özen gösteren ünlü İslam din felsefecisi (kelâmcı) Abd el-Kâhir el-Bağdâdî'nin görüşleri ekseninde, konuyu biraz daha açmakta yarar vardır.

Birinci Grup Sofistler: Hiçbir Şey Yoktur

İslam din felsefecilerince (kelâmcılar) bu grubun içerisinde yer alan sofistler, "hiçbir şeyin gerçekliğinin (hakîkat), hiçbir şeyin bilgisinin olmadığını", ileri sürmüşlerdir. (28) Onlar bu düşünceyi benimseyen sofist düşünürlerin kim ya da kimler olduğundan söz etmemekle birlikte, büyük bir olasılıkla, "hiçbir şey yoktur; olsa bile bilemeyiz, bilsek de bir başkasına bildiremeyiz" (29) diyerek sofistlerin görüşlerini hiççilik (nihilizm) boyutuna çeken Gorgias'ın anılan görüşüne vurgu yapmaktadırlar. (30) Bağdâdî'nin öncülüğünde, pek çok islam din felsefecisi (kelâmcı), hiçbir şeyin gerçekliğinin (hakîkat) ve bilgisinin olmadığını ileri sürmenin, insanın kendi varlığını yadsımasını gerektireceği, (31) ilkesinden hareketle, onlara gerçekliğin ve gerçekliğe ilişkin nesnel bilginni varlığını kabul ettirmek için, şu üç yöntemi önerirler:

a) İşkence Yöntemi:

Temellerini Ehl-i Sünnet mezhebinin Mâturîdîlik kanadının kurucusu Ebû Mansûr el-Mâturîdî'de bulduğumuz ve diğer İslam din felsefecilerince (kelâmcılar) de benimsenen işkence yöntemi, sofistle-

re eziyet edip, acıyı tattırma ve mallarını ellerinden alma yoluyla, onlara gerçekliğin (halûkatin) varlığının kabul ettirilebileceği anlayışına dayanır. (32) Nitekim Bağdâdî bu yöntemi alaylı bir dille şöyle ifadelendirir:

"Onları döverek terbiye etmek ve mallarını ellerinden almak gerekir. Dayağın acısından şikayet ederler ve mallarını geri isterlerse, onlara, acının sizin için bir gerçekliği (hakîkati) yoksa, bu sıkıntı da ne oluyor? Malın bir gerçekliği (halûkati) yoksa onun geri istenmesinin bir anlamı da yoktur. Ne sizin ne de mallarınızın bir gerçekliği (hakîkati) yoksa, neden acıdan şikayet ediyorsunuz? Bu sıkıntı da neyin nesi? Gerçekliği (hakîkati) olmayan şeyi niçin geri istiyorsunuz?" (33)

İslam din felsefecilerinin (kelamcılar) çoğunca benzer biçimde yinelenen Bağdâdî'nin yukarıdaki söylemi, eylemsel yaşamın, dış dünyanın gerçekliğini ve bilginin nesnelliğini onaylamayı zorunlu kıldığı sonucuna iletmektedir ki, bunun da temelinde yararcı (pragmatist) bir tutum yatmaktadır. Onların söz konusu işkenceci önerileri, eleştiriye açık olsa da, eylemsel yaşamın dış dünyanın gerçekliğini ve ona ilişkin bilginin nesnelliğini dayattığı düşüncesi, Hans Reichenbach gibi çağdaş düşünürlerce de savunulmuştur. (34)

b- Çift Anlamlı Sözle Aldatma Yöntemi

İslam din felsefecileri (kelâmcılar), sofistleri çıkmaza sokmak ve böylelikle onlara gerçekliğin ve gerçekliğin nesnel bilgisinin varlığını kabul ettirmek için, dile ilişkin safsatalardan birisi olan çift anlamlı sözle aldatma yöntemini kullanarak; Arapça'da, hakikat teriminin, birisi "gerçekliğe ilişkin yargı", diğeri de "yargının konusu olan nesnel gerçeklik" biçimindeki çifte anlamından yararlanıp, (35) "hakikatin (gerçekliğin) yokluğunun bir hakikati (doğruluğu) var mıdır" (36) sorusunu yöneltmeyi önerirler. Diğer İslam din felsefecilerince de (kelâmcılar) benimsenen bu yöntemi betimleyen Bağdâdî sözlerini şöyle sürdürür: "Eğer hakikatin (gerçekliğin) yokluğunun bir hakikati (doğruluğu) var mıdır, sorusuna evet diye yanıt verirlerse, hakikatlerin (gerçekliğin) bir kısmını kabul etmiş olurlar; hayır diye yanıt verirlerse, onlara şöyle karşılık verilebilir: Hakîkatlerin (gerçekliğin) yokluğunun bir hakikati (doğruluğu) bulunmadığına, onların yokluğu doğru olmadığına göre, onların varlığı söz konusudur." (37)

c- Saçmalığa İndirgeme Yöntemi:

Bağdâdî'nin yanısıra, İbn Şebîb ve Mu'tezîli düşüncenin önderleri arasında yer alan Kâdî Abd el-Cabbâr gibi düşünürlerde de karşılaştığımız bu yöntem, Sofistlere, "bilginin olmadığını biliyor musunuz", sorusunu sormayı önerir. (38) İslam din felsefecilerince (kelâmcılar), eğer Sofistler bu soruya "evet" yanıtını verirlerse, bilginin, bilenin ve bilinenin varlığını kabul etmiş olurlar. Şayet, "bilginin yokluğunu bilmiyoruz", derlerse, "yokluğunu bilmediğiniz halde, niçin bilginin olmadığı yargısını veriyorsunuz", sorusunun onlara karşı kullanılabileceğini ileri sürerler.(39) Böylelikle onların, düşüncelerinin saçmalığa götüren mantıksal sonuçlarının ortaya konulabileceğine inanırlar.

Görüldüğü gibi, buradaki sofistlere yönelik eleştiri ve karşı çıkışlar, "onların gerçekliği ve gerçekliğe ilişkin bilginin varlığını yadsıdıkları", savından hareketle oluşturulmuşlardır. Aslında, Gorgias'ın dışındaki Sofistlerin gerçeklik ve gerçekliğin nesnel bilgisinin varlığı konusunda eleştirel bir tutum takındıkları ve daha çok bilginin öznel değeri üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Nitekim bir Sofist olan Protogoras, kendisinden önceki doğa filozoflarının gerçeklik konusunda, birbirlerine zıt düşünceler ileri sürmelerinin de etkisiyle, "insan herşeyin, varolan şeylerin varlıklarının, varolmayanların yokluklarının ölçüsüdür" (40), diyerek öznelciliğe açıkça işaret etmekte; bunu da algı yanılmaları ve fiziksel ortamın algı üzerindeki etkisiyle temellendirmeye çalışmaktadır. Şu halde, sofistlerin tümünün gerçekliği ve bilgiyi yadsımakla suçlamak, onların düşüncelerini toplumsal bağlamlarından ve gerekçelerinden koparıp amacından saptırılmış olarak, aşırı bir biçimde yorumlamak demektir. (41)

İkinci Grup Sofistler: Hiçbir Şey Bilinemez

İslam din felsefecilerine (kelâmcılar) bakılırsa, Sofistlerin ikinci grubunu, "biz bilginin ve nesnelerin gerçekliğinin (hakikat) olup olmadığını bilmiyoruz" (42) diyerek bilinemezci (agnostik) bir tavır takınan Kuşkucular oluşturmaktadır. İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar), Kuşkucuları Sofistlere dahil etmeleri, Kuşkucularla Sofistleri birbirine karıştırdıkları (43) izlenimini doğurmaktadır. Bu durumun, onların önyargılı tutumlarıyla, eleştirmeye giriştikleri grupların düşüncelerini yeterince araştırmamalarından kaynaklandığı söylenebilir. Her ne kadar, Sofistlerle Kuşkucular arasında bir ilişki kurmak olası gözükse de, ikincileri birincilerden saymak pek doğru gözükmemektedir. Çünkü, Sofistlerin önemli bir çoğunluğu, bilginin nesnelliği konusunda eleştirel bir tavır benimseyip, onun bireyselliği ve öznelliği üzerinde yoğunlaşırken, Pyrrhon, Timon, Arkesiloas, Karneades ve Sextus Empiricus gibi Kuşkucular daha çok bilginin paradoksal doğası üzerinde durmaktadırlar. (44) Söz gelimi, Pyrrhon, "her sav için birbirinin karşıtı olan ve güçte birbirine eşit bulunan iki kanıt ileri sürülebilir" (45) deyişiyle.

bilgideki paradokslu niteliğe dikkat çekmektedir.

İslam din felsefecileri (kelâmcılar), Kuşkuculara, kendi varlıkları konusunda bir kuşku duyup duymadıklarının sorulabileceğini; eğer kuşku duyuyorlarsa, birinci gruba yöneltilen eleştirilerin aynısının onlara karşı ileri sürülebileceğini; şayet kendi varlıkları konusunda kuşku duymuyorlarsa, hakikatlerin (gerçeklik) bir kısmını onaylamış olacaklarını ileri sürmektedirler. (46)

Üçüncü Grup Sofistler:
Herşey İnanca Bağlıdır

Sofistlerin üçüncü grubu olarak, "nesnelerin inançlara bağlı bir gerçekliği (hakîkati) vardır", diyerek, inanan herkesin, inandığı şeyin, nasıl inanmışsa o biçimde olduğunu söyleyen kimselerin kastedildiğini belirten İslam din felsefecileri (kelâmcılar), onların tüm inançların doğru olduğunu kabul etmeleri gerektiğini ileri sürerek, bu tür insanlarla tartışmanın dahi olası olmadığını ifade etmektedirler. (47) Onların kanısına göre, nesnelerin gerçekliğinin inançlara bağlı olduğunu savunanlar, birbirine ters olguları kabul etmek zorunda kalacaklardır. Söz gelimi, bir grup evrenin öncesizliğine, bir başka grup da, önceliliğine inanabilir. Bu durumda, İslam din felsefecilerince (kelâmcılar) Sofistlerin, aynı anda evrenin hem önceliliğine hem de öncesizliğine olumlu bakmaları gerekir ki, onlarca böylesi bir durum saçmadır. (48) Buna ek olarak, Bağdâdî, bu grupta yer alanlara, gerçekliği bile bile yadsıyanların inançları konusunda sorular sorulabileceğini; eğer onların gerçekliği yadsımalarının doğru bir inanç olduğunu sürerlerse, onlara katılmış olacaklarını; yok eğer onların inançlarını yadsırlarsa, "bütün inançların doğru olduğu", görüşleriyle çelişmiş olacaklarını belirtir. (49)

Ebû Mensûr el-Mâturidi'nin bunlar hakkındaki düşünce ve eleştirileri oldukça ilgiye değerdir. O şöyle der:

"İnançtan başka bir şey olmadığını söyleyenlere göre, ne söylenirse söylensin, her söylenen bir inancın ifadesi olacaktır. Böyle bir insana, ancak, acıyı tattırmak için dayak atmak ya da bir tarafını kesmek suretiyle durumunun inandığı gibi olduğu ileri sürülüp, karşısına geçilerek, ben senin inkarının onama olduğuna inanıyorum, biçimindeki kendi sözleriyle karşılık verilebilir. Böylelikle o, yadsıdığı şeyi onaylamak zorunda kalır. Öte yandan onun inancı kabul etmesi, bilgiyi inkarını da geçersiz kılar." (50)

İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar) üçüncü grup sofistlere iliştirdikleri, "nesnelerin gerçekliği (hakikati) inançlara bağlıdır," görüşünü ileri süren sofist ya da sofistlerin kimler olduğunu saptamak oldukça güçtür. Zira Sofistlere dahil edilen, Gorgias, Kallikles, Throsymachos, Prodikos, Hippias, Antihan, Kritias, Anoymus Lamblichi gibi düşünürlerde böyle bir düşünceye rastlanmamaktadır. (51) Belki de, İslam din felsefecileri (kelâmcılar), Protogoras'ın, "insan herşeyin ölçüsüdür" görüşünü kastediyor olabilirler. Ancak, yine de bu konuda kesin bir yargıya varmak olanaksızdır.

İslam din felsefecilerince, sofistlere iliştirilen düşünceler ile onlara yöneltilen eleştirilerin değeri her ne olursa olsun, onların dış dünyanın gerçekliği ve ona ilişkin bilginin nesnelliği konusunda ısrarlı oldukları ve her türden kuşkucu tutuma karşı çıktıkları anlaşılmaktadır. Acaba onlar dış dünyanın gerçekliği ve bilginin nesnelliği konusunda, neden bu kadar ısrar etmektedirler? Nesnelere ve bilgiye yönelen kuşkucu bakış açısına neden karşı çıkmaktadırlar?

Bilindiği gibi, İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar) oluşturmuş oldukları tanrıbilimsel (kelâmi) sistemler, dış dünya hakkında, duyular ve akıl aracılığıyla elde edilen bilgilere dayanmakta; bu bilgiler aracılığıyla da, Tanrı'nın varlığı ve nitelikleri kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Öte yandan, Kur'an da, dış dünyaya sık sık göndermeler yapmakta, onun hakkında nesnel bilgiler ortaya koyduğunu savunmaktadır. Şu halde, dış dünyanın gerçekliğini ve bilginin nesnelliğini yadsıyan bir anlayış, onların tüm sistemlerinin ve sistemlerinin temeline yerleştirdikleri dinsel bildirilerin dışlanmasına yol açar. (52) Ayrıca dış dünya gerçeklikten yoksunsa, Tanrı'nın varlığı ve nitelikleri de askıda kalmaktadır. Çünkü onlarca, "görünen evren", Tanrı'nın ve niteliklerinin kanıtıdır ve Tanrı'nın yaratısıdır. Aynı şekilde, evrene ve bilgiye yönelen kuşkuculuk da, dinsel dogmaların mutlaklığı ve Tanrı'nın varlığının zorunluluğu savının temellerini sarsıcı niteliktedir. Sunduğumuz bu gerekçelerden dolayı, İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar) Kuşkucuları da içerisine soktukları Sofistleri katı bir dille eleştirmeleri, ortaçağ İslam dünyasında, kuşkucu bir anlayışın doğmasını ve tutunmasını engellemiş; siyasal amaçlarla, dini kullanan yönetilerin desteklediği, din-eksenli düşüncenin kökleşmesine hizmet etmiştir. Nitekim, Ebû el-Huzeyl el-Allaf, Nazzâm, İbn el-Mukaffa, Beşşâr bı Bürd, Ebü Bekr Zekeriyyâ er-Râzî, İbn er-Râvendî gibi kısmen kuşkuculuğu benimseyen ve yaygın inanışları eleştiren düşünürler hem yönetime karşı olma hem de zındıklıkla suçlanmışlardır. (53) Öte yandan, tıpkı Descartes gibi, yöntemsel kuşkuculuğu benimseyen Gazzâlî'nin kuşkuculuğu da, dogmatizmle sonuçlanmış; (54) Kindî, Fârâbî, İbn Sînâ gibi filozoflar, dinsel çerçevenin dışına çıkmadan, Eski Yunan felsefesiyle İs-

lam dogmalarını uzlaştırmaya çalışmalarına rağmen, dinsizlikle itham edilmişlerdir. (55) Kuşkucu bir anlayışın barınamadığı bir ortamda, özgür düşüncenin ve dolayısıyla bilim ve felsefenin tutunmasını ve kök salmasını beklemek olanaksızdır. Zaten İslam dünyasının Gazzâlî sonrası gelişimi de, bu yargıyı desteklemektedir. Gazzâlî'nın, Tehâfût el-Felâsife'sine (Felsefenin Tutarsızlığı), Tehâfût et-Tehâfût (Tutarsızlığın Tutarsızlığı) adlı eseriyle yanıt veren, ünlü İslam filozofu İbn Rüşd'ün İslam toplumunda, felsefe alanında önemli bir etki yaratamaması da, aslında, İslam toplumunda kuşkuculuk konusunda yaratılan olumsuz tutumdan nasibini almış gibi gözükmektedir. Ancak, İbn Rüşd'ün, Gazzâlî de dahil, Ehl-î Sünnet ekolüne mensup İslam düşünürlerini, Tanrı'nın mutlak kudretini kurtarmak ve mucizeyi temellendirmek adına doğal nedenselliği yadsıdıkları için, Sofistlerin konumuna düşmekle itham etmesi (56) oldukça ilgiye değerdir. Gerçekten, İbn Rüşd'ün de belirttiği gibi, doğal nedenselliğin yadsınması, hem evreni Platon'un gölgeler alemine çevirmekte, hem de, aklın, bilginin ve doğa düzeninin yadsınması anlamına gelmektedir. Sofistleri, gerçekliği ve bilginin nesnelliğini yadsıdıkları için yerdenyere vuran, İslam din felsefecilerinin (kelâmcılar), kendi sistemlerinin sonuçlarının, sofistlerinkinden daha kötü olduğunu görememeleri, önyargının, insanın gözlerini nasıl kör ettiğinin ilginç bir örneği olsa gerekir.

Dipnotlar

1.Bkz. A.P. Martinich and Evrum Stroll, 'Epistemology', The New Eneyclopaedia Britannica içinde, c: VIII, Chicago, 1992, ss.464 vd.; Ahmet Arslan, Felsefeye Giriş, Vadi Yayınları, Ankara 1994, s.18.

2. Bkz. Jonathan Dancy, Introduction to the Contemporary Epistemology, Basil and Blocwell, New York 1984, ss.1 vd.; Takiyettin Mengüşoğlu, Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1992, s.17; Stanley M. Haner ve Thomas C. Hunt, Felsefeye Çağrı, Çeviren: Hasan Önder, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1996, ss.103 vd.

3. Bkz. A.P. Martinich and Evrum Stroll, agm., cilt: XIII, s.466 vd.; H. Kring ve H.M. Baumgartner, "Bilgi Kuramı Tarihçesi", Günümüz Felsefe Disiplinleri içerisinde, Çeviren: Doğan Özlem, Ara Yayınları, İstanbul 1990, ss.193 vd...

4. Bkz. Wilhelm Capelle, Socrates'ten Önce Felsefe (Fragmalar-Doksografiar), Çeviren: Oğuz Özügül, cilt. I, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1991, ss.131-132 ve 141-142; Mehmet Dağ, Same Notes on Avicenna's Epistemology, Atatürk Supreme Council for Culture, Language and History Atatürk Culture Center Publications, no.41, Ankara 1990, s.125.

5. Bkz. Wilhelm Capelle, age., cilt: II, ss.78 ud.; Frank Thilly, Felsee Tarihi, Çeviren: İbrahim Şener, cilt.I, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1995, ss.77 vd.; Mehmet Dağ, Some Notes on Avicenna's Epistemology, s.125.

6. Bkz. Plato's Theory of Knowledge (The Thacaetetus and the Sophist of Plato), İngilizceye çevirlp şerheden: Francis Macdonald Cornford, Routledge and Kegan Paul, London 1970, ss. 17 vd.; İhsan Turgut, Platon'un Son Dönem Felsefesinde Bilgi Sorunu (Thegetetus'un Yeni Bir Yorumu), Bilgehan Matbaası, İzmir 1992, ss.1 vd...

7. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, AÜİFİ-İE. Yayınları, sayı: 4, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1980, s.98.

8. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelamında Bilgi Problemi, s.98 vd...

9. Bkz. Mehmet Dağ, Some Notes on Avicenna's Epistemology, ss.125-126.

10. Bkz. Mehmet Dağ, İslam Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler, OMÜİF Dergisi, sayı.5, Samsun 1991, ss.14 vd.; Hasan Aydın, İslam Ortaçağında Akıl Kavramı ve Akılcılık, İnsancıl Dergisi içinde, sayı: 100, İstanbul 1999, ss 2 vd...

11. Bkz. İbn Haldun, Mukaddime, çeviren: Zâkir Kaderî Ugan, cilt: II, MEB. Yayınları, ME Basımevi, İstanbul 1991, s.515; İmâm el-Haremeyn el-Cüveynî, Kitâb el-İrşâd ilâ Kavâti'el-Edille fî usûl el-İtikâd, tahkiki Muhammed Yusuf Mûsâ ve diğeri, Mektebe el-Hancı, Mısır 1950, ss. 16-17; Georges C. Anawatl, 'Kalâm', İngilizceye çeviren: Richard C. Scott, The Encyclopeadia of Religion içinde, editör: Mircea Eliade, Macmillian Publishing, London, 1987, ss.231-232.

12. Bkz. Hasan Aydın, Ortaçağ İslam Düşüncesinde İnsan İmgesi ve Özgürlük Sorunu, İnsancıl Dergisi içinde, sayı.119, İstanbul, Eylül 2000, ss.19 vd..

13. Bkz. Hanefi Özcan, Mâturîdi'de Bilgi Problemi, MÜİF Vakfı Yayınları, no.84, İstanbul 1993, s.25; Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.98.

14. Bkz. Ebû el-Mensûr el-Mâturîdî, Kitâb et-Tevhîd, neşr.: Fethullah Huleyf, İstanbul 1978, ss.153 vd.; Abd el-Kâhir el-Bağdâdî, Usûl ed-Din, Dâr el-Fünün İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1928, ss.6 vd.; Kadi Abd elCabbâr, el-Muğnî fiu Ebvâb et-Tevhîd ve el-Adl (en-Nazar ve el-Me'arif), tahkik: İbrahim Medkür ve Tâhâ Huseyn, Cilt: XII, Kahire, tarihsiz ss.41, vd.; A.J. Wensinck, The Muslim Creed (ITs Genesis and Historical Development), Cambridge University Press, London 1965, s.251, Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Probelmi, ss.102 vd...

15. Bkz. Bağdâdî, age., ss.11 vd.; Sa'd ed-Dîn Mes'ûd b. Umer et-Taftazânî, Şerh el-Akâ'id en-Nesefiyye, tahkik: M. Adnan Dervişî, basımyeri ve tarihi yok, ss.64-65.

16. Bkz. Hasan Aydın, Kur'an ve Hadislerdeki Bilgi Kavramının İlk Dönem İnanç Mezheplerindeki Tarihsel Gelişimi, OMÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996, ss.104 vd...

17. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.98.

18. Bkz. Jonathan Dancy, age., ss.7 vd.; Stanley M. Honer ve Thomas C. Hunt, age., ss.103 vd.; Arda Dankel, Bilginin temelleri, Metis Yayınları, İstanbul 1998, ss. 13 vd...

19. Bkz. Bağdâdl, age., ss.5-7; Ebû el-Mu'ln en-Nesefî, Tabsîra el-Edille fî Usûl ed-Din, tahkik: Hüseyin Atay, cilt: I. DİB Yayınları, Ankara 1993, ss. 9 vd.; Kâdi Abd el-Cabbâr, age., cilt.XII, ss.13 vd.

20. Bkz. Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib el-Bakillânî, et-Temhîd fî er-Redd alâ el-Mülhide el-Mu'attıla ve er-Râfiza ve el-Havâric ve el-Mu'tezile, neşr. Dâr el-Fikr el-'Arabiyyi, Kahire 1947, s.34; Ebû el-Mu'in en Nesefî, age., s.13; Mehmet Dağ, Eş'arhi Kelamında Bilgi Problemi, s.101.

21. Bağdâdî, age, ss.6-7; Ebû el-Mu'in en-Nesefî, age., ss.9-10; Kâdi Abd el-Cabbâr, age., cilt.XII, ss.23 vd.; Mehmet Dağ, Eş'ari Kelâmında Bilgi Problemi, s.101.

22. Bkz. Mehmet Dağ, İslam Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler, ss.14-15.

23. Bkz. Bağdâdî, age., ss.6-7; Ebû el-Mu'in en-Nesefî, age., s.20 vd.; Mâturidî, age., ss. 153-155; İmâm Ebû Yusr Muham-

med Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi, Çeviri: Şerafettin Gölcük, Kayhan Yayınları, İstanbul 1988, ss.7-8; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., cilt. XII, s.41vd.; Mehmet Dağ, Eş'arî Kelamında Bilgi Problemi, ss.102.
24. Bkz. Mehmet Dağ, Pezdevi, basılmamış, Samsun, s.7.
25. Bkz. Doğan Özlem, Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, Rezmi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1993, s.17.
26. Bkz. Hans Reichenbach, Bilimsel Felsefenin Doğuşu, çeviren: Cemal Yıldırım, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1993, s.178-179.
27. Bkz. Cemal Yıldırım, Bilim Felsefesi, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1991, ss.21-22; Pervez Hoodboy, İslam ve Bilim, çeviren: Eser Birey, Cep/Düşün Yayınları, İstanbul 1993, s.25.
28. Bkz. Bağdâdi, age., s.7; Pezdevî, age., s.7; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., s.41, Mehmet Dağ, Eş'ari Kelâmında Bilgi Problemi, s.102.
29. Bkz. Wilhelm Capelle, age., cilt: II, s.101; Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1990, s.43
30. Mehmet Dağ, Eş'ari Kelâmında Bilgi Problemi, ss.102-103.
31. Bkz. Bağdâdî, age., s.7; krş. Kâdî Abd el-Cabbâr, age., cilt.XII, ss.41 vdd...
32. Bkz. Mâturîdî, age., s.7; Bağdâdî, age., s.6; Pezdevi, age., ss. 7-8; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., s.41.
33. Bağdâdî, age., s.6.
34. Bkz. Hans Reichenbach, 'Probalitiy and Inductions, An Introduction to Philosophical Inguiry içinde, editör: Joseph Morgolis, Alfred A. Knof, New York, 1978, ss.572-573.
35. Bkz. Mehmet Dağ, Pezdevî, s.7.
36. Bkz. Bağdâdî, age., s.6; Pezdevî, age., s.8; Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.103.
37. Bağdâdî, age., s.6.
38. Bkz. Bağdâdî, age., s.6; Mâturîdî, age., s.153; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., cilt. XII, s.41; Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.103.
39. Bkz. Bağdâdî, age., s.6; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., cilt.XII, s.41 vd...
40. Wilhelm Capelle, age., cilt: II, s.86.
41. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arhi Kelâmında Bilgi Problemi, ss.103-104.
42. Bkz. Bağdâdî, age., s.6-7; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., cilt.XII, ss.41-42; Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, ss.103-104.
43. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.102.
44. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.102.
45. Macit Gökberk, age., s.95.
46. Bkz. Bağdâdl, age., ss.6-7.
47. Bkz. Bağdâdî, age., s.7; Mâturîdî, age., s.153; Kâdî Abd el-Cabbâr, age., s.49.
48. Bkz. Bağdâdî, age., s.7; Kâdl Abd el-Câbbâr, age., cilt.XII, s.47.
49. Bkz. Bağdâdî, age., s.7.; Mehmet Dağ, Eş'ari Kelâmında Bilgi Problemi, s.104.
50. Mâturîdî, age., ss.153-154.
51. Krş. Wilhelm Capelle, age., cilt.II, ss.77-144.
52. Bkz. Mehmet Dağ, Eş'arî Kelâmında Bilgi Problemi, s.113.
53. Krş. İbrahim Agah Cubukçu, Gazzali ve Şüphecilik, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, ss.45-62.
54. Krş. Gazzali, el-Munkizu Min ed-Dalâl, nesr. ve çeviren: Amet Subhi Furat, Şamil Yayınları, İstanbul 1978, ss.29 vdd..
55. Bkz. Gazzâlî, age., s.46-50.
56. Bkz. İbn Rüşd, Tutarsızlığın Tutarsızlığı (Tehâfût el-Tehâfüt), çevirenler: Kemal Işık ve Mehmet Dağ, OMÜİF Yayınları, Samsun 1986, s.303.

Uyuyan Canavar

Binamızın çivisini söküp
Tabutumuza çakacak
Uyuyan bir canavar mısın
Şarabını sevdiğim
Güzel Marmara

Puşkin*'den Özür

Adın aşk için
Düello yapılan zamanlarda
Söylenen bir şarkıydı
Şimdi ise ahmaklığımın resmi
Tek kişilik bir düellonun

Mustafa TABAK

* Aşkı için yaptığı düelloda ölen Rus şair.

Cehennem Şiirleri

18 Aralık 2000
Akşamüstü...
Hayata dönüş operasyonundan bir gün önce...
Sanatçıların ölüm orucundaki direnişçilerle görüşme
istekleri kabul edildi.
Sanatçılar, yetkili ağızlardan söz aldılar.
Sabah, erken saatlerde koğuşlara girebileceklerdi.

unutuşun kitlediği ağızlar
geleceğe yalan söylediler.

Nicedir
uyuyordu sanat
uçuşan sözcüklerle
bulanık resimler arasında
silinmişti insan yüzü

şiirler konuşmuyordu
kapandı şair
yoksunluğun karanlık mağarasına
söz erteledi gücünü

sanatçı
kırılmış bir dal
yitik bir düş
kuşatılmış zakkum çiçeği

unuttu
düşlerin efendisi
ağzının mühürlendiğini
unuttu konuşamadığını

seslendi
boğulmuş mırıltılarla
ölmek
bir daha uyanmamak değildir
yitirmektir günbatımını

Berrin TAŞ

ÖDÜLLÜ SANAT ÖDÜLSÜZ SANAT

Mehmet ESATOĞLU

Son yıllarda her ilkbahar tiyatroda ödül furyasının başlamasıyla medya ve sanat alanında bir kıyamettir kopuyor. Ödül alanlar, alamayanlar, onların çevrelerinde yer alan medyacılar, konuyla ilgisi olmayan medya maymunları, kendine muhalifim diyen ama nedense bu ödül çirkefinden medet umanlar bir curcuna yaratıyorlar demeyin gitsin.

Ülkemizde sanat alanında alınır-satılır ilişkilerin yoğunlaşması ve kârlılığın yükselişi ödül ve ödüllendirme işlerinde kirlenmenin yaygınlaşmasını hızlandırdı. 60'lı yıllarda sanat alanında "marifet-iltifat" mantığıyla konan bir dolu ödül 80'lerin kirlenme ortamında ya kaldırıldı, kaldırılıyor ya da yeni döneme uygun bir biçime sokuluyor.

Kimilerine göre sanatçının üretim yapabilmesi için teşvik edilmesi gerekiyor. Sanatçıya düşünceleri, duyguları kışkırtılması gereken bir kişi gibi bakılıyor. Aynı yaklaşım sanatçının üretim sürecinin başlangıcını "ilham perisi" gibi ipe sapa gelmez unsurlarla açıklamaya çalışıyor.

Sistemli bir biçimde sanatsal çalışmalar yapan kişi içinse ne saçma sapan teşviklere, ödüllere, ne de "ilham perisi"ne gereksinim vardır. Sanat ve sanatsal üretim zaten onun için bir yaşam biçimidir. O da kollarını sıvar ve üretimini yapar.

Ödül-destek ilişkisi ise yaşadığı toplumuyla, insanıyla bağı kalmamış fildişi kulesinde yaşayan "sanatçı"ya gerekiyor. Düşünsenize toplum iyi-kötü, acı-tatlı serüvenler yaşarken o kendi yaşamının içinde devinip duruyor. Yaşam gereksinimlerini bir türlü hallediyor ya da tüm yaşamı gereksinmelerin karşılanması ve onun mükemmelleştirilmesi ile geçiyor. Şimdi bu durumda yaşayan sanatçı toplumuna ne anlatacak? Zaten o da dönüyor topluma sırtını ve "kendim için" diye bir anlayışla sanat üretiyor. Şimdi bu kadar kendi içine dönmüş biri nasıl üretecek? Ya rakı içecek efkarlanacak oturup yazmaya koyulacak. Ya da birine aşık olacak oturup onun kaşına gözüne ya da kendi duygularına övgüler düzecek. Toplumun ilgisi, tepkisi diye bir sorunu olmadığına göre gözünü dikecek ödül jürilerinin beğenisine.

İşin içine yüklü para ödülleri girince ödül olayında çok garip gelişmeler ortaya çıkabiliyor. Bunlardan biri plastik sanat alanında yaşanıyor. Bir boya firmasının düzenlediği resim yarışmasında bir grup sanatçının bir kısmı o yıl jüri oluyor ve bu görevinden ötürü yüklüce para alıyor diğer kesim ise yarışmaya katılıyor ve ödül alıyor. Ertesi yıl ise jüridekiler yarışmacı, bir önceki yıl ödül kazananlar ise jüri oluyor. Uzun yıllar süren bu algülüm-vergülüm ilişkisi işi tezgahlayan sanatçıların aralarında çıkan kavganın sonucunda açığa çıkıyor.

Edebiyat alanında ise saygın bir edebiyat adamı adına konan ödül için öykücülerimizden biri seçiciler kuruluna alınıyor. Öykücümüz buna çok seviniyor. İlk toplantıya gidip ödüle katılan yapıtları alıp onları okumaya, incelemeye girişiyor. İçlerinden birini ödüle layık buluyor. Bunun gerekçelerini yazıyor ve ödülün kararlaştırılacağı toplantıya katılmak üzere yola çıkıyor. Yolda bir gazete alıyor. Bir bakıyor ki gazete, ödülün kime verildiğini yazıyor. Ödül toplantısı başlamadan gazeteyi ortaya çıkarıyor ve seçiciler kurulunda yer alanlara bu kepazeliğin hesabını soruyor. Seçiciler kurulu başkanı (aynı zamanda tezgahın başı) büyük bir pişkinlikle gazetecinin bu sonucu kafasından uydurduğunu ve ciddiye alınmaması gerektiğini söyleyerek toplantıyı başlatıyor. Uzun süren tartışmaların ardından ödül için bir oylama yapılıyor. Ama nedense ödül gazetenin adını yazdığı yazara veriliyor. Öykücümüz o gün bugündür hâlâ bu tezgahın nasıl işlediğine akıl erdirebilmiş değil,

Doğrudan para ödülü alamayan sanatçıların da ödüle ilişkin yaşadıkları traji-komik öyküleri var.

Yeşilçam'da yıllarca kamera arkasında emekçilik yapmış oyuncularımızdan biri oynadığı yabancı yapımlardan birinin "Yabancı Filmi Oscarı" aldığını TV haberlerinden öğreniyor. Heyecanla sokağa fırlıyor ve kurumlana kurumlana her gün gezip dolaştığı sokaklarda dolanıyor. İnsanların gözlerinin içine bakıyor. Beklediği tepkiyi göremiyor. Kimilerini durdurup aldığı ödülü anlatmaya çabalıyor. Anlattıklarından büyük bir çoğunluk onun o filmde oynadığından dahi haberi olmadığı açığa çıkıyor. Kimileri içinse "Oscar" hiçbir şey ifade etmiyor. Bütün

gece Oscar ödülü duygusuyla dolanıyor ama çevresinde bir önceki güne göre değişen pek bir şey olmuyor. Bir kadeh içki ısmarlayan bile çıkmıyor. O gecenin sarhoşluğuyla uyuyup kaldığı yoksul odasında uyandığında işsizlik, cebinde tükenmekte olan parası gerçeğinde de değişen bir şey olmadığını görüyor. Sadece uzakta kendisinin bile davet edilmediği bir tören yapılıyor. Kimbilir belki parası olsa gitse kapısından bile giremeyeceği bir tören. Günlerce oynadığı filmin aldığı Oscar'ın yaşamını değiştirmesini umutsuzca bekliyor ama değişen hiçbir şey olmuyor.

Ödülden çıkarı olanlar yok mu? Elbette var. O da işin sahibi yani yapımcı ev çevresindeki birkaç kişi. O filmi pazarlayacak yapım şirketi malının diğerlerinden ayrıcalığını ortaya koyabilmesi ödüllere gereksinimi oluyor. Bir de sağda solda sanat alanında "en üstün" kendisinin olduğunu söyleyerek şişinecek piyasa sanatçılarına ödül gerekiyor hepsi o kadar.

Peki ödüllü sanat ile ödülsüz sanat arasında ne fark var? Sanatın alınır-satılır yanıyla uğraşmayanlar için hiçbir fark yok. Öncelikle her sanat yapıtı içinde insana, topluma, zamana, mekana dair bir zenginlik taşır. İnsan sanat yapıtıyla, sanatçıyla ilişki kurarak bu zenginlikten nasibini alır.

Her şeyin "en iyi"sine yönelmiş Amerikan yaklaşımı ise sanata farklı bakıyor. Para kazanma ve meta tüketimi dışında hiçbir şeye özellikle de sanata ayrılacak bir zamanın olmadığını vazeden Amerikan yaklaşımı "otorite"ler tarafından seçilmiş "en iyi"lerin izlenmesini ve okunmasını öneriyor. Bu yaklaşım edebiyatın içinde "best seller" kitaplar doğuruyor. Okurun herhangi bir kitap seçmesine, araştırmasına gerek yok. "Best Seller" ne varsa o alınıyor okunabilinirse okunuyor, okunamazsa 10 sayfa sonra atılıyor bir kenara, yeni bir "best seller" ortalığı kasıp kavuruncaya kadar. İşin kötü yanı bir önce okuyamadığı kitap deneyiminden de ders çıkaramıyor okur. Çünkü kitapla buluşmasının tek yolunun "best seller" olduğunu sanıyor.

Sahne sanatları için de aynı yaklaşım geçerli. Broodway tipi gösteriler dışında sanki bir tiyatro yokmuş gibi davranılıyor. Bütün tartışma ve şamata orada yapılan gösteriler üzerine oluyor.

Genel olarak sermayenin denetiminde ve desteğindeki etkinliklerin tüm kültür-sanat alanını kaplaması için çaba gösteriliyor bunun dışında aykırı bir sesin çıkmasına olanak tanınmıyor. Çıkan bir ses olursa da ancak dar bir çevrede yankılanıyor.

Ülkemizde de küçük Amerika'nın kültürel-sanatsal mimarları aynı kokuşmuşluğu yapılandırmak üzere uzun bir süredir çalışmalar yapıyorlar. Özellikle '80 sonrası edebiyatta, sahne sanatlarında, sinema ve plastik sanatlarda Amerikan tarzı yaklaşımın yerleşmesi için yoğun çabalar harcanıyor.

Yaşanan bu süreç tiyatro-sinema alanındaki tüm ödülleri "Oscar"laştırma faaliyetine girişiyor. Ödül töreninin içeriğinden biçimine davetlilerin giyimine kadar her şey Oscar töreninin -tabii 5. sınıf- kopyası. Ortada öylesine zavallı bir taklitçilik kol geziyor ki ödülü alanlar da tıpkı Amerika'da ödül alan sanatçıların davranışlarıyla ödülü verenlere teşekkür ediyorlar.

Ödüllerin kimlere dağıtılması konusunda perde arkasında ciddi çalışmalar yapanlar var. Bunlardan bir kısmı piyasanın kaymağını yiyenler. Ancak bir başka kesim var ki bunlar maddi bir çıkar ya da ün olmaksızın bu kirliliğin içinde yuvarlanıp duruyorlar. Birincilerin derdini anlıyoruz da diğerlerini anlamak mümkün değil.

Ödül törenlerinde bir yanda yapay bir ödül heyecanı yaşanıyor, öte yanda ise işin perde arkası konuşuluyor. Ve ne tuhaftır ki işin perde arkasını bilip anlatanlar da biraz sonra ödül verildiğinde ayağa kalkıp çılgıncasına alkışlayanlar da aynı kişiler.

Geçtiğimiz ay Yapı Kredi Sigorta'nın dağıttığı Afife Tiyatro Ödülleri sanat çevrelerinde yoğun tartışmalara yol açtı. Bir ucunda Sabah yazarları Hıncal Uluç ve Ruhat Mengi öteki ucunda ödül dağıtıcılar içinde yeralan Füsun Akatlı ve Seçkin Selvi'nin bulunduğu bir tartışma yaşandı. Aslında yaşanan bir tartışmadan öte ödüle ilişkin bilgilendirme düzeyindeydi. Eleştiren taraf belli ki verilen ödülleri beğenmemiş. Ancak kime verilmesi gerektiği konusunda da belli bir düşünceleri yok. Ama nedense bunu açık bir dille söylemiyor sadece bir takım isimleri ağızlarında geveliyorlar. Ödül törenini ve ödül verme ölçütlerini eleştiriyorlar. Ödülü verenler ise eleştirenlerin ödülle ilgili bilgilerinin eksikliğine dikkati çeken yazılarla yanıtlar veriyorlar. Kime niye ödül verildiğine dair ise ortada belirgin bir yanıt görülmüyor.

Tartışmalar tam son yıllardaki hükümet-muhalefet tartışmalarını andırıyor. Ülkede her şey duvara toslamış her iki taraf da "bizce" diye açıklamalar yapıyorlar ya... Bizim yazar-çizer takımı da aynı durumda. Ülkede tiyatro diye bir sanat nerdeyse dibe vuruyor. Eleştirenlerin ise buna ilişkin köklü çözümler öneren bir yaklaşımları yok. Ama ödüller dağıtılırken herkes bir eleştirmen, bir eleştirmen sormayın gitsin.

Sorunun temelinde yarıştırma-ödüllendirmenin sanat alanında olup olamayacağı yatıyor.

İnsan yaşadığı bin yıllar içinde bir yandan da sanat üretmiş, resimler çizmiş, müzikler bestelemiş, oyunlar oynamış. Ödül diye bir derdi olmamış. Kapitalizm çağında ise ortaya bir ödüllendirme

oyunu atılmış. Çıkar sağladığı sürece, o ödül alıp verenlerin bundan bırakın vazgeçmesini, tartışmasını bile beklemek hayalcilik olur.

Peki muhalifler bu ödüllendirme işine nasıl yaklaşmalı? Öncelikle sanat yapıtlarının her birinin insani bir zenginlik içerdiği, bu nedenle de yarıştırılmalarının doğru olmayacağını kabul etmek gerekiyor. Yarışma ve ödülleri savunanların dayandığı savunmalardan biri de teşvik. Toplumcu, muhalif sanatçıyı bir ödül heykelciğinin "teşvik" edeceğini düşünmek kadar safdillik olamaz. Sanatçının yapıtlarını ödül uğruna başka sanatçıların yapıtlarıyla yarıştırmasının sanatın özüyle ne denli çeliştiği biliniyor ama bilinmezden geliniyor. Hal böyleyken bir de ödül kurumunun kirlenmelerden had safhada nasibini aldığı günümüzde başta muhalifler olmak üzere sanatçılar ödüllerle övünmeyi bir yana bırakmalıdırlar.

Bu konuda ne yazık ki ortalıkta büyük bir perspektif bulanıklığı olduğu görülüyor. Ülkemizin önde gelen sanat insanlarının geçmişte ve bugün ödül nedeniyle yürüttükleri tartışmaları anımsadıkça işin oldukça zor olduğu ortaya çıkıyor. Bu ödül tartışmaları yüzünden birbirlerine aylarca, yıllarca dargın kalan, sırf bu yüzden birbirlerinin yapıtlarını eleştiren, birbirine kara çalan bir dolu sanatçının varolduğu bir ortamda sanatın yarıştırılması, ödüllendirilmesi mantığının sakatlığını tartışmanın oldukça zor olduğu görülüyor.

Ödüllerin yarattığı sahte parıltılar öylesine herkesin gözünü kör edebiliyor ki Alternatif Tiyatrolar Platformu kurma iddiasıyla ortaya çıkan Tiyatro Boğaziçi bile oyuncusunun Yapı Kredi Sigorta'nın Afife Tiyatro Ödüllerine adaylığı ile övünen basın duyuruları yayınlayabiliyor. Topluluk Doğu Anadolu'ya turne yapacağını duyuruyor, övündüğü de bir tekelin sanat ödülünü -almak bile değil- ödüle aday gösterilmek. Ve bu topluluk bu perspektifine bakmadan tiyatro alanında "alternatif"i yaratacağı iddiasıyla örgütlenme çağrısı yapıyor.

Ödül oltasının bir çok avalın ağzını sulandırdığı ve önüne sisteme uzanan halı serdiği ortamda zor bir öneri yapıyor ve diyorum ki; muhalif sanatçı her türden ödül ilişkisinin dışında durmalı, iradesi dışında ona sunulan ödülleri de reddetmelidir.

İSMET ALICI
FARENİN ÖLÜM BALADI
Şiir

İnsancıl Yayınları

IŞIKTA

Günışığında ellerim
Yüzüme dokunabilirsiniz
Yüzüm günışığında

İyi bakıldığında görülebilir
Yalanlarım
Görülebilir
Ruhumun çizilen yerleri
Ve öpmeyi unuttuğunuz eğriliklerim

Günışığında
Yaşadığımın işaretleri
Gözlerime acıta acıta tutkalladığınız
İyilikler günışığında

Acı kayısı çekirdeği değil nefretim

Her seferinde
Bir tranvay yolu kadar gidip geldiğim
Aşklarım
Günışığında

Günışığında ellerim
Yüzüme dokunabilirsiniz
Yüzüm günışığında

Hayriye ERSÖZ

ELVEDA KÜÇÜK BURJUVALAR ÜLKESİ

İsmet ALICI

"Herşeyden önce bu okurun büyük bir aşk yaşamış olmasını isterim. Sonuna kadar. En azından böyle bir aşka hazır olmalı. Bir kadını, ya da erkeği görünce içiniz hiç titremediyse... onu düşünmekten uykunuz kaçmadıysa... onunla bu dünyayı ateşe vermeyi düşünmediyseniz... Bence bu hayat yaşanmamıştır. Hayır. Böyle biri benim okurum olamaz. (...) Soruyorum hiç yıldız saydınız mı? Ya da böyle bir şey düşündünüz mü? 'Hayır' diyorsanız, 'Deli miyim ben' diyorsanız... hadi size güle güle... Böyle okuru ne yapayım ben... Çabuk gidin... Çünkü bu kitapta size göre tek bir sözcük yok."

Cengiz Gündoğdu *Eleştiri* kitabına böyle başlıyor. Büyük bir tutkun yoksa okuma bu kitabı diyor. Çünkü, tutkusuz insanların arasında yaşadı Gündoğdu, onlara omuz atarak, tutkuyla. Aslında *Eleştiri* kitabı seksen sürecine bir cevaptır. Siz, gündelik değerler içinde yaşayanlar... evde oturangiller... hüzünlerini... sevinçlerini... acılarını yitirmiş olanlar okumayın bu kitabı diyor.

Türkiye'de hangi sol örgüte sınıfsal yapıyı sorsan sana şu cevabı verir. Türkiye küçük burjuvalar ülkesidir. Kentte yaşayan çoğu kişi köyden beslenir. Bu yüzden nisbi bir refah olgusu vardır. Bundan dolayı bilinçlenme olgusu uzun bir evreye yayılır. Çünkü küçük burjuvazi güç kimdeyse ondan yana rol alır. Seksen sonrası Refah Partisi'nin tabanını bunlar doldurmadılar mı... Şimdi de DSP ve MHP'nin içinde değiller mi.

Birgün, *İnsancıl*'da Zihni baba (Zihni Anadol) şöyle demişti. *"Bizim zamanımızda arabası olan burjuvaydı, pek sevmezdik böylelerini. Arabadan daha önemli sorunlar vardı bizim için. Şimdi herkesin arabası var. Adam borç ediyor harç ediyor, yine de kızının altına bir araba koyuyor."* Şimdi, seksen sonrasını düşünüyorum. 84, 85, 86, 87'leri. Hapisten çıkan kapağı büyük şehire atıyordu o zamanlar. Küçük şehirde taşrada kalmak sorundu onun için. Sürekli takipte olacaktı... göz hapsinde tutulacaktı. Çoğu daha askerliğini yapmamıştı, yapmak da istemiyordu pek. Ne kadar kaçarsa o kadar iyiydi onun için. Büyük şehire gelince bunlar hemen birşeyler yapmaya başladılar. Çoğu beddualıydı sanki, bir daha devrimcilik yapmaya... ama solcuydular... herkesten daha çok. Gerçi mitinglerde... eylem alanlarında... bu sorunların tartışıldığı yerlerde yoklardı ama, yine de büyük solculardı hepsi. Hatırlıyor musunuz bu tipleri, şu küçük burjuvaları. Bol bol ahkam keserlerdi Beyoğlu, Galata barlarında. Kitap okumazlardı ama, eskiyi, iyi bir zavallılık edebiyatıyla satarlardı. Ne acılar çekmişlerdi onlar. Ahmet Telli'nin şiirleri... Ahmet Erhan'ın karamsar havası bunun üzerine tuz biber olurdu. Bir de Ahmet Kaya'yı koydun mu teybe yürekler köze dönerdi. İçelim... içelim daha içelim hey. Sonra bütün yanlışlıklar serpilirdi ortaya. Ne kadar yanlış yapmış hareketleri... ne kadar sorumsuz davranmıştı bulundukları örgüt. Onları ne kadar çok kandırmıştı. Gerçekler nasıl açık ve ortadaydı. Ve onlar, bunu değiştirmek için ne kahramanlıklar yapmışlardı. Peey anam. Ne kahramanlıklar. Hâlâ kahramanlık yapıyorlardı onlar, hesapta. Yan masadaki kıza göz kırparken.

Çoğu köylüydü bunların, hatırlıyor musunuz. Ama, nefret ederlerdi köylülüklerinden. Şehirli olmak varken... köylülük de neymiş ki. Arasıra tütün sararak... birinci cigarası içerek nostalji yaparlardı. Hepsi bu. Onlar bunu yaparken daha çok eski devrimci günlerini göstermek isterlerdi. Böylece pazarlarlardı kendilerini belirli yerlerde belirli şekillerde. Benim karşımda birinci içen o kişi, başkasının karşısında marlboro sigarasını atardı masaya. Halkın cehaletinin yanında başka türlü bir cehaletti bunlarınki, bilinçli olmayı kurnazlık sayardı çoğu. Bundan olacak işte o zamanlar iki sözcük bunların ağızlarından hiç düşmezdi. Biri, devrimciler iyi şeylere layıktır, diğeri ise zevkler ve renkler tartışılmaz. Düşünüyorum o zamanları, bu sözcükler bile benim için hoş sözcüklerdi. Onlar öyle bir edayla söylerdi bu sözcükleri, hiçbir kuşku kalmazdı cahil olan bende. Birkaç sözcük kapabilmek için ayrılmazdım yanlarından. Ağızlarından çıkacak her sözcük benim için çok anlamlıydı. Çünkü, onlar büyük acı çekmişlerdi, buna rağmen dimdik ayaktalardı. Hapisane yıldırmamıştı onları... işkence biktırmamıştı. Çoğu Deniz'in dostuydu... silah taşımışlardı Mahir'e. İbrahim'le dağa çıkmışlardı. Birlik komutanlıkları yapmışlardı onlar... şehir sorumlusuydular ve eleştirmişlerdi en baba örgüt liderlerini. Bunlar bü-

yük adamlardı benim gözümde. Sonra yavaş anladım onları. Herşeyi onlar kendileri için istiyorlardı, başkaları için hiçbir şey istemiyorlardı. Çünkü, onlar hesapta acı çekmişlerdi ve çoğu şeyi yönlendirme kabiliyetine sahiptiler. Bu yüzden herşeyden hak istemeyi kendilerine hak görüyorlardı. Hal ve hareketlerinde ben istemiyorum dünya nimetlerini demek gerekirken, onlar; hal ve hareketleriyle şunu diyorlardı sık sık. Devrimciler iyi şeylere layıktır. Biz bu kapitalizmi kapitalistlerden daha iyi biliriz. Böylece yaban otları gibi yayılmaya başladılar büyük şehirlerde. Kimi, bir gazeteye attı kapağı kimi reklam sektörüne girdi. Kimi ticarete atıldı. Şu CHP'nin belediyelerde büyük yolsuzluklar yaptığı süreçte, bu insanların büyük etkileri vardı. O eski büyük devrimciler artık, halkı soyup soyan bir soyguncu olmuşlardı. Herhalde, hesapta şöyle düşünüyorlardı devleti ve halkı soyarak bir milli kriz yaratabilmenin öncüsü olmak. Sonra, biliyorsunuz Özal zamanıydı o yıllar. Benim memurum işini bilir. Çalmayana... çırpmayana aptal derlerdi. Hem insan neden aptal dedirtsin ki kendine. Böylece büyük soyguncu kültürü yavaş yavaş mafya kültürünü oluşturdu. Herkesin bir başkasını soymak için beklediği bir ülkeye dönüştü Türkiye. Biz aptallar... biz kerizler... biz bu sistemden hiç beklentisi olmayanlar seyrettik bunları usul usul. Sonra büyüdü büyüdü bu kültür, öyle bir ağırlık oldu ki üzerimizde, bir türlü silkeleyip atamadık. Şimdi bana, bizlere mahallemizdeki kahvelerde keriz diyorlar. İki yıl önceydi, hiç unutmam sevgili dayım, devrimciler sayesinde yaptığı gecekondunun balkonunda, içki masasında otururken şöyle seslenmişti. *"Oğlum İsmet, aptal olma... bu dünyaya bir kere gelirsin. Bırak şu parti marti işlerini, komünistliği, şiir yazacan da ne olacak... ne veriyor ki o dergi sana. Akıllım yararlan benim gibi dünya nimetlerinden."* Sonra dayım işçiydi, Alman Türk ilaç fabrikasında ve sendika temsilcisiydi. İşten atıldı sonra, niye mi? Dünya nimetleri başına bela olmuştu. Fatura yolsuzluğu yapmıştı. Ama biz dayım üzülmesin diye akraba arasında arkadaş kurbanı oldu deriz. Eski solculardandı dayım, mangalda kül bırakmayan. Bir de hiç birşey yapmayan "gizli solcular" vardı. Solculuk, ceza yasasından düşürülüp, suç olmaktan çıkarılınca, "Hep polis takibi" duygusuyla yaşayan bu pinpirikler hapse giren solcuları solculuk adına eleştirmeye başladılar.

Bu insanlar kapitalist kültürle içiçe geçtikçe, kapitalistten daha çok kapitalist olmaya başladılar. Hani, der ya, bir işçi, *"Benim fabrikam şu karşıda görünen"* o işçi, *"Beni sömüren fabrika şu karşıda görünen"* demiyor. Bir de şöyle diyenler vardır. Herhangi birine soruyorsun, *"Nerede oturuyorsun"* diye, o cevap veriyor. Kibirli bir şekilde, *"Levent'te efendim", "yaaa"* diyorsun, sonra *"Levent'in neresinde"*, utançla cevap veriyor bizimkisi, *"Sanayi Mahallesinde"* Zengin semtte oturduğunu söylediğinde birilerinin kendisine bir değer vereceğine inanacak kadar, kendine yabancılaşmıştır o insan. Siz rastlamadınız mı bunlara, yazık. Ferahevler'de oturur, Trabya'da oturuyorum der. Bağcılar Çiftlikte oturur, Bakırköy der. Böyledir küçük burjuvalar. Kendilerini öyle değersiz hisseder ki onlar. Dünyanın içinde sümüğe benzetirler kendilerini. Onlar adına ben utanırım. Cep telefonları olmazsa yanlarında çırılçıplak hissederler kendilerini... arabasız hiçbir yere gitmezler... her ay imajını değiştirmek ister ve o boşluk içinde katı kuralları vardır, hesapta çoğunun. Farklı görünmeye çalışırlar, kıçlarına bir yama atarak örneğin.

Tesisatçılık yaptığım zamanlar, iş elbiseleriyle giderdim minibüslerde çalışacağım yere. Zorunlu oluyordum bazen, iş elbiseleriyle gitmeye. Bunlar, küçük burjuvalar yanıma oturmazdı benim... ve buruşturarak yüzlerini bakarlardı bana. Ben de içtenice gülümseyerek bakardım o küçük burjuvanın suratına. İlkelerini bozmamak için ne kadar da zorluyor kendini küçük burjuvam. Sonra bu ilkeler var ya, şu katı kurallar, kapitalizme uymak için uydurdukları kurallar, yaşamda egemen olmaya başladı. Para kazanmak ve imaj yaratmak için bütün insani duygular reddedildi. Hatırlıyor musunuz o günleri doksanla birlikte başladı. Sosyalizm çökmüştü onlara göre, televizyon kanalları çoğalmıştı her yanda... tekstil, ayakkabı, inşaat firmaları... çoğu emperyalist firmalar vızır vızır artıyordu ülkede, mcdonalslar... elevenler... benettonlar... lakostlar... tımbırlar... lambirçekler. Sonra fast foodlar, böylece flamingo yolu ve dallasla yaratılan kültür bu birikimsiz halkın bilinçlerinin içinde yer etti. Memleket artık, şerif taytıs'lardan... ceyar'lardan geçilmez oldu. Ne değerli pantolonları vardı onların, montları... kravatları... yaka iğneleri... mobilyaları. Çoğunun banyosuna girdim mi, şaşıp kalırdım ben. Yirmibeş çeşit şampuan... elli çeşit sabun... yüzlerce koku vardı. Ne kadar çoktu kitapları bazılarının, elimi kitaba uzattım mı, içlerinden şöyle derlerdi sanki. Aman İsmet sırasını bozma kitabın ve sayfalarını açıp ta buruşturma. Kitaplık değil de süs eşyalarıyda onlar sanki. Ama, çokbilmiş arkadaşlardı onlar da, çoook. Herşeyi teorik bir temele oturturlardı ve özel genel diye ayırırlardı çoğu şeyi. Ah küçük burjuvalarım benim. Sizlerden çok nefret ederdim ben. Elleriniz titreyerek uzatırdınız paranızı, öyle ya sürekli vereceğiniz yerler vardı paralarınızı. *İnsancıl* dergisi de neymiş ki... *Damar* dergisi. Hem bir yaz tatili için biriktirmiyordunuz onca parayı. Mobilyalar... mutfak setleri... koltuk takımları için.

O küçük burjuvalar *İnsancıl*'dan geçti. Görmediniz mi. Elleri ne nazikti onların yazmaktan olmalı herhalde, bir ilmik atamazlardı pakete. Sırtlarında bir dergi taşıyamazlardı herzaman. *İnsancıl*'ın şu bu işini görmek öyle zor gelirdi ki onlara, kaf dağındaki yedi başlı ejderhayı öldürmek gibi. Hem onlar, yazı yazıyorlardı, böyle işçilerin uğraşacağı işlerle ne diye uğraşsınlardı ki. Böyle işler, yazı yazmalarını engellerdi onların. Yazı yazan insan tuvaleti temizleyebilir mi hiç. Tanrının böyle işler yaptığı hiç görülmüş müdür. Bu tipler daha çok, ay sonunda çıkacak yazılarını beklerlerdi, yazı çıktımı, herşey tamam. *İnsancıl*'ın durumu kötü, *İnsancıl*'da çalışanların öğlenleri iki poçayla idare ettiği, onların hiç umrunda değildi. Şu burjuva Berrin Taş var ya, hamal gibi arabasıyla *İnsancıl*'ın işleriyle uğraşırdı ama, herhalde böyle olmalıydı. Birileri koştururken bu yazar efendiler için, onlar böyle mutlu olmalıydı. Kapitalizm herkesin yerini göstermemiş miydi. Tiyatrocunun birisi birgün şöyle diyordu, *"Ben oyuncuyum efendim, dekorla uğraşamam,"* Bu bizim Esatoğlu da tiyatrocu değil mi? Tiyatronun bütün işleriyle uğraşıyor efendi.

Gündoğdu'nun tutkusunu yıkanlar... yıkmaya çalışanlar, ama başaramayanlar bunlar değil miydi. Günübirlik heveslerle yaşarlardı bunlar. Bir düşleri yoktu aslında, bir idealleri. Kültürün politikasını örmek laftı. *Sanatta Star Sistemi*ni eleştirirken, kendini Star olarak görürdü. Büyük laflar ederlerdi bunlar, ama, çocuksuluğumuzu, emekçiliğimizi küçümserlerdi içteniçe. Hele de inatçılığımız burjuva edebiyatına karşı, nasıl da rahatsız ederdi onları. Onlar yıldızları saymadılar hiç. Bir karıncayı izlemediler... Zigana dağlarında portakal olacağına inanmadılar... yağmur altında bütün gün hiç gözlemediler sevgisilinin penceresini.

Neyse, ben sevinçliyim bu günlerde. Neden mi, şu krizden dolayı. Bu kriz iyi geldi. Şu küçük burjuvalar var ya, bol bol traş olamıyorlar artık, eski elbiselerini giymeye başladılar üzerlerine... yeni alamıyorlar. İkide bir paralarını sağ cebinden alıp sol cebine koyamıyorlar. Hem sonra, memlekette dolandıracak kimse de kalmadı. Üstelik o, kimseye güvenmiyor artık, aksilik bu ya, güvenmesi lazım birilerine. Zor günler geliyor, tutunarak yürümesi lazım birilerine. Kredi kartlarına yüzde bin faiz geldi... aldığı arabanın borcunu ödeyememişti daha. Şimdi, nasıl kurtulacak bu kadar borçtan. Elveda küçük burjuvalar ülkesi elveda. Sen kapitalizmi örerken büyük bir mutlulukla parçası olmuştun onun. Oysa bugün ya da yarın işten atacaklar seni. Bomboş sokaklar ve işsizlik bekliyor seni. Milyonlarca işsiz gibi. Kapitalizmi yıkarken mutluluk duyarsan eğer... belki sevebilirim seni.

İMGEN ACI VERİCİ VE KIRIŞ KIRIŞ

İmgen acı verici ve kırış kırış
Onu fark edemedim siste ben,
"Aman Tanrı'm!", dedim yalan yanlış,
Bunu dile getirmeyi istemeden.

Tanrı adı, büyük bir kuş kadar,
Göğsümden uçup gitmeyi bildi!
İlerde tüten kalın bir sis var,
Gerideyse boş bir kafes kaldı...

1912

Osip MANDELŞTAM
Türkçesi
Kanşuaubl Mlzlev/Ahmet Necdet

Batıyı Değerlendirme

"UYGAR BATI"DA İNSANLIK DURUMU

İlhan YÜCE

"Batı" sözcüğü günümüzde, toplumumuzun büyük bölümüne, insan yaşamının her alanında örnek alınacak ülkeler topluluğu düşüncesini çağrıştırmaktadır. Buna göre Batı ülkeleri, her alandaki gelişmişlikte, sanayide, teknolojide, varsıllıkta üstün olduğu gibi, hukukta, adalette, siyasette, ahlakta, insan haklarında, demokratik hak ve özgürlüklerin tanınmasında da üstündür. Bilimde, teknikte, tıpta, sanatta, yazın alanında Batı hep üstündür. Batılı ülkeler, GBÜ (Geri Bıraktırılmış Ülkeler) toplumlarına, her alanda örnek alınacak ülkeler olarak belletilmektedir.

Osmanlı döneminden bugüne, son iki yüzyılı aşkın bir süredir ülkeyi yönetenler hep Batı'ya kulak verir olmuş, Batı da sağ olsun, tutmamız gereken doğru yolu bize "sevabına" hep gösteregelmiştir. Ancak Batı'nın reçetelerini tam tamına uygulamamıza karşın hiç de onlar gibi gelişememiş, tam tersine, yoksulluğumuz, işsizliğimiz artarken, dış borçlarımız -hem de bize yol gösteren Batılılara!- ödenemeyecek boyutlarda yükselmiştir. Buna karşın Batı hâlâ, aynı yolda devam etmemizi, devletimizin en önemli gelir kaynakları olan kamu kuruluşlarından "kâr edenleri" satmamızı, TEKEL'i, THY'yi, PTT'nin T'sini "özelleştirmemizi", zarar edenlerin ise devletin elinde kalmasını önermekte, yöneticilerimiz de onları dinlemeyi sürdürmektedir.

Oysa çöküş günlerindeki Osmanlı'nın üstüne çullananlar, aynı "uygar" Batılı dostlarımız değiller midir? "Bizi yutmak isteyen emperyalizme karşı" Anadolu insanının önüne düşen Mustafa Kemal, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı işgalci Batılılara karşı vermemiş midir? Son iki yüzyıldaki tek atılım ve gelişme de, emperyalist nitelikli dış borçla değil, kendi öz "ulusal" kaynaklarımıza dayalı kalkınma anlayışıyla olmamış mıdır? Ancak Batı, Lozan'ın öcünü alırcasına, bizdeki bağımsızlık ateşini küllendirmekte gecikmemiş, bize yeniden kendi reçetelerini dayatmaya başlamıştır. Afrika'nın kara derili yoksul insanlarının, Asya'nın yoksul Hintlilerinin, Çinlilerinin, Amerika'nın yerlileri Kızılderililerin, Şililerin, Brezilyalıların soykırım kanlarıyla yoğrulmuş "Batı uygarlığı" şimdi bize bir de "soykırım dosyası" dayatmaya çalışmakta, yeni vurgunlar ummaktadır. Emperyalist Batı'nın reçeteleriyle göneneceğimizi sananlara, yüreğimizdeki sızıyı anımsatmakla yetinelim.

Batı'nın, tüm dünya insanlığının alın terini talan eden emperyalist özelliği bugüne değin gizlenirken, öne çıkarılan, hep onun iyi ve üstün yanları olmuştur. Varsıllığı, dünyanın hemen her yanındaki yoksulların ürünlerine ve yeraltı kaynaklarına el koymasında yatan Batı'nın, bu talana karşın, acaba kendi insanı ne durumdadır? GBÜ'lerin yoksul insanlarının alın terini talan eden emperyalist devletler, kendi insanlarını mutlu edebilmekte midir? Talanla elde edilen değerler, talancıları mutlu etmekte midir?

Batı toplumlarına yakından bakıldığında, bu sorulara olumlu yanıt vermenin olanaksız olduğu görülür. Gelir düzeyinin gerçekten tüm ülkelerden yüksek olduğu Batı ülkelerinde, bir işi olan hemen herkesin bir arabası ve evi -kimisinin birden çok- olsa da, sağlık sorunlarının çözümlendiği, okur yazar olmayanın kalmadığı, en yüksek oranda kitabın basıldığı ve okunduğu söylense de, bu ülkelerde madalyonun gösterilmek istenmeyen yüzü hiç de öyle değildir. Emperyalizmin sömürüsü; GBÜ'lere işsizlik, açlık, yoksulluk, toplumsal kargaşalıklar ve savaş olarak doğrudan yansırken, kendi toplumlarında ise çok daha değişik tür ve boyutlarda yeni sorunlar yaratmaktadır.

Günümüz Batı insanı, bir yanıyla çılgınlık boyutlarında bir bolluğu yaşarken, bir yanıyla da yoksulluğu yaşamaktadır. Bir yanıyla bilimsel bilginin ve kültürün doruklarına çıkarken, bir yanıyla tam bir cehaleti yaşamaktadır. Batı insanı, bir yanıyla sevginin, yardımlaşmanın, insanca dayanışmanın örneklerini verirken, bir yanıyla da bireyciliğin, çıkarcılığın, şiddet ve saldırganlığın en uç örneklerini vermektedir. Kendisine hemen yalnızca kapitalizmin sınırsız "tüketme özgürlüğü" dayatılan Batı in-

sanının bir bölümü bu "özgürlüğünü" kullanırken, bir bölümü de alkolün ve uyuşturucunun geri dönüşsüz yollarında kendini tüketmektedir. Batı insanını birçok yönüyle göklere çıkaranlar da, yerden yere vuranlar da, görüşleri doğrultusunda bol örnek bulabilir. Batı uygarlığının ve insanının olumlu yönlerini yadsımak elbette olanaksızdır. Ancak onun olumlu yönleri, yazımızda belirteceğimiz, spekülatif olmayan ve çoğu da resmi verilere dayalı olumsuzlukları hiç de örtebilecek güçte değildir. Bir değerlendirme yapılacaksa, yine de doğru olan, onu, nesnel koşulları içinde, hem olumlu hem olumsuz yönlerini gözardı etmeden, doğru değerlendirmektir.

Açlık-Yoksulluk

20. yüzyılın sonunda 6 milyarlık dünya nüfusunun bir milyarını aşırı yoksulluk ve açlık sınırına emperyalizm itmiştir ve açların oranı giderek büyümektedir. Dünya nüfusunun yalnızca % 20'sine sahip olan sömürgeci Batı ülkeleri (Japonya dahil), doğal kaynakların % 80'ini, üretilen toplam ürünlerin % 86'sını, toplam et ve balık üretiminin % 45'ini tüketmektedir. Dünya nüfusunun yalnızca % 4.5'ine sahip ABD (1998'de 273 milyon), dünya hammadde kaynaklarının yaklaşık % 40'ını tek başına tüketmektedir. Dünyada üretilen toplam enerjinin % 25'ini de yine ABD tüketmektedir. (1)

UNICEF'in 1998'deki raporuna göre en yoksul 40-50 arasındaki ülkenin dünya toplam geliri içindeki payları yalnızca % 1 ile 1.5 arasındadır. Bu nedenle bu ülkelerde yaşayan 1 milyar 300 milyon çocuk, yaşamlarını yoksulluk sınırının da altında sürdürmektedir. 20. yüzyılın sonunda toplam 55 bölgede süren savaş ve çatışmalar, kapitalizmin silah tekellerinin çıkarları uğruna sürdürülmektedir.

Bilimsel teknolojik gelişmeler insanı sevindirmesi gerekirken, Batı uygarlığında sevinen yalnızca tekelci patronlar olmakta, büyük kitlelerin payına ise açlık ve yoksulluk düşmektedir. Çünkü sermayenin tekelindeki bilim ve teknolojinin gelişmesi onun kârını artırırken, insan işsizliğe, açlığa itilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1998 raporuna göre dünyada yaklaşık bir milyar insan eksik istihdamla işsizlik arasında bulunmaktadır. ABD'li bilim insanları, fabrikalarda işçi yerine kullanılan robot sayısının 1999 yılında tüm dünyada 950.000'e ulaştığını açıklamışlardır. *"1980 yılında her 10 bin işçiye karşılık Japonya'da 8.3, Almanya'da ise 2 robot düşerken, 1996'da robot sayısı Japonya'da 265'e, Almanya'da 79'a yükselmiştir... Singapur'da 1980 yılında hiç robot yokken, bugün her 10 bin işçiye karşılık 98 robot"* (2) kullanılmaktadır.

Hitachi'nin müdürlerinden biri şunları söyler: *"Üretim atölyelerinde işçi bırakmamayı planlıyoruz. Fabrikada yalnızca birkaç bakım teknisyeniyle, yönetimde çalışan birkaç memur kalacaktır."* (3) Batı uygarlığının siyasal temsilcilerinin işsizliğe çözüm arar görünmeleri, aldatmacanın ötesinde bir anlam taşımamaktadır. Oysa teknolojik gelişmeyle koşut olarak işgünü süresinin kısaltılmasıyla işsizliğin önüne geçilebileceği konusu toplumun gündemine bile getirilmemekte, tam tersine, sekiz saatlik işgününün kapıları Batı'da, dokuz on saate doğru zorlanmakta, kazanılmış birçok sosyal haklar (sosyal devlet) hızla geri alınmaya çalışılmaktadır.

Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği'nin (UNICE) 1998'deki raporu; *"ABD'de işsizlik oranı 1980 yılındaki % 7'lik düzeyinden 1996'da % 6'nın altına inerken, Japonya'da bu rakamın 1996'da % 4'e çıktığına, Avrupa'da ise % 6 olan işsizlik oranının ikiye katlandığına"* (4) dikkat çekmektedir. Alman İş Kurumu'nun araştırmalarına göre 1998 yılında Almanya'da işsizlerin sayısı 4 milyondur. Bunun yanında, çoğu 50 yaşın üstünde olup hiçbir geliri olmayan 3 milyon insan daha vardır.

1983 yılında yalnızca New York'ta 600.000 kişi, belediyenin her gün dağıttığı çorbayla karnını doyurmaktaydı. 2000 yılının New York'unda ise yine belediye, kentin değişik bölgelerindeki 1200 aşevinde açları doyurmaktadır. Başka kentlerin durumu da New York'dan farksızdır. "İşçi bölgesi olarak bilinen, otomobil üretiminin hakim olduğu Detroit bölgesinde halk belediyenin çorba kuyruklarını doldurmaktadır." (5)

Batı insanının büyük bölümü aşırı bir tüketim içinde yaşarken, önemli bir bölümü de yoksulluk ve açlık sınırında yaşamını sürdürmektedir. Gazeteci yazar Zeynep Göğüş 1985'de New York üzerine şunları yazar: *"Hayvanlar için cenaze servisi olan 8 milyonluk New York'da çöpleri eşeleyen insanlar var ama çöp bidonlarının çevresinde kedi köpek görünmüyor... Siyahlar, beyazlardan 12 ile 14 yıl daha az yaşıyor. İşsizlik oranı, beyazların tam iki katı. Harlem'deki çocuk ölümleri, Manhattan'ın doğu yakasının 4 katı."* (6)

"ABD'de işsiz beyaz gençlerin oranı % 19.5 iken, bu rakam siyahlar, Latin Amerika ve Asya kökenli gençler için % 48.1'e kadar yükseliyor. AET (BA) ülkelerinde işsizlerin % 41'ine yakını 25 yaşın altındaki gençlerden oluşuyor... İngiltere'de gençler, erişkinlerin almış oldukları ücretin yaklaşık % 30'una çalışırlarken bu oran genç kızlarda % 18'e kadar düşüyor. Federal Almanya'da her yıl 15-25 yaş grubundan ortalama 1500 genç, çözümü yaşamlarına son vermede buluyor. İngiltere'de, sos-

yologlara göre, bir yılı aşkın bir süre işsiz kalan bir gencin intihar etme olasılığı, çalışan birine göre 19 kat daha fazla." (7)

Gazeteci yazar Ahmet Altan, tiyatro dünyasının ünlü merkezlerinden Broadway'de (New York) 1986 yılındaki bir gözlemini şöyle anlatır: *"Broadway'de bir lokantada yemek yiyorduk. Lokantanın camlı kapısından içeri bir adam girip, bizim masaya doğru yürüdü. Gözleri sabit bakıyordu, yüzünün bütün kasları gerilmiş, sanki kemiklerine yapışmıştı. Dişlerinin arasından 'yemeği bitirdiniz mi efendim?' dedi. Heyecanını ve telaşını sezdirmemeye çalışıyordu. Biraz da korkudan, yemeği bitirdiğimizi söyledik. Adam, acele etmemeye çalışarak uzandı, tabağımda duran yarım köfteyi alıp, biraz önce boşalmış başka bir tabağa koydu. Sonra, çoğu yenmiş salatayı avuçladı. Parmakları kemikten kancalara benziyordu. Bütün artıkları bir tabağa üst üste doldurdu. Sonra yürüyüp dışarı çıktı. Kapının önünde bekleyen arkadışı ile birlikte tabaktaki artıkları hızla yemeye başladılar."* (8)

ABD'de 1985 yılı sonunda, çalışacak bir işi, gidecek bir evi ve hiçbir geliri olmadığı için kış aylarını bile sokakta geçirecek olanların sayısı resmi verilere göre 300.000, özel araştırma ve sayımlara göre ise 10 milyon olarak gösterilmektedir. (9) Dünyanın sanat ve kültür merkezi Paris'te, işsiz, gelirsiz ve kimsesiz 22.000 kişi sokaklarda yaşamaktadır. (10)

1999 yılındaki "açıklamalara göre Almanya'da 700.000 insan evsiz barksızdır. Kent belediyeleri büyük bir bölümüne hiç olmazsa geceleri başlarını sokacak yer gösteriyor. Yine de 31.000 insan, yaşamını tam anlamıyla sokakta geçiriyor... Tüm evsizlerin % 30'u da kadın... Devletin desteği ölmemelerini sağlıyor. Her şeyini yitirmiş, fakirin fakiri 700.000 insan." (11)

ABD Tarım Bakanlığı'nın 1999 verilerine göre ABD'de 10 milyon insan açlık çekmekte, açlık sınırının hemen üstünde yer alan, yetersiz beslenen ABD'lilerin sayısı ise 26 milyona ulaşmaktadır. Yoksulluğu belgelenmiş ailelere devlet tarafından yiyecek karnesi verilirken, hükümet, lokanta, kafeterya, manav dükkanları ve benzer işletmeleri, ellerinde kalan yiyecekleri yoksul ailelere ya da evsizlere vermeye çağırmaktadır. (12)

Yine 1999 yılında *Tufts Üniversitesi*'nin *Açlık ve Yoksulluk Araştırmaları Merkezi*'nce yapılan araştırmaya göre ise, ABD'de açlık sınırında yaşayan insanların sayısı 30 milyondur. (13) Emperyalist ülkelerin en yoksul insanları, dev kentleri çevreleyen gecekondu ya da barakalarda yaşamaktadır. Suç yoğunluğunda en ön sırayı da bu kentler almaktadır. ABD'de toplam nüfusun beşte birinin yaşadığı büyük kentlerde, tüm ülkede işlenen toplam suçların yarısı işlenmektedir. Başka bir deyişle, toplam nüfusun "en uygar" % 20'sinin yaşadığı yerlerde toplam suçların % 50'si işlenirken, henüz bu "uygarlığı" yakalayamamış (!) küçük kentler, kasabalar ve kırsal kesimde yaşayan % 80 nüfus, toplam suçların ancak % 50'sini işlemektedir.

Batı uygarlığı ve insanın insanı sömürüsü, şiddetin de kaynağı olmaktadır.

Batı Uygarlığının "Eğittiği" İnsan

Avrupa'da 17. ve 18. yüzyıllardan bu yana, işçi sınıfının kitlesel desteği ile erki ele almaya başlayan burjuvazi, gerek işçi sınıfının baskısıyla, gerekse ortaçağ karanlığına bir tepki olarak, topluma sosyal ve bilimsel birçok alanda haklar tanımak zorunda kalmıştır. O zamandan bu yana erki elinde bulunduran burjuvazi, kendini güvende duyumsadığı oranda bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasına ve hatta genişlemesine göz yummuş, tersi durumlarda ise bunları kısıtlama, daraltma, hatta ortadan kaldırma yoluna gitmiştir. Emperyalist tekellerin elindeki devlet son yıllarda ağırlığını açık açık, demokratik, toplumsal ve bilimsel kazanımların kısıtlanması yolunda koymaktadır. Tekeller kendi gereksinmeleri olan teknoloji konusunda bilimselliği en üst sınırında kullanırken, kendi toplumlarına da, GBÜ toplumlarına da bilimsellikten uzak, hurafeler ve saçmalıklarla yüklü bir "eğitim" dayatmaktadır.

"Texas Politeknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör J. Scott'un yayımladığı sayılara göre 1974-1977 yılları arasında biyoloji ders kitaplarında Darwin konusundaki sözcük sayısı 1373'ten 45'e, yaşamın başlayışı konusundaki sözcük sayısı 2023'ten 322'ye, Darwin'in evrim kuramı konusundaki sözcük sayısı 2750'den 296'ya indirilmiş durumda. Fosiller ve jeolojik dönemlerden ise, ders kitaplarında artık tek sözcükle bile söz edilmiyor." (14) Oysa evrim kuramı, çağdaş doğabilimin temelini oluşturmaktadır. Evrim kuramının yadsındığı bir doğabilimi, doğabilimi olmaktan çıkmış demektir. "Batı uygarlığı", okutulmasına kısmen izin verdiği bilimsel bilgiyi de, dev tekellerin borazanı olan güçlü iletişim araçlarıyla geri almaktadır. 1999 yılında yapılan bir araştırma, evrim kuramının doğruluğuna ABD nüfusunun yalnızca % 10'unun inandığını göstermiştir. (15)

Yapılan araştırmalar, dünyada en çok gazete, dergi ve kitap okunan ülkeler olarak Batı ülkelerini göstermektedir. Bu araştırmalara göre Batı birçok ülkede kişi başına günde yaklaşık iki gazete düşmektedir. ABD'de kimi gazetelerin pazar sayılarının ağırlığı, verdiği eklerle toplam 4-5 kiloyu bulur. Ancak çarşaf çarşaf çeşitli duyurularla dolu ve birçok

sayfası hiç açılmadan çöpe gidecek olan bu gazetelerin, düzenin kokuşmuşluğunu pompalamaktan öte bir işlevi kalmamıştır. Kitap ve gazete dahil, hemen her şeyin yalnızca tüketilmek ve kâr için üretildiği Batı'da insanın kültür ve toplumsal bilinç düzeyi inanılmaz bir sığlıktadır. Ayrıca radyo, TV, bilgisayar, video, hesap makinaları, bilgisayarlı ev araç ve gereçlerinin günden güne gelişip yaygınlaşması, Batı insanının gerek fiziksel gerekse zihinsel yeteneklerinin gerilemesine yol açmaktadır.

1982-1983 yıllarında yapılan araştırmalara göre; "Amerika'da okuma yazma bilmeyenlerin gittikçe çoğaldığı bildiriliyor. Her beş Amerikalı yetişkinden birinin (23 milyon kişi), otobüs, tren levhalarını okuyamayacak, alışverişte aldığı paranın üstünü sayamayacak kadar cahil olduğu açıklandı. Yapılan bir araştırma sonucu, diğer bir 30 milyon kişi ise ancak günlük yaşamını sürdürebilecek denli okuyup yazabiliyor." (16)

1985-1986 yıllarında ise "ABD'nin kendi resmi istatistiklerine göre 34.3 milyon yurttaş zorlukla okuyabiliyor, 26 milyon yazamıyor, 52.1 milyon sayamıyor. Bu anlamda cehalet oranı Latin Amerika kökenlilerde % 54, siyahlarda ise % 44 civarında. Diğer ilginç bir istatistik de ilkokul öğretmenlerine ilişkin. Yapılan araştırmalara göre bunların % 42'si kafadan toplama yapamazken, % 53'ü de kesirler hakkında hiçbir şey bilmiyor... 1982'de ABD genelinde yapılmış olan matematik testi göstermiştir ki, 17 yaşına gelmiş öğrencilerin yaklaşık üçte biri 30/60 işlemini yüzde olarak gösterememekte, yarıdan fazlası ise bir kenarının uzunluğu verilmiş olan bir karenin alanını hesaplayamamaktadır. Okuryazarlık açısından Almanya da ABD'den farklı değildir. Örneğin 1998 yılı sonundaki resmi açıklamalara göre Almanya'da 4.5 milyon yetişkin insan okuma yazma bilmemektedir. (17)

Mehmet Sucu, ABD toplumu üzerine gözlemlerini şöyle anlatır: *"AT-T adlı dünyaca ünlü telefon firmasından aradılar, 'bize üye olmak ister misiniz?' dediler. Ben 'Türkiye'yi aramanın dakikası kaça?' dedim, telefondaki '45 cent' dedi. 'Ben on dakikalık görüşmeyi 2 dolara yapıyorum' dedim. 'İyi ya, bizimkisi 2 dolar değil 45 cent' dedi. 'Bak kardeşim, ben 2 dolara 10 dakikalık görüşme yapıyorum, anlatamadım mı?' dedim. Bana; 'o zaman dakikasına kaç para veriyorsunuz?' demez mi?.. Kendisine kibarca izah ettim: 10 dakika 2 dolar ise dakikası 20 cent yapar' dedim. Telefondaki beyinsiz; 'mümkün değil, bu kadar ucuza olmaz, siz işlem hatası yapmışsınızdır' dedi. Kendi kendime; 'sen beni Amerikalı mı zannettin ki, 2 doları 10'a bölerken işlem hatası yapayım' dedim."* (18)

Mehmet Sucu'nun, alışverişteki çok ilginç bir para üstü serüveni de şöyledir: *"Geçenlerde McDonalds'ta 3.01 dolar tutan borcumu ödemek için 5 dolar verdim, 1 cent daha verdim. Herif önce 5 dolardan ne kadar para üstü vermesi gerektiğini hesap makinesi ile hesapladı, önce hesap makinesinin gösterdiği 1.99 doları bana bir sürü bozukluk olarak geri verdi, sonra 1 cent daha verdi. Ben; 'niye bu denli bozukluk veriyorsun, doğrudan 2 dolar kağıt para versene' dedim. Kuşbeyinli bu sefer 5.01'den 3.01'i çıkardı ve hesap makinesinde 2 rakamına görünce bendeki parayı alıp 2 dolar verdi. Şimdiye değin hiçbir mağazada, kasiyerlerin bozuk para ödemek zorunda kaldıklarında bir miktar daha isteyip, bütün para geri çevirebildiklerini görmedim."* (18)

Batı insanı üstüne bu anlatılanlar insanı kuşkuya düşürecek gibidir, ama gerçektir.

Emperyalizm, gerek GBÜ toplumlarına, gerekse kendi toplumlarına hemen tüm insanal güzellik kapılarını kapatmıştır. Üretim, tüketim, bölüşüm, açlık, yoksulluk gibi kavramların, acı toplumsal gerçeklerin sözü edilmemektedir. Emperyalizmin varlığını ve erkini sarsacak, ya da buna yol açacak hemen her tür etkinlik daha baştan yok edilmekte, tam bir tüketim aracına dönüştürülen insanın önüne türlü kötülük kapıları açılmaktadır. Kasasına akan dolarlar söz konusu olduğunda bilim ve teknolojinin sınırlarını durmadan zorlayan emperyalizm, insana ortaçağ insanının sığ düşünce düzeyini dayatmaktadır.

Bilim Ne Durumda

Batın üniversitelerinde bilimsellikten günden güne uzaklaşılırken, "hayalet bilimi", "cin bilimi", "ruhlar alemiyle temas bilimi" gibi "bilimler!" popülerlik kazanmakta, hatta gerçek bilimselliğin yerine bunlar oturtulmak istenmektedir. Bir ayağını uzaya atmış 20.yüzyıl insanının öteki ayağı mağara devrine yönelmiştir. Mazlum Beyhan; *"Federal Almanya'nın Dusseldorf Üniversitesi'ne yapılacak kısa bir ziyaret, Batı Alman gençliğinin nasıl yetiştirildiği konusunda bir fikir vermeye yetecektir."* dedikten sonra şunları yazar: *"Hukuk Fakültesi'nin giriş kapısına asılmış kocaman bir afiş: 'Ölülerle Temas Kurma Kurslar'. Meraklı öğrencilerle ağzına kadar dolu olan büyük amfide genç bir psikoloji profesörü konuşuyor: 'Değerli arkadaşlar, aranızda iç alemine dalmanın gizlerini ve gerçeğini öğrenmek isteyen birisi lütfen buraya, yanıma gelsin... Evet, lütfen şu koltuğa oturun. Bırakın kendinizi. İyice gevşeyin. Şimdi şu kontrol paneline dokunun ve gözlerinizi bir an bile ayırmadan karşınızdaki ekrana bakın. Ekranda, ölmüş bir yakınınızı göreceksiniz'... Üniversite rektörlüğü de Der Morgen gazetesine*

aşağıdaki ilanı veriyor: 'Düsseldorf Üniversitesi Rektörlüğü, bütün öğrencilerini Ölülerle Temas Kurma Kursları'nı izlemeye davet eder. Bu kurslar sonunda öbür dünyaya göçmüş yakınlarınızla görüşecek, onların düşüncelerini öğrenebileceksiniz." (14)

Dünyanın yuvarlak değil düz olduğunu savunan *Uluslararası Düz Dünya Araştırma Kurumu* gibi, dünyanın içi boş bir küre olduğunu ve bizim dış yüzeyde değil iç yüzeyde olduğumuzu savunan *Oyuk Dünya Derneği*, Amerikan Çatalçubuk Derneği (çatallı tahta çubukla yeraltında su arama "bilimini!" geliştirmeyi amaçlar, *Amerikan Çatalçubukçuları* adlı bir dergi çıkarır) (19) türünden dernekler ABD'dedir. *"ABD'de pek yaygın olan bu türden dernekler şimdilerde 'Enstitü', 'Araştırma Kurumu' gibi görkemli adlar seçiyorlar kendilerine"* (19) diyen değerli araştırmacı Güney Gönenç, *Adem Babamızın Göbeği* adlı yazısında bu tür derneklerle, California eyaletindeki *Yaradılışı Araştırma Enstitüsü*, Philadelphia eyaletindeki *Evrim İncelemeleri Derneği*, Ay'a ayak basan üçüncü insan ve bu nedenle "ulusal kahraman" olan James Irwin'in başında bulunduğu *Amerikan Yüksek Uçuculuk Vakfı* örneklerini ekler. *Amerikan Yüksek Uçuculuk Vakfı* Başkanı Astronot James Irwin, Ay'da İsa'yı görüp konuştuğunu söylemektedir. (20) Irwin, Ağrı Dağı'nda Nuh'un Gemisi'ni aramak için 1982'de Türkiye'ye gelir. Kenan Evren yönetimi, 1970'li yılların başında çıkmış olan ve yabancıların Ağrı'ya tırmanmasını yasaklayan yasayı, James Irwin'in hatırına hemen kaldırır. *"Ben Tanrı'nın misyoneriyim"* (19) diye demeç veren Astronot James Irwin, uzay ekibiyle Ay'da ticari işler çevirmekten de geri kalmaz. *"Kitaplara 'Apollo 15 Skandalı' olarak geçen olay, NASA ile iş yapan Horst Eiermann adında bir müteahhitin Apollo 15 mürettabatı olarak Ay'a gidecek ekiple (David Scott, James Irwin ve Alfred Worden) yaptığı anlaşmaydı. Bu anlaşma gereğince ekip 400 posta zarfını gizlice Ay'a götürüp geri getirdi. Bu 'Ay görmüş' zarfların sonradan meraklılarına tanesi 1500 dolara kadar satıldığı anlaşıldı. Bu iş için astronotlara verilen para adam başına 7000 dolar olmuştu. Sonradan skandal ortaya çıktı. NASA astronotlara kınama cezası verdi, astronotlar da aldıkları paraları iade ettiler."* (19)

Şeytanların, şeytana tapanların, cinlerin, perilerin, vampirlerin 20.yüzyıldaki vatanı, GBÜ'lerden çok ABD ve öteki Batılı devletlerdir. Etkinliklerini devlet desteğiyle sürdüren sürü sepet şeytan, cin, vampir ve astroloji derneğinin gazeteleri, dergileri, radyo ve TV kanalları bulunmakta ve bunlar yayınlarıyla, "bilgi çağı"nda yaşayan Batı insanını "aydınlatmaktadırlar!" Bu derneklerin ticari pazarı durumuna gelmiş Batı insanı, abuk sabuk olayların anlatıldığı yayınlara oluk gibi para akıtmakta, kitaplarını, gazetelerini, dergilerini almakta, kurslarına ve konferanslarına gitmekte, radyo ve TV yayınlarını izlemektedir. Ayrıca Batı insanının bir bölümü, dünyamızın öteki dünyalardaki "yaratıklarca" sık sık ziyaret edildiğini varsayarak uzaya yönelirken, kimi gruplar da Afrika, Asya ve Hint kökenli ilkel kimi inanışlara ya da şeytana tapınmaya yönelmekte, insanı insanlaştıracak bilimden giderek uzaklaşılmaktadır.

Ruhlarla ilişki kurma amacıyla kuruluş merkezlerin en bol olduğu Batı ülkesinin İngiltere olduğunu belirten Mazlum Beyhan, bu merkezlerden en büyüğü olan *Ulusal İspritizma Birliği*'nin ülke düzeyinde 500 şubesi olduğunu yazar. Bu ülkede "sayıları onbini aşan bu türden merkez, dernek ve kulüplere üye olanlar öbür dünyanın değil, bu dünyanın sakinleri, şu bildiğimiz İngilizler... Yaklaşık bir milyon ispritizmacının olduğu bilinen Fransa'da da bu türden çok sayıda merkez, kulüp ve bunların düzenli yayın organları var. Bu yayınlardan 'Mezar Yaşamı' adlı gazete en popüler olanlarından biri... Amerika Birleşik Devletleri'nde öbür dünyayla posta ilişkisi sağlayan bir ajans bile var. Ajansın 'postacıları', öbür dünyaya 'postalanmalarına' az bir şey kalmış ağır hasta kişiler. Öbür dünyadaki yakınlarınıza iletmek istediğiniz mesajı ajansa bırakıyorsunuz, onlar gerekeni yapıyorlar. Mesajınızı özel bir kağıda yazdıktan sonra, 50 sözcüklük bir mektup için ajansın banka hesabına 40 dolar yatırmanız gerekiyor. Aceleniz varsa mesajınızın 'yıldırım' olasını isteyebilirsiniz. Bu durumda bankaya yatırmanız gereken miktar 100 dolar oluyor... Yaklaşık 700.000 ABD yurttaşı ispritizma kiliselerine devam ediyor... ABD'nin ciddi dergisi 'Time' bu konuda özel bir sayı yayımlıyor... Ulusal televizyon kanalları, Kuzey Carolinalı medyum Jimmy Becker'in tedavi seanslarını naklen yayımlıyor (Bu arada Jimmy Becker'in icra ettiği bu sanattan yıllık kazancının 100 milyon dolar olduğunu öğreniyoruz). (21)

Hintli fizikçi Maharishi Mahesh Yogi, mistisizm ile bilimi bağdaştıracağını söyleyerek ABD'de 1958 yılında *Transandantal Meditasyon*'u başlattı ve bu etkinlik, özellikle sanayileşmiş Batı toplumlarında yandaş bularak günümüze değin geldi. Kökenini eski Hint düşüncesinin Veda dinine dayandırdığını söyleyen Maharishi Mahesh Yogi, dünyanın her yanında konferanslar verdikten sonra 1971 yılında ABD'de *Maharishi International University* adıyla bir "üniversite" kurdu. Otuzu aşkın ülkede örgütlendi. *"Bu arada Student's International Society (SIMS) adlı uluslararası Transandantal Meditasyon*

öğrenci örgütlenmesi kuruldu ve böylece tüm dünyada meditasyoncuların yaklaşık % 50'sini üniversite öğrencileri oluşturdu... TM kuramcılarına göre... dünya nüfusunun % 1'inin karekökü sayısındaki kişinin (bu sayı Kuzey Amerika'da 1600, Güney Amerika'da 1900, Avrupa'da 2900, Afrika'da 2200, Asya'da 5000 ve Avustralya'da 500'dür) sürekli ve günde iki defa toplu halde TM yapmaları halinde" (22) insanlığın sorunları kendiliğinden çözülüverecektir!

"Uygar Batı"dan tüm dünyaya estirilen bu sözde "yaşam felsefeleri"nin serpintileri ülkemize de, örneğin son yıllarda satanizm olarak yansımış ve gençlerimizi ölümün kucağına atar olmuştur. 2 Temmuz 2000 tarihinde Türkiye'nin özel TV kanallarından birisi de, görevi tuvalet bekçiliği olan birinin, çeşitli hastalıklara iyi geldiğini söyleyerek çamurlu bir suyu hastalara 50 milyon liraya sattığı haberini veriyordu. Toplumda, bu çamurlu suyun "şifalı" olduğuna inanacak ve bu parayı verecek kişiler bulunduğu sürece bu tür bilim dışı davranışlar da eksik olmayacaktır.

ABD'de uzaylı "ziyaretçilerle" görüştüğünü söyleyen yaklaşık 200 insan vardır ve bunlar iletişim araçlarında uzaylılarla ilişkilerini anlatmakta, kimileri de yüksek ücretlerle izlenebilen konferanslar düzenlemektedirler.

Bilim ve Şarlatanlık kitabının yazarı Hüseyin Batuhan, Velikovsky adlı bir şarlatanın 1952 yılında yayımladığı ve abuk sabuk şeylerle dolu *Çarpışan Dünyalar* adlı kitabının bugüne değin yaklaşık 100 baskı yaptığını belirttikten sonra; *"Acaba Copernicus'un ünlü eseri tam dört buçuk yüzyıldan bu yana kaç kez basılmıştır?"* (23) diye haklı olarak sormaktadır.

Hüseyin Batuhan'ın araştırmalarına göre, milyonlarca ABD'li, ancak GBÜ'lerde görülen; *"genç kız gözyaşı, öğütülmüş denizyıldızı, kokarca salgısı, tahtakurusu ezmesi, antrasit kömürü tozu, öğütülmüş istiridye kabuğu, insan sidiğinden veya yılan dışkısından elde edilmiş ürik asit"* (23) gibi sözde "ilaçlar" kullanmaktadır.

Kimi şarlatanlar, insanları, ölmüş yakınlarıyla TV'lerdeki canlı yayında konuşturmakta (!), kimileri parmak uçlarıyla görebildiklerini "kanıtlamakta", kimileri de ellerindeki çatal çubuklarla maden, petrol ve su kaynaklarını bulduklarını söylemekte, milyonlarca Batılı insan da bunların peşinde koşmaktadır.

Batı İnsanı Toplumsallığını Yitirmiştir

Batı uygarlığında tüketim "aracı"na dönüştürülen insan, yalnızca tüketecek, ötesine karışmayacaktır. Toplum, insanı kuşatan sorunları konuşmanın, tartışmanın, çözüm yolları aramanın boşunalığına inandırılmıştır. İnsanın en önemli özelliği olan toplumsallığını büyük oranda yitiren birey, çevresindekilere kapılarını kapatmakta, kendi dünyasıyla başbaşa kalmaktadır.

Stockholm'de oturan gazeteci yazar Gürhan Uçkan, 12 yaşındaki oğlunun bir komşu çocukla bilgisayarın başında saatlerce oyun oynadığını, acıktığını bile unuttuğunu, birkaç kez uyarmayla bırakmadığını, ancak biraz çıkışınca, arkadaşının homurdanarak gittiğini yazar ve oğluna; *"ille de bilgisayar oyunu oynamanız gerekir mi? Konuşamaz mısınız onun yerine?"* diye sorar. Oğlunun verdiği yanıt ilginçtir: *"Ne hakkında?"* (24)

Batı'da insanların birbirine söyleyecek şeyleri kalmamıştır. Batı insanı da, GBÜ'lerin büyük insanı da aynı tren kompartımanında, otobüste, uçakta saatlerce yanyana yolculuk etse de, yanındakiyle tanışmaya gereksinme duymadan, tek sözcük bile konuşmadan yolculuklarını sürdürmektedir. Yıllarca yan yana otursalar da komşu komşuyu tanımamakta, aile bireyleri bile kısa sürede birbirlerinden kopmakta, insanın çevresinde sevincini de üzüntüsünü de paylaşacak kimse kalmamakta, konuşulması gereken konular çoğaldıkça insanın ağzı kapanmaktadır.

Mahmut Baksı'nın İsveç gençliği üstüne şu anısı ilginçtir: *"Bir grup İsveçliyle kıra gitmiştik. Kızlı erkekli grubumuz otuz kişiyi aşkındı. Barakalarda kalıyorduk. Gecenin geç saatlerinde... biz kızın ağlamasını duydum... Anita ile karşılaştım. 'Neyin var, niye ağlıyorsun?' diye sorduğumda o hıçkıra hıçkıra 'yalnızım, korkuyorum' dedi. 'Niye yalnızsın ki? Bizler varız ya' dediğimde, 'sizin varlığınız, insanların varlığı tutup atamıyor içimdeki yalnızlığı' deyip ağlamasında devam etti."*

Hayati Tahsin Yılmaz, İsveç toplumu üzerine bir anısını şöyle anlatır: *"Kağıt fabrikasında, tomrukların denizden banda salıverildiği bölümde çalışırken, ayağım kayarak denize düştüm bir gün. Isı, sıfırın altında 16 dereceydi. Düştüğüm yerle soyunma yapısı arasını hızlı adımlarla yürürken, oradaki bir yapı işinde çalışan 7-8 işçiden 3'ü gördü durumumu. Sırılsıklamlığımı gören o 3 işçi, göstermedi benim ilginçliğimi arkadaşlarına. Dönüp dönüp baktım soyunma yapısına girene dek, yarar yok.* (26)

Batı'nın büyük kentlerinde kendi kendine konuşanların, kendi kendine fıkra anlatıp gülenlerin, evde ya da topluma açık yerlerde kendi kendine kağıt oynayanların sayısı artmaktadır. Gazeteci Yasemin Çongar, öteki Batı ülkelerine oranla çok daha "uygarlaşmış" olan Amerikan toplumu üzerine bir gözlemini şöyle anlatır: *"Bir gün Fransız bir kız arkadaşımla yakın ilişkisi olan Amerikalı bir genç 'siz*

yabancılar ne biçim insanlarsınız? Birbirinize ne çok şeyinizi anlatıyorsunuz' demişti ikimize." (27)

İçki Uyuşturucu ve Sigarasının Buğusunda Yiten İnsan

Amerikan yerlilerinin daha önceki yüzyıllarda kullanmaya başladığı söylenmekle birlikte, yaygınlık kazanmaya başlaması 16. yüzyıla uzanan sigara, kapitalizmin kâr hırsı sayesinde 1860'lı yıllardan bu yana gittikçe geliştirilerek insanlığın "hizmetine" sunulmuş, reklamlarla özendirilerek, neredeyse insanın doğal bir gereksinmesi durumuna getirilmiştir. İçkinin, sigaranın, günümüzde de uyuşturucunun yükselişi, kapitalizmin yükselişi ile doğru orantılı gitmiş ve hemen tüm insanlık bu kötü alışkanlıkların tutsağı kılınmıştır.

Batı'da son yıllarda sigara karşıtı kampanyaların etkisiyle sigara tekellerine karşı başarılar elde edilmiş ve sigara tüketiminde bir azalma görülmüştür. Ancak bu açıklarını kapatmak için GBÜ'lere yönelen sigara tekelleri, bu ülkelerin sigara ve tütün dışalımını yasaklayan gümrük duvarlarını yıkmış ve bu ülkelerde hem sigara tüketiminin artmasına hem de sömürünün yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu konuda ABD ile ülkemiz örneğini vermek yeterlidir. Tütün ülkesi Türkiye, Batı'nın baskısıyla sigara ve tütün dışalım yasağını düğün bayram kaldırmış, kendi tütününü satacak pazar ararken, ABD'den sigara ve tütün satın almaya başlamış, en büyük gelir kaynaklarından biri olan Tekel'i köreltmeye ve özelleştirmeye yönelmiş, bunun sonucu olarak dünya tütün pazarındaki % 8'lik payı kısa sürede % 2.5'e inmiş, ABD'nin payı ise % 10'dan % 24.1'e yükselmiştir. (28)

National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism kurumunun 1972'de hazırladığı rapora göre ABD'de sürekli içki içenlerin sayısı 95 milyondur ve bunların 9 milyonu gerçek alkoliktir. Batı ülkelerinde içki kültürü, içki reklamlarıyla birlikte bir bütün oluşturarak içki tüketimine hizmet eder. 1985 yılı verilerine göre Batılı ülkelerden ABD, Danimarka, İsviçre, Finlandiya, İsveç, Fransa ve Norveç alkolik sayısı bakımından dünyada ilk 7 sırayı almaktadırlar. (29)

ABD'de 1980'li yıllarda yapılan araştırmalar, her yüz ortaokul öğrencisinden 15'inin aşırı düzeyde içki kullandığını ortaya koymuştur. Bu oran lise ve üniversite öğrencileri arasında ise % 75-85'e yükselmektedir.

Batı ülkelerinde gençlik başta olmak üzere nüfusun önemli bir bölümü çeşitli türdeki uyuşturuculara yönelmiştir. Afyon, esrar, morfin, eroin, kokain, LSD, marihuana, ya da doğrudan uyuşturucu ilaç gibi uyuşturucular; ağızdan, sigaraya sarılarak, kaynatılıp suyu içilerek, koklanarak, çiğnenerek, damara şırınga edilerek alınmaktadır. Bu uyuşturucular, bellek ve algılamada yarattığı buğulanma nedeniyle kişiye geçici bir gevşeme getirirken, kan basıncının yükselmesine, kalp atışlarının hızlanmasına, soluk alıp vermenin sıklaşmasına, kalp ve beynin hızla yıpranmasına ve ölüme neden olur.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin BM komisyonuna sunduğu rapora göre 1957-1967 yılları arasında *"20 yaşına kadar olan gençler arasında uyuşturucu madde kullanım oranının % 2500 (yüzde iki bin beş yüz) arttığı"* (30) belirtilmektedir. Ülkemizde 1975-1985 arasındaki 10 yılda narkotik kayıtlara geçen bağımlıların sayısı ise % 350 artış göstermiştir.

Yalnızca kokain kullananların sayısının 4 milyondan fazla olduğu ABD'de Başkan Reagan'in 5.8.1986'da açıklandığına göre 25 milyon insan sürekli uyuşturucu kullanmaktadır. Her üç lise öğrencisinden birinin uyuşturucu kullandığı bu ülkede, uyuşturucu nedeniyle ölenlerin dışında her yıl 6000'e yakın genç, uyuşturcu yüzünden intihar etmektedir.

Uyuşturucu konusundaki veriler günümüzde daha da korkutucu boyutlara ulaşmıştır. Arslan Başer Kafaoğlu'nun belirttiğine göre; *"son otuz yılda uyuşturucu üretimi dünyada 10 kat artmıştır."* (31) Birleşmiş Milletler'in uyuşturucu raporuna göre, uyuşturucu mafyasının dünyadaki yıllık geliri (1998) 500 milyar ile 1 trilyon dolar arasındadir. (32) Yine 1998 yılındaki araştırmalara göre uyuşturucu bağımlılarının sayısı tüm dünyada 40 milyonu bulmuştur. (33)

Batı'da uyuşturucu kullanımı öylesine artmıştır ki, ABD'nin Boston kentinde 1997 yılında marihuana türü uyuşturucunun serbest bırakılması için dokuzuncu kez düzenlenen gösteriye 30 bin, 1998'de düzenlenen gösteriye ise 40 bin kişi katılmıştır. (34)

Uyuşturucunun pençesinden kurtulmak oldukça güçtür. *Neden Uyuşturucu Değil* adlı kitabında Tanzer Okur (Sülker), afyon bağımlısı yazar Thomas de Qincey'in *Afyon Kullanan Bir İngiliz'in İtirafları* adlı kitabından şu alıntıyı verir: *"Neden afyonu bırakamıyorum? Çünkü afyonun çekiciliğine ve gerçek dışı düşlerine çok kolay teslim oldum... Afyon kullanan bilir ki, alınan miktar belli bir düzeye kadar indirilir. Ancak bu düzeyden sonra alınan miktarı indirmek büyük acı ve sıkıntı verir... Afyon kullanmayı sürdürürsem öleceğim. Bunu biliyorum. Ama artık yenik düştüm. Yeniden savaşmak için de çok yorgunum."* (30)

ABD ve İngiltere başta olmak üzere birçok Batılı ülkede uyuşturucu propagandası; kitaplar, der-

giler, gazeteler, hatta radyo ve TV aracılığıyla yapılmaktadır. Tirajı yüzbinleri bulan birçok gazete ve dergide, uyuşturucunun nasıl kullanılacağına ilişkin "öğütler" verilmektedir. (35) *"Oz adındaki bir dergide haftalık esrar eroin alım satım fiyatları ilan ediliyor. Aldatılmadan, temiz esrar bulunabilecek adres ve kişileri de adı geçen dergiden öğrenmek olası... Çeşitli radyo kanalları, tütün taban fiyatı açıklar gibi uyuşturucu/uyarıcı madde piyasasındaki malların fiyatlarını dinleyicilere duyurmakta, güvenilir satıcıların nerede bulunabileceğini bildirmektedir."* (30)

Fiyatı oldukça yüksek olan uyuşturucuların elde edilmesi, çeşitli suçları da beraberinde getirmektedir. Özellikle iyi ve sürekli bir geliri olmayan kullanıcı gençler; hırsızlık, yol kesme, fahişelik gibi yollara yönelmektedirler. Kate Millett'in Sokak Kadınları adlı araştırmasında bir sokak kadını şunları söyler: *"Fahişelik, uyuşturucu madde alışkanlığı ile beraber yürür. Çünkü bu alışkanığı sürdürmenin tek yolu böyle para kazanmaktır... Ben günde 100 dolarlık alırdım. 15 doların olursa o kadarlık çekersin. 50 doların oldu mu 50 dolarlık alırsın, 100 dolar bulursan 100 doları da eroine yatırırsın... Böyle bir tuzaktır bu."* (36)

Kate Millett'in araştırmasında yine bir sokak kadını, uyuşturucunun toplumdaki yaygınlığını, kendine özgü biçemiyle şöyle anlatır: *"Genovese ile Robert Kennedy'nin arasında bir şey geçmiş. Boby onu kıstırmaya çalışıyormuş. Genovese; 'malı sokaktan çekeyim de sen görürsün. Bak bakalım önleyebilecek misin?' demiş. Böyle bir panik olunca, kimlerin ilaç kullandığı ortaya çıkıyor. Çünkü herkes eroin bulabilmek için yollara düşüyor. Özel şoförlü cadillaclar mı istersin, mercedes benzler mi, ne ararsan var. Eroin kullandıklarını aklından geçirmeyeceğin kişiler köpek gibi sokaklara dökülüyorlar."* (36)

Bu "bolluk" ülkelerinde insanların içkiye ve uyuşturucuya neden bu denli yöneldikleri sorulabilir. Bunun en kısa yanıtı ise şu olabilir: İçinde yaşadıkları ortamdan çıkmak, kopmak ve yalnızlıklarını unutmak için.

Batılı İnsanın Sağlığı

Gerek işsiz, gerekse çalışan, hatta kazancı hangi gelir diliminde olursa olsun günümüz Batı insanının yaşadığı ruhsal bunalım ve stresi "uygarlık tarihi"nin hiçbir döneminde hiçbir toplum yaşamamıştır. ABD Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü'nün 6 yıl süren araştırmasının açıklanan sonuçlarına göre, ABD toplumunda *"altı aylık süre içinde ruhsal bir hastalık geçirenlerin sayısının 34 milyon olduğu, yani ergin nüfusun % 21.7'sine ulaştığı anlaşılmış oluyor. Bu hastalıkların ancak beşte biri kadarının tedavisi için hekimlere başvurmuş olduğu da araştırmanın bulguları arasında. Yaşamları boyunca en az bir kez psikiyatrik problemle karşılaşanların sayısının ise 46 milyonla 60 milyon arasında olduğu belirtlendi. Bu da toplam ergin nüfusun % 29'uyla 38'i arasında bir sayı oluşturuyor."* (37)

İnanılması güç gelebilir ama, dünyanın en varsıl devleti ABD'de, hastanelerdeki toplam yatak sayısının yarıdan fazlası akıl hastalarına ayrılmaktadır. Askere alınmayan her 6 kişiden birinin askere alınmama nedeni akıl hastalığıdır. *"1957 yılında New York kentinin yoğun bir yerleşme bölgesinde yaşayan kişiler üzerinde yapılan bir araştırmada, inceleme konusu olan nüfusun % 75'inde çeşitli anksiyete belirtileri saptanmıştır."* (38)

Amerikan Halk Sağlığı Örgütü'nün 1986 yılı başındaki açıklamalara göre ABD'de her yıl ortalama 1000 çocuk, anne ve babaları tarafından dövülürken öldürülmektedir. Üstelik bu anne babalardan, psikolojik rahatsızlık için daha önce hekime başvurmuş olanların oranı, ülke oranına göre pek az bir fazlalık göstermektedir. Açıkcası bu anne babalar, bizler gibi, "normal" sayılan sıradan vatandaşlardır. Erich Fromm şunları yazar: *"Görüyoruz ki, Avrupa'nın en demokrat, en sakin ve en zengin ülkeleriyle, dünyanın en varlıklı ülkesi Birleşik Amerika, akıl dengesizliği konusunda en ağır belirtileri göstermektedir."* (39)

Batı'nın yalan makineleri durumuna gelen iletişim araçlarına göre Batılı ülkeler sağlık sorunlarını çözmüşlerdir. Ancak, başta ABD olmak üzere birçok Batılı ülkede insan sağlığı, ancak yüksek paralarla elde edilebilen ticari bir "meta" durumundadır. Hasta, elindeki para oranında sağlık satın alabilmektedir. En gelişmiş Batılı ülkelerde ortalama yaşam beklentisi 80'lere yükselse de, bu, ancak gelir dağılımının orta ya da üst dilimlerinde yer alanlar için geçerlidir. Toplumun alt ya da işsiz kesimlerinin ve kimi azınlıklarının yaşam beklentileri bu yaş sınırının çok altındadır.

Korkut Boratav, Helen Epstein'ın New York Review dergisinin 16 Temmuz 1998 tarihli sayısında yayımlanan *Toplumsal Merdivende Yaşam ve Ölüm* başlıklı yazısından önemli alıntılar verir: *"Britanya'da 1950-1970 yılları arasında ölüm oranı üst toplumsal katmanlarda % 20 oranında azaldı, ancak aynı oran niteliksiz ve yarı nitelikli işçiler arasında hiç değişmedi. 1991 yılında ise Britanya'nın en yoksul semtlerindeki ölüm oranı, en zengin semtlerdeki oranı dört misli aşmaktadır... New York'un Harlem semtinde yaşayan otuz yaşındaki siyah bir erkeği, Bengladeşli aynı yaşta bir erkekle karşılaştırırsak, Harlemin felce, kalp ve şeker has-*

talıklarına ve kansere yakalanma ve daha genç ölme olasılığı daha yüksektir." (40)

En varsıl Batı toplumlarının kanayan yaralarından biri de intihardır. Çoğu genç binlerce insan, çokcası sudan nedenlerle kendilerine kıymaktadır. Sigara, içki, uyuşturucu, hatta umarsız hastalıklar bile yavaş yavaş öldürürken, intihar, özellikle gençleri ve sağlıklı insanı birdenbire yok etmektedir.

İnsan, Yapısı ve Yaşamı adlı yapıtın yazarı Anthony Smith'in 1970'li yıllardaki saptamasına göre İngiltere'de yılda 6000, ABD'de ise 22000 kişi intihar etmektedir. Tüm intiharların bildirilmediğini varsayan Smith'e göre bu sayılar sırasıyla 10000 ve 30000'i bulmaktadır. (41)

1991 yılı verilerine göre Belçika'da intihar, 25-34 yaş arasındaki Belçikalıların ölüm nedenleri arasında birinci sırayı almaktadır. Belçika'da her gün ortalama 87 kişi intihar girişiminde bulunmakta, bunlardan 7'si ölümle sonuçlanmaktadır. (42)

Japonya'da Ulusal Polis Ajansı'nın yıllık raporuna göre 124 milyonluk ülkede 1992 yılında intiharla ölenlerin sayısı 22.104'tür. (43) Bu da Japonya'da her yıl yaklaşık bin aileden birinin intihar acısıyla sarsılması demektir.

1986 yılında dünyada her yıl ortalama 500.000 kişinin intihar sonucu yaşamını yitirdiği, bunun 10 katı denli insanın da intihar girişiminde bulunduğu hesaplanmıştır. (44) Gerçekte, gizli kalmış, ölümle sonuçlanmayan ("başarılı" ya da "başarısız" tanımlamasının yanlışlığını önemle vurgulamamız gerekir) intihar girişimleri bu sayının da çok üstündedir. Örneğin Doğu ile birleşmeden önceki Batı Almanya'da intiharla yaşamlarına son verenlerin sayısı yılda ortalama 14.000'dir. Bu eyleme hiç kalkışmamış, ancak bunu düşünmüş olanların sayısının ise milyonları bulduğu söylenebilir.

Günümüze doğru gelindiğinde intihar üzerine yapılan tahminlerin ürkütücü boyutlara ulaştığı görülür. Örneğin Uluslararası Sağlık Örgütü, 2000 yılı içinde tüm dünyadaki intiharların sayısının 10 ile 20 milyon arasında olacağını tahmin etmektedir. Buna göre, nüfusuna oranla en yoğun intihar Baltık ülkelerinde, en çok intihar da, nüfusu 1.5 milyara yaklaşan Çin ve 1 milyara yaklaşan Hindistan'da görülmektedir. (45)

Alfred Adler'e göre intiharın temel nedeni, insanın yakın çevresine karşı bir "öç alma hareketidir." (46) Bu görüşün, özellikle genç intiharlarındaki doğruluk payı yadsınamaz. Yaşam ve ölüm gerçeğini kavramaktan yoksun bırakılmış birçok genç; "kendimi öldüreyim de görün siz!" anlayışıyla davranmakta, yaşam ve ölüm arasında gidip gelmektedir. Türkel Alkan'ın güzel tanımlamasıyla; "intihar, terörün öze yönelmesidir." (47)

Ateşten bir çember içinde bırakılan akreplerin kendilerini zehirleyerek intihar ettikleri söylenir. Ancak bu doğru değildir ve hayvanlar dünyasında, insandaki gibi doğrudan intihar olayına rastlanmamaktadır. İlkel insanın da kendi kendini öldürmekten habersiz olduğu söylenebilir. İntihar olgusu, insan "uygarlığının" başlamasıyla ortaya çıkmıştır ve yaklaşık 10.000 yıllık bu uygarlık da, ne yazık ki, insanın insanı sömürüsünün uygarlığıdır.

Anthony Smith'in araştırmalarına göre, beyaz Amerikalılar arasındaki intihar oranı, cinayetlerdeki öldürülme oranının 5 katıdır. Beyaz olmayan Amerikalılar arasında ise oran tam tersidir. Büyük kentlerdeki intihar, tarım yörelerindekilerden çok daha fazladır. Batı ülkelerindeki intihar da, GBÜ'lerdekinden fazladır. Bu da göstermektedir ki, Batı'nın tüketim uygarlığında insan, "uygarlaştığı" oranda intihara daha çok yönelmektedir. GBÜ'lerden herhangi bir ülkenin "uygarlaşmamış!" insanının gülüp geçeceği türden bir "sorun", uygar Batılıyı ölüme götürmeye yetmektedir.

Tüm insanlığın üstünde Demokles'in kılıcı gibi sallanan intihar, büyük dinlerin de yasakladığı bir olgudur. Ancak tüketim uygarlığı sermayedarlarının "kâr" tutkusu, insan varlığının önüne geçmiştir.

Gençlere göre sonu gelmeyecekmiş gibi görünen yaşam, yaşlılar için kısacıktır. Bu güzelim yeryüzünde tüm insanlar; daha uzun, bir süre, bir süre daha uzun ve doyasıya neden yaşamasınlar. Bir halk türkümüzü Ruhi Su şöyle seslendirir:

"Gelme ecel gelme, üç gün ara ver
Üç günden ne çıkar, beş gün ara ver." (48)

Yüreği insana olan aşkla dolu Karacaoğlan, yine Ruhi Su'nun coşku ve hüzün yüklü sesiyle şöyle seslenir tüm insanlığa:

"Bre ağalar bre beyler/ Ölmeden bir dem süre-lim/ Gözümüze kara toprak/ Girmeden bir dem sürelim./ Buna felek derler felek/ Ne aman bilir ne dilek/ Akıbet ömrümüzü helak/ Etmeden bir dem sürelim."

Yararlanılan Kaynaklar

1. Cumhuriyet, 10 Eylül 1998.
2. Cumhuriyet 15 Ocak 2000.
3. Andre Gorz, *Cennetin Yolları, Yaşanan Ekonomik Buhran Üzerine Tezler*, Çev. Turhan Ilgaz, Afa Yayınları, Ekim 1985.
4. Cumhuriyet 6 Eylül 1998.
5. Kaya Umut, *Dünyayı Bekleyen Tehlike*, Bilim ve Sanat, Sayı 54, Haziran 1985.
6. Zeynep Göğüş, *New York Üzerine Notlar*, Milliyet, 21/24 Ekim 1985.
7. Zeki Yücel, *Geleceği Olmayanlar*, Yarın, Sayı 57, Mayıs 1986.
8. Ahmet Altan, *Amerika'nın 1001 Yüzü*, Hürriyet 14 Temmuz 1986.
9. Yarın, Sayı 53, Ocak 1986.
10. Gürhan Uçkan, *Batı Avrupa'da Gençlerin El Konulan Ge-*

leceği, Yarın, Sayı 51, Kasım 1985.
11. Ahmet Arpad, Cumhuriyet 31 Ocak 1999.
12. Cumhuriyet, 16 Ekim 1999.
13. Cumhuriyet 21 Ocak 2000.
14. Mazlum Beyhan, *Darvinizmden Vampirizme*, Bilim ve Sanat, Sayı 82, Ekim 1987.
15. Mehmet Baydur, Cumhuriyet 26 Eylül 1999.
16. Varlık Özmenek, *Konfüçyus Bibloları ve 21. Yüzyıla Çeyrek Kala*, Bilim ve Sanat, Sayı 27 Mart 1983.
17. Ahmet Arpad, Cumhuriyet 3 Ocak 1999.
18. Mehmet Sucu, Cumhuriyet 7 Şubat 2000.
19. Güney Gönenç, *Adem Babamızın Göbeği*, Bilim ve Sanat, Sayı 47, Kasım 1984.
20. Sönmez Tergan, *Ağrı Dağı Gerçeği*, Bilim ve Sanat, Sayı 46, Ekim 1984.
21. Mazlum Beyhan, *Akla Bilime ve Bilince Saldırı*, Bilim ve Sanat, Sayı: 84, Aralık 1987.
22. Ataman Tangör, *Transandantal Meditasyon ya da Birleşik Alan Teknolojisinin İçyüzü*, Bilim ve Sanat, Sayı 69, Eylül 1986.
23. Hüseyin Batuhan, *Bilim ve Şarlatanlık*, Yapı Kredi Yayınları, 3.B. (1500 adet), Ocak 1995.
24. Gürhan Uçkan, Cumhuriyet 7 Şubat 1999.
25. Mahmut Baksı, *İsveç, İsveç Dedikleri*, Sorun Yayınları, 1.B. Mart 1976.
26. Hayati Tahsin Yılmaz, *Bolluk Ülkesi İsveç*, Görkem Yayınları, Ocak 1976.
27. Yasemin Çongar, *Ezilmiş İzmarit ya da Amerikan Yaşantısı Üstüne*, Bilim ve Sanat, Sayı 48, Aralık 1984.
28. Cumhuriyet 13 Ağustos 2000.
29. Selçuk Alsan, *Toplumsal Bunalım ve İntihar*, Bilim ve Sanat, Sayı 57, Eylül 1985.
30. Tanzer Okur (Sülker), *Niçin Uyuşturucu Değil?* Süreç Yayıncılık, 1.B. Haziran 1985.
31. Arslan Başer Kafaoğlu, V Özgürlük, Sayı 12, 1 Ekim 1998.
32. Cumhuriyet, 17 Aralık 1998.
33. Cumhuriyet Dergi, Sayı 152, Ocak 1999.
34. Cumhuriyet 5 Ekim 1998.
35. Selçuk Alsan, Politika, 28/29 Ocak 1980.
36. Kate Millett, *Sokak Kadınları*, Çev: Seçkin Cılızoğlu, Payel Yayınevi, Kasım 1975.
37. Bilim ve Sanat, Sayı 47, Kasım 1984.
38. Engin Geçtan, *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, Maya Yayıncılık, 3.B. 1984.
39. Erich Fromm, *Sağlıklı Toplum*, Çev. Yurdanur Salman, Zeynep Tanrısever, Payel Yayınevi, 1.B. Şubat 1982.
40. Korkut Boratav, *Yeni Dünya Düzeni Nereye?* İmge Kitabevi, 1.B. Haziran 2000.
41. Anthony Smith, *İnsan, Yapısı ve Yaşamı*, Çev. Erzen Onur, Nida Tektaş, Remzi Kitabevi, Nisan 1972.
42. Hürriyet, 12 Şubat 1992.
43. Milliyet 2 Mayıs 1993.
44. Nokta, 22 Haziran 1986.
45. Cumhuriyet, 22 Temmuz 2000.
46. Alfred Adler, *Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme*, Çev. Belkıs Çorakçı, Say Kitap Pazarlama, 1.B. Aralık 1983.
47. Türker Alkan, *İntihar, Terörün Öze Yönelmesidir*, Bilim ve Sanat, Sayı 76, Nisan 1987.
48. Vedat Günyol, *Giderayak Yaşarken*, Çağdaş Yayınları, Nisan 1989.

bruno

ayaklarını çaldılar antonio'nun
karısının kolları kırıldı koynunda
nerede
hangi ülkede
hangi düşte
yakasalam da
öpsem
çırpınan yüreğinden
ve titrek dudaklarından bruno'yu

yılma antonio
çal bir daha
çarşafsız da yatılır
yağmalanmış o gök altında

Şenal GÜREL

ÖĞRETİM SİSTEMİ

Seba B.ŞEN

Ünlü piyanistimiz Fazıl Say, televizyonda kendisiyle yapılan bir söyleşide yaratıcılığa giden yol için iki önemli koşul öne sürmüştü. Bunlardan biri kendini bırakma, diğeriyse düşünmeydi. Posta adresini bilsem kendisine içimden kopup gelen teşekkürlerimi iletecektim. Onunla bu konuda hemfikir olan, İstanbul'daki piyano öğretmeni sayısı bir elin beş parmağını aşar mı, bilmiyorum ama bildiğim bir şey varsa o da otuz küsur yıldır piyanodaki çalışma biçimini değiştiren ve eski yöntemleri terk edip yeni yöntemleri kullanmaya başlayan eğitimci sayısının azlığıdır. Nereden mi biliyorum? Çevremdeki öğrenciler dışında, İstanbul'un anadolu yakasında oturan bir kişi olarak yıllardır ne zaman Kadıköy Konservatuvarının önünden geçsem ve hava güzel, camlar açık olsa, dışarıya taşan seslerin, rahmetli hocam Cemal Reşit Rey'in deyimiyle *tahammül fersah* bir çalışma biçimini yansıtmasından. En son olarak da belleğimde iz bırakan Chopin'in kelebek etüdünü çalışmaya çalışan bir öğrenciden. Durmadan, bir pasajı düşünmeden mekanik olarak tekrarlayışını ve aynı tarz yapılan tekrarlar arasında bir fark yaratılmamasını normal karşılayışını ve bu geçip giden zaman için gösterdiği eforu içim acıyarak bir süre durup dinledim. Okula girip uyarıda bulunmakla bulunmamak arası geçirdiğim kısa bir tereddütten sonra yoluma devam ettim fakat o gün bu gündür bıraktığı izi bir türlü belleğimden silemedim. Oysa sonsuz sayıda tekrar etmek yerine anlamak, bilmek, hissetmek, dinlemek gerekir. Böylesine zevk vermeyen, tatsız bir çalışmanın bir görevden, bir ödevden öteye gidemeyişinden dolayı verimli olamamaktan yakınan kimbilir kaç öğrenci kendi kendisiyle kavgalıdır ya da en azından kendinden memnun değildir. "Yetenekli" bulunup da Konservatuvarlara alındıktan sonra, "yeteneksizlik gösterdikleri" kendilerine hissettirilen büyük çoğunluğun neden kabahati kendilerinde aramaya zorunlu kılındıkları, ailelerin ve öğrencilerin sistem veya öğretmen konusunda kendilerini sorgulamadıklarını anlamak oldukça zor. Ya da sorgulanıyorsa bu neden yüksek sesle dile getirilmez? Türkiye'ye döndüğümden beri bu konuyu dile getiren bir yazı okuduğumu hatırlamıyorum.

Bir diğer yanıtını vermede zorlandığım olgu da yurt dışındaki konserlerde, konservatuvar veya müzik okullarında okuyan öğrenciler konser salonları önünde kuyruklar oluşturur, salonları doldururken, (benim öğrenciliğim zamanında Paris'te Japonlar çoğunluktaydı) İstanbul'daki konserlerde, festivallerde çok az öğrencinin bulunması: 17-18 yaşlarındaki bir öğrencim, geçenlerde, konservatuvarda öğrenim gören bir arkadaşının moralı bozulduğu için hiç konsere gitmediğini söyledi. Bu öğrencinin kendini çalan piyanistle kıyaslamak gibi bir yanılgısı olamayacağını düşünürsek, öğrenciyi konsere gitmekten alıkoyan, onu cesaretsizliğe sürükleyen neydi? Çalan piyanistin ne yaptığını anlayabilecek düzeyde olan bir öğrenci için konser eğiticidir, öğreticidir. En azından kendi çalış biçimiyle piyanistin çalış biçimi arasındaki enstrüman temeli düzeyindeki benzerlikler ona doğru yolda olduğunu gösterecektir. Ama bunun tam tersi, benzer olan hiçbir nokta bulamamak veya piyanistin ne yaptığını anlayamamak, olsa olsa insanı ancak konsere gitmekten kaçar duruma getirir. Devekuşu örneği, kafayı kuma gömüp (ayrıca devekuşu kafayı kuma gömmez ama nedense böyle bilinir) yaptığım doğru, ama ben beceriksizim, ben yeteneksizim diye düşünmek kişiye ne sağlar acaba? Herhalde öğretmenini dev aynasında görüp kendine kızarak bu işi ödev gibi sürdürmeye yarar ancak. Bu arada konsere giden öğretmen sayısının da çok az olduğunu belirtmeden geçemeyeceğim. Onlarınsa konserlerden öğrenecek hiçbir şeylerinin kalmadığını düşünüyorum (!)

Konservatuvarlar profesyonel eğitim veren kurumlardır veya öyle olmaları gerekir. Bu, konservatuvardan her çıkanın solist olacağı anlamına gelmez ama en azından profesyonel seviyeye ulaşma hedeflenir veya hedeflenmelidir. Profesyonel seviyeye yaklaşanlarsa iyi birer dinleyici olurlar ki bu da yorumda kalitenin artmasını sağlar. Gelişmiş ülkelerde piyanist enflasyonu varken bizde yetişen piyanist azlığının yeteneksizlikten değil yanlış eğitimden kaynaklandığını düşünüyorum. İşi düzeltmenin başında da düşünmenin geldiğini söylemeliyim. Düşünmeyi bilmeyen, düşünmekten kaçan piyanist adayları, çok küçük yaşlardan beri düşünmeye alışmış olan gelişmiş ülkelerdeki meslektaşlarıyla

nasıl eşit seviyede olabilirler?

Yine gelişmiş ülkelerde profesyonel eğitim veren kurumlarda gevşeme dersleri varken (Fransa'da, İtalya'da, Almanya'da, Belçika'da vb. olduğu gibi) veya öğrenciler Konservatuvarın yanı sıra gevşeme yöntemleri öğreten kurumlara devam ederken (İngiltere'de olduğu gibi) bizde gevşemenin sözü etmekten bile kaçınılır. Kendini bırakmak yalnış bir şey mi, (yalnışsa neden gelişmiş ülkelerde uygulanıyor?) yoksa bunu gerçekleştirenin özgür iradeli bir birey olacağından mı korkulur, yoksa salt değişme korkusu mudur bilinmez.

Profesyonel piyanist olmak üzere eğitim almakta olan ileri seviyede piyano çalanların yabancı dil bildiklerini tahmin ediyorum. Bu kişiler bildikleri dillerde yazılmış olan piyano teknikleriyle, eser analizleriyle ya da eserlerin nasıl çalışılacağıyla ilgili kitapları hiç okumazlar mı? Okuduklarında bunların bizim ülkemizde neden uygulanmadığını hiç sorgulamazlar mı? En azından böyle bir eğitimin nasıl olduğunu hiç merak etmezler mi? Okudukları kitaplardan Anglosakson eğitimi ağırlıkta olan ülkemizde, bir Alexander, bir Feldenkrais yönteminin enstrüman çalmadaki önemini öğrenmezler mi? Bunu uygulayan kişileri arayıp neden bulmazlar? Örneğin İstanbul'da Feldenkrais yöntemi uygulayan sadece iki kişi var. Bunlardan birisi, bir İngiliz olan Sally Bradbrokk. Kendisiyle karşılaştığımda size kim bilir ne kadar çok piyanist geliyordur dedim, aldığım yanıt beni çok şaşırttı. Gülerek şimdiye kadar sadece iki piyanist geldi dedi. Oysa olumsuz sınav ve sahne stresini yenmeye ihtiyacı olan kim bilir kaç piyanist adayı vardır. Bu ilgisizlik, meraksızlık, kolaya kaçış neden?

Müziğin salt içgüdülerle yapılmadığını anladığımız, bir enstrüman çalmanın bilimsel yanı olduğunu kavradığımız zaman sanırım bu konuda çağı ucundan da olsa yakalamaya başlayacağız. Geçen yüzyılın son çeyreğine kadar gelişmiş ülkelerde ders veren ünlü kompozitörler veya orkestra şefleri piyanist adayları için tercih edilir birer öğretmendiler. Teknolojinin ve tıbbın gelişimi her konuda olduğu gibi enstrüman tekniği konusunda da insanları uzmanlaşmaya yönlendirdiğinden beri, gelişmiş ülkelerde piyanist adayları, öğretmen olarak piyano pedagoglarını konser piyanistlerine tercih ediyorlar. Çünkü insanlar, konser veren birinin eforunun, öğrencilerinden daha çok kendisine yönelik olacağını düşünebiliyorlar, öğretmekle kendine uygulamanın birbirinden farklı şeyler olduğunun bilincindeler. Buna Fransa'daki konservatuvarlarda öğretim üyeliği yaparken şahsen tanık oldum. Tüm bunların yanı sıra öğrenciler müziği iyi bilmenin enstrüman tekniğinde kassal hakimiyet elde etmeye yetmediğini de biliyorlar. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde hem ders verip hem konser veren az sayıda "iyi pedagog" bulabilirsiniz.

Konservatuvarlar, sanki başka bir metot yokmuşcasına, Beyer gibi ağır ilerleten bir başlangıç metodunu yıllardır kullanıyor. Schubert sonatlara hiç yer vermezken, Liszt'in dev bir felsefi abide olan sonatı gibi, her konser piyanistinin çalmaya kolay kolay cesaret edemeyeceği bir eseri yüksek lisansta çaldırıyor. Mozart'ın eserlerini çalmayı, Amerikan'ın otuzlu, kırklı yıllardaki düşüncesini örnek alarak kolay sayıyor ve programa almıyor, ya da Bilkent'in yaptığı gibi Chopin Etütlerini giriş sınavında çaldırıyor. Örneğin, Liszt sonat, Wanderer Fantezi gibi, doğrudan, yaşa, yaşam deneyimine, teknik düzeye ve profesyonel deneyime dayalı olan, sonorite tekniğini ve renk aramayı zorunlu kılan piyano edebiyatının psikolojik ve fizyolojik olarak henüz çalmaya hazır olmadığımız eserlerini çaldırmak yerine, daha "çalınabilir" olan eserleri çaldırarak iyi yorumlamada en ince ayrıntının ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar çok eser çalarsak o kadar iyi piyanist oluruz düşüncesi yerine, bir eseri ne kadar iyi çalabilirsek o zaman iyi piyanist oluruz düşüncesini öğrencilere keşke verebilsek. Kısacası keşke niteliği niceliğe tercih edebilse. Ve yine keşke Chopin etütleri, sınavla öğrenci alırken değil, diploma verirken gerçek tempolarında ve gelişmiş ülkelerde diploma sınıflarında çalındığı düzeyde (herkesin bu etütlerden en az birkaçını CD'ye kayıt yapılabilecek bir düzeyde çalınması gerekli kılınır) çaldırabilsek.

Ülkeye yeni döndüğüm sıralarda konservatuvar müdürü olan bir arkadaşıma Bulgaristan ve Yunanistan'daki ilkokullara felsefe dersi konulduğundan ve yararının görülmeye başlandığından söz ettiğim zaman, o yaşta bir çocuğa ne öğretilir diyerek gereksizliğini savunmuş, hatta felsefenin nesini anlayacaklar diyerek alay eder bir tavır takınmıştı. Benim cevabım ise düşünmeyi öğretmek yeterli olmuştu. Bugün de yine küçük yaşlardan itibaren çocuklara düşünmeyi öğretmenin yeterli olacağı kanısındayım. Ne var ki bu düşüncede olan meslektaşlarımın azlığı, bu düşüncede olanlarınsa kadrolar oluşturamayacak konumda bulunmaları güzel şeyler ümidetmek için önümde daha uzun yıllar olduğunu gösteriyor.

BEYNİMİZİN YARILMIŞLIĞI

Hira Selma KALKAN

İnsanın diğer canlılardan farkı ön beyine (serebral korteks:neokorteks) sahip olmasıdır. Diğer canlılarla bizde ortak olan ilk ve orta beyindir. Hatta gelişmiş canlılar (maymun)da da neo korteks mevcuttur. İnsanı insan yapan özelliklerse beynin ön lobunda (frontal-prefrontal lob) yer almaktadır. İnsanda düşünce, zeka, yetenek kapasitesi artışıyla ön lobun büyümesi de sözkonusudur.

İlk beyin yaşamak için minimum bilgilerin kodlandığı, temel yaşam işlevlerini, avlanma, kaçma, nefes alma, uyuma gibi faaliyetleri idare eder. Dinazorların belleği olan bu beyne hâlâ sahip olduğumuz için büyük beynimiz herşeyi denetleyememektedir. Örneğin; ne kadar zararsız da olsa ani bir gürültüde irkiliriz. Çünkü beynin üç katlı yapısı öğrenme yeteneği sıfır olan bu ilk beyinden başlayarak çalışır.

Orta beyin organsal sistemin, güçlü ve canlı duyguların merkezidir. Endokrin sistemin merkezi pitüiter bez, saldırganlık-korku durumlarını idare eden amigdale bu sistemin parçalarıdır. Orta beyin içgüdülerin yeridir. Kısıtlı öğrenme yeteneği vardır.

Çok gelişmiş bir bellek sistemine (sil-boz) sahip ön beyinde bir hasar olduğunda, vücut işlevlerinde çok önemli bir kayıp olmamasına rağmen entelektüel işlev kaybı barizdir. Prefrontal alan değişik fiziksel ve sosyal durumlarda davranış biçimlerini kontrol eder. Bu amaçla beynin limbik alanına sinyaller gönderir. Düşüncenin dağılmasını önlemede, düşüncenin sıralanmasını sağlamada, zihinsel faaliyetlerin amaca yönelik sıralanmasında, konsantrasyonda önemlidir. Bu alan düşünce üretir, soyutlama yapar. Geleceği tamin, plan yapma, ileri görüşlülük, komplike matematik ve felsefi sorunların çözümü, ahlak yasalarına göre davranış düzenlemesi bu alanca yapılır. Gelen duyusal-duygusal uyaranlara uygun cevap verilmesini sağlar. Ön beynin en önü diyebileceğimiz prefrontal alanın biraz gerisinde, yine ön beyinde yer alan, frontal alan baskın yarıkürede (Brocca alanı) lisanın ifade edilmesi ve akıcı bir biçimde ağızdan çıkmasını sağlar. (% 95 sol yarıküre baskındır) Ayrıca burada kasların ilk moter işleveri de belirlenir. Görmenin ilk merkezidir. Bir duyunun beyinde algılanması için üç alan vardır. Örneğin; frontal lob görmenin ilk merkeziyken görmenin algılanması ensemize yakın oksipital lobda, sonra da bütün duyuların genel algılandığı yer ola wernike alanında yapılır. Beynin diğer alanlarına girmek çok daha ayrıntı olacağından ve asıl anlatmak istediğim şey beyin küreleri olduğundan, diğer alanlara girmeden sağ ve sol beyin yarıkürelerinden sözetmek istiyorum.

İnsan beyni paralel çalışan iki bilgisayar gibidir. Sol yarıküre vücudun sağından, sağ yarıküre solundan sorumludur (görme olayında daha karmaşık yollar vardır). Sol yarıküre yazı yazma, konuşma, hesaplama işlevlerini görürken, tanımlama geometri, kavrama işlevleri sağ yarıkürenindir. Sol yarıkürede rasyonel dediğimiz işlemler yapılırken, seziş olarak tanımladıklarımız sağ yarıküredir.

Sol beyin verileri belli bir sıra ile izler, seri bağlantılı çalışan digital bir bilgisayar gibidir. Sağ beyin bilgileri işlerken aynı anda mevcut veriler arasında ilişki kurar (analog), paralel bağlantılı çalışır. Sol beyin fiksler, akılda tutar, hareket etmenin karmaşık düzenini kontrol eder, sözel davranışı kontrol eder- Rasyonel kısım. Sezgisel kısım olan sağ beyin görsel işlem, heyecansal davranış, sözel olmayan davranış, melodi tanımlamak-müzikaliteden sorumludur.

Uyanıkken egemenlik sol yarıküredir. Her veri mantık süzgecinden süzülerek titizlikle incelenir. Uykuda melatonin salgılanmasıyla, sol beyin baskı altına alınmaya, gündüz izin verilmeyen serbest, alabildiğine özgür düşünceler sağ beyinde yaşamaya başlar. Kendilerini rüyalarda simgeler ve onların tasvirlerini diğer görünümleriyle ortaya çıkarır. *"Düşlerimde pek çok kez sürpriz çözümlerin mümkün olması, görünüşte önemsiz ipuçlarının çok daha önce düşün içine girmiş olmasındandır"* diyor Carl Sagan. Dehanın yeni tanımı yapılmıştı: İlgisiz görünen olaylar ve nesneler arasında bağlantı kurup yeniyi yaratma gücü. Sanırım sağ beyin tam anlamıyla bu işi görüyor. Neredeyse tüm medeniyet ve sanat sağ beynin işi gibi görünüyor.

Korpus kallosum her iki yarıküreyi (hemisferi) birbirine bağlar ve ilişkilendirir. 1981 Tıp Nobel Ödelinin sahibi Prof. Roger Sperry, ilgilendiği özel bir hasta grubunun halini akıl şaşılığı ile anlatır. Epilepsili hastaların korpus kallosumu kesilerek tedavi ediliyordu. Böylelikle beyinlerinin sağı ve solu birbirinden ayrı çalışan insanlar oluşturuluyordu. Bir yarım küre diğerinden farklı düşünüyor, öğreniyor ve hatırlıyor, böylece hastalar kafalarında iki

beyin taşıyormuş gibi davranıyorlardı. Bu yarık beyinli hastalarla 30-40 yıl uğraşan Sperry çalışmalarını yayınladığında sağ yarıkürenin soldan geri zekalı olduğu kabullenmesini de sarsmıştı. Sağ yarıkürenin bu talihsiz tanımlaması, zekanın sadece sol yarıkürenen yetenekleriyle sınırlı sayılmasından kaynaklanan bir yanılgıydı.

Düz mantık yürütmede, indirgemeci analizde sol daha yetenekliydi ama zekayı bütünüyle sola indirgemek hatalıydı. İnsan sezgisi, sanatsal zeka, duygusal algılama becerileri gibi sağ yarıküre yetenekleri ile birlikte bir bütünlüğe kavuşuyordu. Sol Yarıküre Uygarlığı gerçekliği parçalara ayırarak, indirgeyerek tanımlamaya çalışan bilim materyalizmini doğurmuştu. Böylece filozofların bütünlüğü yakalama çabaları, şairlerin sezgisel yaklaşımları, dinlerin ahlakı öne süren öğretileri bir kenara itilmiş oluyordu. Sperry, bu toplum yapısının yarıküreleri ayrık insanlarla aynı teşhisi hakettiğini söylüyor ve yarık beyinli bir toplumdan sözediyor. Sol ve sağ yarıküreleri temsil eden yetenekler toplumda hiçbir zaman birarada olmamıştır. Nasıl sol yarıküre kabul edilip sağ dışlanmışsa, toplumda ve bilimde indirgemeci düşünce egemen olmuş, bilim ahlak değerlerine ve insani duygulara kayıtsız kalmıştır.

Beyin fizyolojisindeki bu ayrımcı tutumun devam etmesi durumunda bilimin çözüm üretmek bir yana, sorun yaratacağını söylüyor Sperry. Açlık, hava kirliliği, savaş, enerji kaynaklarının tükenmesine karşı geliştirilen çözümler sorunlar haline geliyor. Bu kısır döngüden çıkmak için insanın değer yargılarının yenilenmesini öneriyor. Çünkü değer yargıları, akıl içeren ama aklı da aşan bir üst bütünlüğü temsil ediyor ona göre. Bu onun sağ ile sol beyni birleştirme çabalarını gösteriyor. Modern bilimin eşyayı parçalarına indirgeyerek anlamlandırmakta tuttuğu yolu eleştiriyor aynı zamanda. Modern bilim, bilimsel olana kutsal bir değer biçip, bilimdışı kalanı da ahlakdışı yada gerçekdışı olanla aynı kabul ederek aşağılıyordu. Gerçeklik karşısındaki tutumunu iyice sınırlayıp ancak kendi yöntemleri içinde anlaşılabilen olguları kendine konu ediniyordu. Bir insan karar verirken, aklıyla hem geçmişe hatıralarına döner, hem kararının gelecekteki sorunlarını dikkate alır. Yani, bilincimiz beyin fizyolojisinin içinde bulunduğu zaman ve mekandışına taşıyor. Öyleyse herşey beyin kimyasında olup bitmiyor. Modern bilim maddenin dışına taşan olguları da inceleyeceği yerde metafizik tanımlamasıyla yetiniyor. Şu an bizim için metafizik olan birgün fizik olabilir. İnsan bilimin onu sığdırmaya çalıştığı mekanik ve maddesel bir kalıp değil.

Sezgiyi de sezgisel olanı da metafizik deyip görmezden gelmek yanılgı olduğu gibi sakıncalı da. Sezgi bilginin kaynağıdır. Herşey sezmekle başlar, yaratma sürece sezgiyle başlar. Elmayı elinden bırakınca düşeceğini sezgisel olarak bilirsin. "Yere düşer" dersin. Bu sezgidir, ama Newton yerçekimi diyerek bunu kodlamış ve bilgi haline getirmiştir. Newton'dan önce de yerçekimi vardı ama o kodladı, bilgi haline getirdi.

Mevlana bir meselide, biri iki gören birini şaşılığına inandırmak için gördüğü sözümona iki testiden birini kırdırır. Birini kırınca, diğer testinin de kırıldığını anlayan adam nihayet şaşılığını kabullenir. Anlar ki sorun testide değil kendi gözündedir. Akıl şaşıları da iki gerçeklik varmış gibi düşünürler.

Bu soyut kavramı, bilimsel bir tabir haline getiren bilim adamı Sperry *"Sağduyu ve insani sezgiler her zaman doğru yolda kaldı, ama biz bilimle uğraşanlar hep yanıldık"* diyor.

OĞLUMA

Ay oğul
düşlerimde yeşildin
maviye dönüştün
bir gece
olmaz olası bir gece
bulut oldun gölcüğe, sakarya'ya
çığlık çığlığaydı yerle gök
Ağızdaki tat
Kan zehir
Hangi taşı kaldırsam
İnsan ölüsü
Hangi yöne baksam
Gözyaşı, yürek yarası
Hele bak oğul
Şu cansız yatan bebelere
Kolu kanadı kırılmış insanların
Ay oğul
Neredesin...
Koma beni karanlıkta
Bir başıma

Türkan SÖNMEZ

İNSANCIL'A MEKTUP

Merhaba İnsancıl!

İnsan düşünmeye, sormaya, sorgulamaya başladığı yerde birbir kırarak beynine dağıtılan zincirleri başlar geleceği görmeye. Geleceği düşleyip onun kaygısını duyan her insan bir yerden sonra bu noktadaki sorumluluklarının farkına varır, yola koyulur. Bugün egemen sınıf olan burjuvazi düşünmememiz, sorgulamamız için elinden geleni yapıyor; yapacak da, onun görevi bu. İstediği deve kuşu misali kuma gömülmüş kafalar değil belki ama bacak arasına sıkışmış kafalar istediği açık. Ve koca bir ülke her geçen gün daha büyük bir hızla yozlaşmanın, çürümenin sarkacında sallanıp duruyor.

Ol sebepten dolayı insanlığın aydınlanma savaşımında kilometre taşı olmak için biz de kervana katılıp Karadeniz'de sıvadık kollarımızı. Önce kimliğimizin, kim olduğumuzun derdine düştük, gördük baktık ki insanmışız. Öyleyse insanca yaşamak, insanca ölmek gibi bugün insana yabancı düşünceleri tartışmaya başladık. İnsana yabancı diyorum bugün yaşam da ölüm de o kadar yabancı kavramlar oldular ki insanın aklı şaşıyor. Çünkü tarihin hiçbir yerinde görülmemiştir. Hiçbir siyasal iktidarın kendi elindeki cezaevindeki tutsaklarını canlı yayınlarda naklen yaktığı.

Değişmek, değiştirmek ve bilmenin sonsuzluğunda evrende varolabilmek kaygısıyla aldık *İnsancıl*'ı elimize. Önce okuduk aylarca *İnsancıl*'ı, biryerden sonra okumak yetmez oldu, çünkü edindiğimiz her yeni bilgi yeni erdemleri doğuruyor. Erdemler yaşama dair sorumluluklarımız konusunda bizi uyarıyordu. Öğrenmiştik ki "İnsan Tarihin Öznesidir" değişir, değiştirir.

Sonrası edindiğimiz bütün bilgilerle yıkmaya başladık birbir burjuvaziden aldığımız ne varsa. Artık insan oluşumuzun, varoluşumuzun, dayanılmaz hafifliği büyülüyordu bizi. İşte bunun için bu amatör yüreklerin heyecanını, bilgisini ve becerisini dünyayı değiştirme bilinciyle kuşandık insancıl öfkemizi.

Heeeyy Amatörler, *İnsancıl* artık Karadeniz'de, Samsun'da. Her ay ülkemiz aydınları "umutları ve düşleriyle" sulayacak Karadeniz'in hırçın dalgalarını.

Bire bin verip denizlerce çoğalmak için,
Açın yüreklerinizi.

Serkan AYDIN

Sayın Gündoğdu,

İnsancıl'ın mart sayısındaki yazınızı üzülerek okudum. Bu yazıyı size yazıp yazmamak konusunda da uzun süre düşündüm. Sonunda kendi kendime yazayım dedim öyle ya bazen cılız da olsa uzaklardan da olsa bir ses insanı bir nebze olsun rahatlatıverir.

İyi kötü kendimi bildim bileli okuyorum ve hiç olmazsa son 5-6 yıldır düzenli olarak birçok dergiyi takip etmeye ve fırsat buldukça da yazmaya çalışıyorum. Hem aile ve dost çevremde hem de mesleki çevremde bu özelliğim belki takdir topluyor ama inanır mısınız hani mesleki olarak yazdığım onca yazıyı bile meslek gurubumda dahi baştan sona okutacak birilerini bulamıyorum. Sadece gözucu ile bir bakış ve kuru bir eline sağlık. Takip ettiğim dergileri bulunduğum her ortamda insanlara okutmaya çalışıyorum ama nafile kimsenin okumaya ayıracak vakti yok. Çoğu zaman da bunca dergi okumama ve özellikle de dergilere para vermeme üstü kapalı bir sürü kınama ve serzeniş geliyor. Her gün daha karamsar oluyorum. Henüz 2,5 yaşındaki oğluma bakıp bakıp acaba o da büyüyünce "ulan babam amma boş şeylerle uğraşmış ha" mı diyecek diye düşünmekten alamıyorum kendimi. Bazen de belki doktor olmanın getirdiği mesleki bir refleks ile acaba ben ve benim gibilerde bir hastalık mı var diye düşünüyorum. Bu anlarda kolum kanadım kırılıyor ne birşey yazabiliyorum ne de kafamda birşeyleri biraraya toplayabiliyorum.

Velhasılı kelam bizim gibilerin işi zor hele ki sizin işiniz hepten zor. Neyse içimden geldiği gibi yazdım sürçülisan ettimse affola. Bu kez dergiye düz yazı yerine birkaç şiirimi (ek dosya olarak) gönderiyorum, düzyazının sayfalar dolusu anlatamadığı şeyleri şiirler bir iki dize ile anlatır çoğu zaman değil mi?

Sevgi, saygı ve sabır dileklerimle.

H. Tuğrul ATASOY

ERKAN OĞUR VE İ. DEMİRCİOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Mehmet AKKAYA - Mesut ÇİFTÇİ

Bandan alınan söyleşi konuşma özelliği değiştirilmeden yazılmıştır.

***M. Akkaya**: Ben söyleşiyi klasik bir soruyla başlatmak istiyorum. Bize kısaca yaşam öykünüzü anlatır mısınız?*

E. Oğur: 1954 yılında Ankara'da doğdum. Annem babam yakınlarım Elazığlı olduğu için oraya gitmişiz. Babam asker doktor olduğu için böyle olmuş. Yani ben doğduktan sonra tekrar Elazığ'a dönmüşüz. Dolayısıyla ben de orada büyüdüm. İlk ve ortaokulu orada okudum. Lisede İstanbul'a geldim. Sonra Ankara'ya taşındık. Orada Ankara Üniversitesi Fen Fakültesinde üç yıl fizik okudum. Bitiremedim ayrıldım. Her zaman kafamda müzik vardı. 1973 senesinde Almanya'ya gittim ve fizik tahsili gördüm. 1980 yılında Türkiye'ye döndüm. Türk Müziği Devlet Konservatuarına girdim. Orada Türk müziği nazariyatı ve bazı sazlarla uğraştım. Almanya'dayken de klasik gitarla perdesiz gitarla uğraşmıştım. 1980 yılından itibaren hem okula devam ettim hem de müzik piyasasına girmeye çalıştım. Çeşitli müzik gruplarıyla çalıştım. Konservatuarda İ. Hakkı Demircioğlu ile tanıştım. Onunla da çalışmalarımı sürdürüyorum. 1984'de bu okulu bitirdim ve burada bir yıl öğretmenlik yaptım. 1989 yılında Amerika'ya gittim. Birkaç yıl orada kaldım. 1994 yılında Fretles isimli ilk albümü yaptım. Almanya'da bir firmada yayımlandı. Yurtdışında çıktı.

***M. Akkaya**: Fretles'i biz bilmiyoruz. Sanırım ayrıca Türkiye'de yayımlanmadı.*

E. Oğur: Evet. Türkiye'de yayımlanmadı. Hiçbir firma ilgilenmemişti, o dönemde o tarz çalışmalarla. O albümde dünyada ilk kez perdesiz gitarla yapılan çalışmalar vardı. Bugüne kadar da henüz bir benzeri yapılmamış olan bir albüm özelliği taşıyor. Perdesiz gitarın doğuşu, belge olarak doğuşu o albüm sayesindedir.

***M. Akkaya**: Devam edelim.*

E. Oğur: 1996'da "Bir Ömürlük Misafir" albümünü çıkardım. 1997 yılında "Eskiya" albümünü çıkardım. 1998 yılında İ. Hakkı Demircioğlu ile "Gülün Kokusu Vardı" albümünü çıkardım. 1999'da "Hiç" adlı çalışmamı yaptım. 2000'de de yine İ. Hakkı Demircioğlu ile yeni bir albüm yaptık. "Anadolu Beşik" isminde. Bu çalışma daha eski türkülerden oluşuyor ve biraz daha ağdalı bir albüm oldu. Bu çalışmalarla bugünlere gelmiş olduk.

***M. Akkaya**: Ben İsmail hocamızın da kendisini tanıtmasını rica ediyorum.*

İ. Demircioğlu: 1957'de Rize'de doğdum. 1980 yılında İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarı Temel Bilimler Bölümü'ne girdim. 1984-1985 yıllarında Ruhi Ayangil'in Türk Müziği Orkestra ve Korosu'nda bas olarak şarkı söyledim. Bu yıllarda iki yıl İstanbul Müzik Festivali'ne katıldım. 1986'da Timur Selçuk ile Sarper Özsan'ın çalıştırdığı Ruhi Su korosuna katıldım. Aynı yıl "Türkülerimiz" ve 1987'de "Sırdaş" adlı albümleri çıkardım. Halen Erkan Oğur ile birlikte müzik çalışmalarına devam ediyorum.

***M. Akkaya**: Erkan hocam yeniden size dönmek istiyorum. Müzik çevrelerinden öğrendiğim kadarıyla Bülent Ortaçgil'le de çalışıyorsunuz.*

E. Oğur: Evet. Müzikle ilgili çeşitli sanatçılara eşliklerim olmuştu. Bülent eski bir arkadaşımız, aile dostumuzdur. Onunla çalışmalarımız hâlâ devam ediyor. Çeşitli festivallere katılıyorum. Genelde müzik piyasasından çekilmek durumundayım. Yaklaşık 1990'ın ortalarından bu yana giderek azalan bir biçimde kendi çalışmalarıma yönelmek şeklinde bir gidişat var. Türkiye'de bilinen, birçok sanatçıya eşliğim oldu. Ama giderek kendi müziğime yönelme eğilimindeyim.

***M. Akkaya**: Sizi halk müziğine yaklaştıran etkenler nelerdi? Üstelik Türk Müziğini bölümünde okumuşsunuz. Siz müzikle ne anlatmak istediniz?*

E. Oğur: Benim de müzikle anlatmak istediğim bir şeyler var. Daha doğrusu her müzisyenin anlatmak istediği bir şey vardır. Soyut da olsa bir hedefleri vardır. Müzik okullarının burada bir rolü olduğunu düşünmüyorum. Yani benim Türk Sanat Müziği Konservatuarının Temel Bilimler bölümünde okumuş olmam caz müziğiyle, halk müziğiyle veya klasik batı müziğiyle ilgilenmeyeceğim anlamına gelmiyor. İşte yetiştiğimiz çevre Elazığ ve oradaki mü-

zik ortamları benim okulumdu aslında. Sokaklar, köy düğünleri, aile toplantıları vs. Oralarda yayılan müzik bizim okulumuz oldu. Ayrıca kendi özel çabalarımız, doğal ihtiyaçlarımızdan kaynaklanan özel çabalarımız okulumuz olmuştur. Halk müziğiyle ilgili olmam da yörenin folklöründen kaynaklanıyor elbette. (Mesela Harput yöresi müziği. Müzik varsa eğer birazcık içimizde, benim müziğimin kaynağını teşkil eder.) Ama benim müzikler arasında bir ayrımım yok. Müziğin bir tane olduğuna inanan birisiyim. Dolayısıyla ne kadar beni Elazığ müziği etkiliyorsa dünyanın başka bir yöresindeki müzik de beni etkiliyor. Müzikler arasında ayrım yapmıyorum. Bir müzik parçasını müzik yapan cevher vardır. O bir tanedir. Yani bir müziği dinlediğiniz zaman "a... ne güzel" veya ilginizi çeken bir yaklaşım duyarsınız, esas müzik odur. Yani bu bir blues müziğinde de olabilir, bir Çin folklöründe de olabilir veya bir Anadolu deyişinde de olabilir. Bu müzik bir Harput ezgisinde de olabilir. Bir Bethoven senfosinin bir köşesinde de aynı duyguları hissedebilirsiniz. Bu ortaktır. İnsanların kanının içlerinde dolaşması gibi ortak bir şeydir. O açıdan müzik bir tanedir diyorum.

***M. Akkaya**: Siz Devlet Konservatuarında okudunuz. Bize buradaki eğitimi ve size katkısından söz eder misiniz?*

E. Oğur: Biliyorsunuz Türkiye'de bir genel eğitim sorunu zaten var. Dolayısıyla müzik okullarında da bu sorunlar bir şekilde yaşanıyor. Bizim Türk Müziği Devlet Konservatuarında şu anda nasıl bir eğitim yapıldığı hakkında hiçbir fikrim yok. Bizim dönemimizde, 1980-1984 arasında aldığımız eğitim zamana vurulursa o dört yılı aslında daha kısa bir sürede bitirebilirdiniz. Verilen malzeme olarak veya harcanan zaman açısından. Daha yoğun bir çalışma olabilirdi. Ama üniversitelerin maksadı meslek edinmek değildir. Üniversitede insan eğer kendisi bilgi edinmek istiyorsa sonsuz bilgiyi alabilir. Bu insanın kendisiyle ilgili bir sorun.

***M. Akkaya**: Bireysel çabalarıyla mı olabilir diyorsunuz?*

E. Oğur: Evet. İnsanın bireysel çabasıyla olabilir. Üniversite aşamasında artık bireyin bilgiyi kendi çabalarıyla edinmesi çok önemli bir durumdur.

***M. Akkaya**: O halde kimi arkadaşların ben üniversiteye gidiyorum veya konservatuarda okuyorum demeleri boş mu?*

E. Oğur: Kişi konservatuarda uygulanan eğitimden yararlanmasını biliyorsa oradan çokça şey öğrenebilir. Ama bir kişi zekasını kullanarak da hiçbir eğitim okul ya da bir kuruma başvurmadan da kendisini eğitebilir. Örneğin benim müzik dağarcığım kendi çabamdır.

***M. Akkaya**: Hocam, eğitim dedik de, bu eğitimin özellikle sanat eğitiminin, müzik eğitiminin bir insanın ruhsal, sosyal ve kültürel durumuna nasıl yansıyor?*

E. Oğur: İnsanların dünyaya saf olarak geldiklerini düşünürsek eğitim yönlendirici oluyor. Batı Müziği Konservatuarlarında eğitim alan kişiler genelde bu ülkedeki müziklerle o kadar ilgili olamıyorlar. Özel çabalarının dışında olan kendi özel merakları yoksa ki bu da allelerinden ya da çevrelerinden kaynaklanan durum olabilir. Yönlendirilmiş oluyorlar tabi.

***M. Akkaya**: Bu eğitim sırasında insan bir yaratıcı kişilik de kazanabiliyor mu? Böyle bir faydası oluyor mu sanat eğitiminin?*

E. Oğur: Kişi eğer bu iş için uygun ise, sunulan imkanlar değerlendirilerek o kişi sanatsal açıdan ve her ne meslekse o açıdan üretken bir hale gelebilir. Biraz ben bu sanat konusunda veya en azından müzik konusunda diyelim olayın bireyin kendisinde bittiği inancındayım. Yani bir kişi hiç müzik eğitimi almadan da yüksek seviyede müzik içinde bulunabilir. Yani müzik bize bir şekilde öbür taraftan hediye olarak geliyor. Duyum, mesele en azından duyma işi. Bu duyum işi öğrenilmiyor. Yani siz doğarken, doğuşta veya ana karnında sesler arasındaki mesafeleri duyma özelliğine sahip olarak geliyorsunuz. Biraz genetik biraz biyolojik biraz bilmediğimiz nedenlerden dolayı o şekilde insan ortaya çıkıyor. Ama eğitimlerle de, kulak eğitimleriyle de duyma özelliği kazanan insanlar var. Çoğunluk böyle zaten.

***M. Akkaya**: Kasetinizin kapağında okudum "doğaya ve insanlığa armağan ediyorum" dediğiniz bir perdesiz klasik gitar icat etmişsiniz. Benim bildiğim bir de kendi adınızla adlandırdığınız "oğur" sazınız var. Müzik çalışmalarının yanı sıra böyle özgün müzik aletleri de ortaya koyma nasıl oluyor?*

***M. Çiftçi**: Bir ihtiyaçtan mı?*

E. Oğur: Perdesiz gitarın doğuş nedeni ikidir. Biri dediğiniz gibi Türk müziği seslerine olan ihtiyaç. Öbürü ise kendi oyuncağını kendin yapma dürtüsüyle oluşmuş olan bir tarafı var. Bir başka neden daha dersek; ellerimde oluşmuş bir hastalık nedeniyle çok kuvvet harcamadan rahat çalabileceğim bir gitar yapma ihtiyacındandır. Ama esas ana neden perdesiz sazlara çocukluktan gelme alışkanlık ve Türk müziği seslerine olan ihtiyaç nedeniyle gitarı o şekilde dönüştürmek manasında olmuştu. Çünkü ben gitarla çok ilgilendim. Tam gelişme çağındayken, bende bir şeyler oluştuğu dönemde gitarla düşünme alışkanlığı başladı. O şekilde gitarı perdesizleştirerek Türk müziğini de düşünebilme özelliğini birleştirmek için bir çabaydı

bu. Esas nedeni Türk müziği seslerine olan ihtiyaçtır. "Oğur sazı" dediniz, o ise "oğur sazı" demek biraz ukalaca bir durum ama biraz da espri gibi oluyor sanki. Bir denemedir. Hiçbir iddiası olmayan bir denemedir.

***M. Akkaya**: Bu kendi icat ettiğiniz sazları çalışmalarda aktif olarak kullanıyor musunuz?*

E. Oğur: Evet. Kendi müziklerim içerisinde tek tek kullanıyorum. Ama o bir düşünme aleti. Türk Halk Müziğinin veya Türk Müziğinin kendi içinden gelen armonisini anlamak biraz da değişik çalış biçimleri, tavır arayışı içerisinde olmaktan kaynaklanan bir düşünce sazı yeni bir saz, görüntü olarak intibası sanki gitar saplı bir bağlamaymış gibi komik tarife de rastlıyorum zaman zaman. Ama hiçbir alakası yok, o şekilde değil. Hem akort farklı hem teller farklı hem de perde sistemi farklıdır. Hatta ölçüler de farklıdır. Dolayısıyla bu işe sadece yüzeysel bakan insanlar için ilk bakışta sanki gitarmış ya da gitar saplıymış gibi bir fikir uyandırıyor.

***M. Akkaya**: Hocam ben çalışmalarınızı izliyorum. Yurt dışındaki çalışmalarınızı bilmiyorum. Bende dört tane albümünüz var. Albümleriniz enstrümantal ağırlıklı. Bildiğim kadarıyla Batı müziği sözsüzdür, Anadolu müziği ise sözlü bir gelen oluşturuyor. size iki soru sormak istiyorum. Anadolu'da sözlü müziğin egemen olmasının nedeni nedir? Enstrümantal albümler müzik piyasasında pek tutulmadığı halde siz neden ısrarla bu tarz çalışmalar yapıyorsunuz?*

E. Oğur: Bir ısrar yok aslında. Bu sadece enstrümantist olmanın getirdiği bir durumdur. Bütün enstrüman çalanlar için böyle bir ihtiyaç vardır. Müziğin sözlü veya başka bir tür olması gerekir diye bir sınırlaması yoktur aslında. Bu sizin dediğiniz gelenek sadece yakın zaman geleneğidir. Atıyorum bin sene önceye kadar gittiğiniz zaman, müziğin başlangıcına gittiğiniz zaman böyle bir şey yoktur. Sözle bir şeyler anlatma unsuru çok daha sonra gelmektedir. Önce tabiat tasviriyle başlamıştır veya korkuyla başlamıştır veya da haberleşmeyle başlamıştır. Dolayısıyla söz unsuru çok sonra gelmiştir. İnsanların kafası karışmaya başladıktan sonra gelmiştir.

***M. Akkaya**: Ya da yaşam karmaşıklaşmaya başladıktan sonra diyebilir miyiz?*

E. Oğur: Evet. Yani insan doğallıktan uzaklaşmaya başladıktan sonra. Sözün kolay anlaşılırlığı ve etkileyici olduğu ortaya çıktı.

***M. Çiftçi**: Sanatın da kendisini daha kolay, daha net ifade edebilmesi adına mı?*

E. Oğur: Evet. Biraz kolay bir ifade biçimidir. Kendi içerisinde anlaşılma zorlukları olmasına rağmen, felsefi söylem açısından. Ama genelde kolay anlaşılır bir ifadedir. Yaygın müziklere bakarsanız bir sürü abuk sabuk söz duyarsınız. Ortalıkta döner durur, insanlar düşünmez etmez. Söz unsuru o şekilde ama yüksek söylemler var tabi. Bizi de ilgilendiren tarafı söz açısından müziği bakıldığında o nokta. Ama müzik genelinde içinde söz unsuru da olan bir bütün. Sadece sözlü müzik veya şarkı formu dedikleri kol, genel olarak müzik teorisinde sözlü ifadeler şarkı formu diyorlar. Bizde tabii türkü formu da var, genelde Batı'da sözle ifade biçimindeki forma şarkı formu deniyor. Bu, müzik formları içinde sadece bir tanesi. Daha nice formlar var.

***M. Akkaya**: Hocam bu soruya ilişkin İsmail hocamızın da konuşmasını rica ediyoruz. Ruhi Su'yu anmak istiyorum. Kendisiyle yapılan bir söyleşiyi okumuştum. Orada diyor ki "Asıl olan halk müziği geleneğini sürdürmek değil onu geliştirerek sürdürmektir." Bu geliştirmeden ne anlamak gerekiyor? Bir de Ruhi Su'nun Halk Müziğini opera tarzıyla okumasını Halk Müziğine bir katkı olarak değerlendirmek istiyorum. Ruhi Su hocamız için ne söylemek istersiniz?*

E. Oğur: Tabi İsmail'in bu konuda tabi daha çok söyleyeceği düşünceleri vardır. Ben kendi düşüncelerimi kısaca söyleyeyim. Halk Müziğinin geliştirilmesi bir özlem elbette. Öyle bir özlemimiz var. Ama bana sorarsanız Halk Müziğini olduğu gibi korumak (bozmamak) zaten bir gelişmedir. Çünkü o gelişme adına yapılan birçok şey onu tam tersine körelten durumdur şu anda. Onun için biz yapabilsek yani orijinal şeklini koruyabilsek zaten bu bir gelişmedir. Ki onu yapamıyoruz. Yani yapana ben pek rastlayamıyorum. Yozlaştırılmış durum var, orijinal bir şey kalmış değil. Otantizmin sadece ismi var şu anda, kendisi yok. Çünkü kaynaktan çok uzağız. Kaynaktan sonra bir sürü aktarmalar, değişime uğramış şekiller karşımızda şu anda. Çünkü uzun bir süreçte onlarca asırlık zamanın içinden süzülmüş müziklerden bahsediyoruz. Onlar da değişime uğramış durumdalar. Yaklaşık bir şeyler bugün bizde var. Onları korusak en azından bu bir gelişmedir. Ama gönül elbette onları daha estetik daha duyarlı ve daha üst seviyede ortaya koymak ister.

***M. Akkaya**: Sanıyorum Ruhi Su'da bunu söylemek istiyor.*

E. Oğur: Evet. Söylemek istediği odur. Ben bunu anlıyorum. Ruhi Su bu konuda pek anlaşılamadı. Ben Ruhi Su'nun bu yaklaşımından ayrıca onun müzikte duyarlı, inandırıcı ve estetikçi olduğunu hissediyorum.

İ. Demircioğlu: Ben aslında Ruhi'nin söylediğini nasıl anladığımıza bağlı diye düşünüyorum. Çünkü ben Ruhi'yi dinleyenlerin bir çoğunun Ru-

hi'yi anlamadıkları düşüncesindeyim. Ruhi Su'nun ideolojik yönünden etkilenmiş olabilirler, onun haşmetli söyleyişinden etkilenmiş olabilir vs. Ama Ruhi'yi sağlıklı bir analiz yaptığımız zaman ben onun Halk Müziğini geliştirme düşüncesinden şunu anlıyorum. Mesela bir türkünün neyi anlatmak istediğini anlayarak ona saygılı davranarak bozmadan okumak. Ona herkes bir yorum katabilir ama bozmadan, en doğal haline yakın söyleme biçimiyle söylemeli, ben bunu anlıyorum. Ben de biliyorum o söyleşileri. Hatta orada şunu da söylüyor. Müzikte devrim nedir diye soruyorlar ona. O da klasik müziği anlamaktır gibisinden bir cevap veriyor. Ben bu yaklaşımını da şöyle anlıyorum. Ruhi 1912 doğumlu sanıyorum. O dönemlerde Klasik Müzik Türk halkı için çok yabancı, uzak bir şey. Anadolu insanı genellikle türkülerle haşır neşir. Onun dışındaki müziklere biraz kapalı.

E. Oğur: Radyonun olmadığı dönemler.

İ. Demircioğlu: Evet. Hiçbir şey yok. Tabi ki Klasik Müziği anlamamamız büyük bir eksiklik. Kendisi de o kültürden geldiği için opera eğitimi almış. Onun öyle söylemesini iyi anlayabiliyorum.

E. Oğur: Zamanı için değil mi? O zaman için.

İ. Demircioğlu: Tabi, o zaman için ama şimdi bu çağda Erkan'ın da dediği gibi belki en bozulmamış halini anlamak, onu korumak çok daha anlamlı olabilir. Çünkü artık yok yani o şey. Bugün mesela Ayasofya'yı korumak gibi bir şey türküleri korumak. Onu deforme etmek ne manaya gelirse türküleri de deforme etmek o manaya gelir. İşte diyorlar ya sentez yapıyoruz, bilmem ne yapıyoruz. Bunlar aslında türkülere yapılan birer darbedir. Ruhi'ye 'türküler nasıl söylenmeli' diye de soruyorlar sizin sözünü ettiğiniz kitapta. O da Reşit Baybutof'u örnek vermiş. Onun da sesi çok güçlü, sesini çok iyi kullanıyor, yumuşak söyleyen çok iyi bir tenor. Ama ille de operacı gibi söyleyecek diye ben anlamıyorum gene onu. Şu anda Ruhi yok yani ben onun adına konuşmuş gibi oluyorum belki ama ben anladığımı söylüyorum. Yani türkünün yozlaştırılmaması gerekir. İyi çalınması iyi söylenmesi gerekir. Ruhi'nin yaptığı da bu aslında. Ben bunu anlıyorum.

***M. Akkaya**: Hatırladığım kadarıyla yine bir sözünde "Biz Halk Müziğini ozanların yayık sesleriyle okuyamayız. Ama günümüzün şair mugannilerinin ağzıyla da söyleyemeyiz, batı şan tekniğiyle halka yaraşır şekilde okumalıyız."*

İ. Demircioğlu: Tabi. Her türkü söyleyen güzel söylüyor demek değildir. Yani bu aşık geleneğinde de bir aşığın aşık da olabilir, çok kötü söylüyor olabilir. Yani onun baktığı daha müzikal bir söyleyiştir herhalde ifade etmek istediği. Ama mesela şey diyor, türküleri operada hani çok bağırarak söyleniyor. Bugün bazı insanlar söylüyor çok kötü oluyor bana göre. Onu kendisi de söylemiş insanları azarlar gibi söylememek lazım diye. Kendisi eleştiri getirmiştir bunu da sanıyorum. Ruhi Su operacılar arasında en iyi yapandır. Yani her şeye rağmen işte o türkülere yanaşmaya çalışmıştır. Çok operamsı söylememiştir. O duygusunu, tadını vermeye çalışmış bir adamdır, sanatçıdır. Ben böyle düşünüyorum.

E. Oğur: Evet. Sesinin rengiyle insanlar sanki şimdi opera ağzıyla türkü dinleyecekmişiz bir hisse kapılıyoruz. Genelde müziği yüzeysel dinleyen insanların düşüncesi bu ya da algılama biçimi. Ruhi için böyle bir handikap oldu sanıyorum insanlar onu işte operacı türkü söylüyor bas bir ses böyle de türkü mü söylenir filan diye çok algılayan olmuştur. Ama Ruhi kendi içinde eminim ki son derece rahatlıkla türküye yaklaşmış ve onu severek ve de çok fazla üreterek ve de icraatta bulunarak üretim yapmıştır.

İ. Demircioğlu: Ruhi Su'dan önce bas sesle bir söyleme alışkanlığı Türkiye'de yoktu. Genellikle tiz sesli insanlar alışılmış.

***M. Akkaya**: Bu da Halk Müziğine bir katkıdır diyebilir miyiz?*

İ. Demircioğlu: Gayet tabi. Niçin insanlar hep tiz sesli dinlesin. Yani insan doğada olan her şeyi dinlemek ister, bu bir uyumdur.

***M. Çiftçi**: İnce ses güzel ses deniyor halk arasında.*

İ. Demircioğlu: İşte yani öyle empoze ediliyor.

E. Oğur: Sesin güzelliği kalınlığından inceliğinden muaftır. Bu kadar basit. Ses kalın da olabilir ince de. Güzellik konusu tektir, birdir, bütündür.

***M. Çiftçi**: Ruhi Su'nun Klasik Müziği anlamamız gerekir yaklaşımında çok seslilik de var mı?*

İ. Demircioğlu: Ruhi'nin çokseslilikle ilgili görüşleri var. Ama ben bu görüşlerini tam hatırlamıyorum. Ruhi ile çalışan bazı tanıdıklarım var. İşte türküleri çok sesli yapıp okuyorlar falan. Ruhi'nin böyle eğilimlere karşı çok sıkı durduğunu söylüyorlar. Türküler böyle yapılmaz, bu kötüdür dediği yine en güzel hali bu halidir dediğini o dönemde onunla çalışan insanlar söylüyorlar.

E. Oğur: Tabi bunun söylenmesindeki neden müzikle ilgili teorik teknik bir konu. Yani Türk Müziğinin, makamsal müziğin armonizasyonu konusunda henüz bir sistem oluşturulmuş ve armonisi kurulmuş işte bu budur şeklinde tam dört dörtlük bir netice alınmadığından ve insan kulakları özellikle müzikle uğraşan kendini müzisyen olarak ilan eden insanların bilgi seviyeleri bu işe yeterli olmadığı için ve duyum seviyeleri bu işe yeterli için türkünün türkü olma haliyle korunmasını o da tercih etmiş ola-

bilir. Çünkü batı müziği armonisi sistemiyle bugünde hâlâ geçerli olan standart armoni sistemiyle makam müziğini armonize etmek sadece bir yere kadar olmakta. O da tampereman bölgelerinin elverdiği ölçüde.

***M. Çiftçi**: Yani duygu eksik, bir şeyler eksik kalır o açıdan mı?*

E. Oğur. Sadece değil. Başka bir parça oluyor. Özet olarak söylendiğinde makamı değişiyor ya da minörü majör icra ediyormuşsun gibi veya başka bir dizi oluşturuyormuşsun gibi değişmiş oluyor yapılan iş. Kendi orijinal tınısından ve biçiminden uzaklaşıyor.

İ. Demircioğlu: Onu da belirtmiş aslında o kitapta. Yani Türk Müziğinin armonizeleştirilmesiyle ilgili bir yazısı da hatırladığım kadarıyla.

***M. Akkaya**: Söz Türk Müziğinin armonisine gelmişken şunu sorayım. Bu müzik tartışmalarında da duyduğum bir konudur. Batı armonisi üzerine Anadolu ezgilerini yerleştirme imkanı yok mu?*

E. Oğur: Olmaz. Ama şu olabilir, Anadolu ezgisi, Anadolu armonisiyle yapılmalıdır. Bu iş için Batı armonisi yeterli değil. Sadece Batı armonisini de içeren bölümleri var Anadolu'daki armoninin veya makamsal müzik armonisinin.

***M. Çiftçi**: Peki onlardan bu majör, minör, akor kalıplarını alıp onların üzerine yeni bir şeyler daha ekleyerek bunu yapamayız mı?*

E. Oğur: Tabi. Yani işin doğasında hem tamperaman hem tamperaman dışı olan seslerin ilişkisiyle ilgili bir armoni bilimi ya da işlevi var. Bunun geliştirilmesi lazım.

İ. Demircioğlu: Çünkü Batı armonisi kullanarak ses sistemleri farklı olan bir şey üzerine armoni yapıyorlar. Yani Türk Müziği ses sistemi başka bir sistem.

***M. Çiftçi**: Koma seslerinin farklılığından mı?*

İ. Demircioğlu: Onları da ihtiva ediyor. Komalar var. Onu nasıl yapacağız? O mevcut olan batı sistemini o komalara uyguladığımız zaman tuhaf bir şey oluyor.

E. Oğur: Yani yeni bir sistem kurulmak durumunda. O da Anadolu armoni sistemi veya makamsal müzik armoni sistemi.

***M.Çiftçi:** Sizin böyle bir çalışmanız oldu mu?*

E. Oğur: Benim bu konuda çalışmalarım hem sezgisel hem de somut düzeyde var. Ama ben bu işin peşinde değilim. Anadolu Müziğinin armonisini kurabilecek bir gücüm yok benim. Bu armoniyi en iyi ben yaparım desem bu ukalaca bir durum olur. Bu duyumla ilgili bir şeydir. Hem Türk Müziği seslerini çok iyi duymak gerekiyor hem de batı armonisi konusundaki belli bir bilgi ve duyumu özümsemiş olmak gerekiyor ki ikisinin nasıl kaynayacağını bir kişi ortaya çıkarabilsin. Bu şekilde eğitim alan insanlara maalesef pek rastlayamıyoruz. Ben Türk Müziği Devlet konservatuarına girerken bu amaçla girmiştim. Nihayet hem Türk Müziğini anlayabileceğiniz hem de Batı Müziğinin içinden gelen o bugüne kadar olan armonileri ve teorileri birleştirerek bu Anadolu'daki müziğin temelini teşkil edecek armoni sistemini belki bu okul sayesinde öğreneceğiz diye düşünerek o okula hevesle girmiştim. Tabi Türk Müziği ayrı Batı Müziği ayrı biçiminde birtakım eğilimler oldu orada. İkisinin birleşimi konusunda veya müziğin bir bütün olduğunun anlaşılması konusunda pek fazla çaba yoktu.

***M. Akkaya**: Demek istiyorsunuz ki Batı armonik kalıplarıyla Anadolu ezgileri buluşturulamaz. Peki bunu deneyen oldu mu?*

E. Oğur: O zaman günümüz Pop Müziği gibi oluyor. Yani bugün yapılan her şey o şekilde Batı armonisi üzerine renk sazlarıyla Anadolu ezgisi. Anadolu bu durumda orada fonda mı artık, bağlama orada mor renk falan gibi bir şey. Bu son derece yanlış. Zaten bağlamanın kendisi bir armoni üretiyor.

İ. Demircioğlu: Afedersiniz. Demin Erkan'ın anlattığı nokta aslında tam Ruhi Su'nun kitabında dediği armoniye uygun bir noktadır.

***M. Akkaya**: Bir de çokseslilik sorunu var müziğimizde. Görüldüğü kadarıyla müziğimiz çok çalgılı olmaktan öteye gidemiyor. Çoksesli olduğu söylenen çalışmalara bakıyorum. Sadece farklı sazların birlikte kullanıldığını görüyorum. Bir dinleyici olarak estetik beğinime hitap etmiyor.*

E. Oğur: Bizde armoninin sınırlı kullanılmış olmasından kaynaklanıyor.

İ. Demircioğlu: Aslında bu tıkanmış bir konu. Yani bir yerde tam bir çözüm getirilmemiş.

E. Oğur: Bugün armoni diye ya da çokseslilik diye dinlediğimiz her şey çok sazlı aslında. Her çalışma, yani biz de dahil olmak üzere. Gerçi bizim sazlarımız o kadar çok değil ama. Bir armoni geliyorsa, kendi içindeki armoniyi büyütebiliyorsanız zaten bağlamada veya Türk Müziğinin diğer sazlarında veya içerisinde görülen, hissedilen bir armoni var. Onu duyup başka sesler de ortaya çıkarabiliyorsan zaten olacaktır bu iş. Yani çok seslendirilmiş biçime dönüşmüş olacaktır. Çoksesli müzik, üst üste gelmiş birtakım seslerin uyumlu bir biçimde hareketidir. Yani iki boyutlu ve bir de zaman boyutuyla üç boyutlu duyumdur armoni. Tekseslilik diye bir şey söz konusu değil. Bir ses ortaya çıktığı zaman onunla ilili bir süre armonik fizik olarak da doğal olarak ortaya çıkmakta.

***M.Akkaya:** "Eşkıya" filminin müziğini siz yaptınız. -Galiba müzik sanatı şiir ve sinema sanatını*

çok ilgilendiriyor.- O çalışmayı da Halk Müziği formunda yapmışsınız. Bize Halk Müziğinin sinemayla ilişkisinden ve sizin bu çalışmalarınızdan söz eder misiniz?

E. Oğur: Şimdi Halk Müziğinin ya da işte bu ülkedeki müziğin dolayısıyla bu ülkenin filmiyle ilişkisi yüksek olacaktır. Bu doğaldır. Ama ben kafadan şunu söylemek istiyorum. Ben film müzikçisi değilim, o film müziğini yapmam da tamamen tesadüftür. Öyle bir özel çaba ve bilgim yok. Film müziği şöyle olur ya da böyle olur şeklinde. Ama belli bir tecrübe edindim tabi. "Eşkıya" ve onun öncesinde yaptığım birkaç anlatımla ilgili konulu bir şeye müzik yapma çabam olmuştu. Neticede belli bir tecrübe edindim. O yüzden film müziği yapabilirim. O durumda hissediyorum kendimi. Ama öyle bir yönüm yok. Yani o yöne doğru gitmiyorum. Eşkıya filmi müziği de bir tesadüf sadece. İstek üzerine, işte kıramadım.

***M. Akkaya**: Eşkıya'dan başka müzik yaptığınız film var mı?*

E. Oğur: "Sis" filminin müziğini yaptım.Ayrıca "Mektup" filminin müziğine başlamıştım, anlaşamadık olmadı. Sadece iki parçamı kullandılar. Gerisini galiba Hasan Cihat Örter ve birkaç yabancı müziklerden aldıkları müziklerle tamamladılar. Tabi saçma sapan bir mantıktır bu. Bazı belgesel konular var. Ama bugün film piyasasında, bugünlerde gündemde olan "İstanbul Kanatlarımın Altında" hatta "Sis"ten bu yana işte olan biraz düzeylice Türk Filmi diye bildiğiniz filmlerin hepsinin senaryoları bana gelmiştir, bize müzik yapın diye. Altıoklar, iki defa o filmin senaryosunu değişikliğe uğramış şekilde bana getirmiştir. "Masumiyet" filmi için de müzik yapayım diye birkaç defa benden istekte bulundular.

İ. Demircioğlu: Şimdi de yeni bir film için müzik istiyorlar.

E. Oğur: Evet. Yemen savaşlarıyla ilgili bir olayı anlatan bir film. Ölmüş bir kişinin başından geçen durumlar var filmde. Biraz da alevi kültürünü ortaya çıkaracak bir konusu var. Antakya'yla Yemen arasında geçiyor. Senaryo öldürmemek üzere kurulu. Yapmak konusunda hem ilgi duymaktayım hem de tereddüt etmekteyim. Çünkü senaryoyu okudum, ilgimi çekti. Müzik çıkacak bir senaryo. Fakat film müziği yapmak konusunda tereddütlerim var.

***M. Akkaya**: Sıklıkla medyaya yansıyan bir habere tanık oluyoruz. Şu müzisyenin bu müzisyenin -isimlerini vermiyorum- konserinde genç hanımlar sahneye iç çamaşır fırlatıyor veya gençler kendilerini jiletliyor hatta müziği dinledikten sonra intihar edenleri de duyuyoruz. Sorum şu: Müziğin böyle gayri insani bir yönlendirmesi var mı, bu nereden geliyor?*

E. Oğur: Salt müzik açısından bakıldığında insanda psikolojik değişikler yaratan bir etki var tabi. Coşturucu, sevindirici, bezdirici, yorucu, enerji verici, koşturucu, haz verici, mutluluk verici vs. Yani o insanlar coşmuştur veya sapıtmıştır. Her şeyi yapabilirler. Bu müzikten ziyade oradaki ortamla ilgili bir durum.

***M. Akkaya**: Peki öyle bir ortamı biz estetik ortam veya müzik ortamı olarak değerlendirebiliyor muyuz?*

E. Oğur: Hayır, değerlendiremeyiz. Bu dediğiniz türden davranışlar müzik olayının dışındadır.

İ. Demircioğlu: Daha başka sosyal boyutları da var. Bu durumun estetikle bir ilgisi yok. Bence meselenin ahlaki bir yanı da var. Ben bunu insanların bozulmuşluğuyla ilgili bir durum olarak düşünüyorum.

E. Oğur: Biraz kendilerini ifade etmek istiyorlar. İnsanlar genellikle ifade güçlükleri çekiyorlar. Bu Türkiye dışında da sanıyorum böyledir. Varlık ispatı yapamıyorlar. Bu çeşitli nedenlerden oluyor. Ekonomik nedenlerden, politik nedenlerden olabiliyor. Söylemek istediklerini ailevi nedenlerle veya dinsel nedenlerle ya da başka nedenlerle ifade edemiyorlar. İşte buna uygun bir ortam bulduklarında, kendilerini rahat hissettiklerinde psikolojik rahatlama olduğunda en çarpıcı ve en kısa yoldan ifade biçimleri nasılsa, aldıkları eğitim, kültür seviyesi ne ise ona göre bir harekette bulunuyorlar. Dediğiniz gibi jilet atmalar, kendine zarar vermeler filan.

***M. Akkaya**: Deminki soruda sözünü ettiğimiz müzisyenlerin kasetlerinde sizin çalışmalarınızda bulduğum estetik derinlik olmadığı halde -bunu kendi adıma söylüyorum- yine de kasetlerinin çok sattığı söyleniyor. Bunu nasıl açıklamak gerekir?*

E. Oğur: Bu, bugünkü koşulları ortaya koyuyor. Televizyon, gazete, radyo vs. ve uygulanan ekonomik politikalar, promosyon yöntemleri kötü bir durum çıkarıyor. En kısa yoldan en çok para nasıl toplanıra göre hareket etmeler, ucuz bir zihniyet ve yaklaşım, birçok değeri hiçe saymak, eğitimleri hiçe saymanın getirdiği sıkıntılar. Medyada, televizyonda çaycısı yöneticisi ve sahibi bu işten sorumludur. Bunlar büyük sorumluluk altındadırlar. Ülkeyi kirletiyorlar, çöplüğe çeviriyorlar.

***M. Akkaya**: Sermayenin, bugünkü sermaye çevrelerinin sanata bakış açısıyla da ilgili bir durum herhalde.*

E. Oğur: Tabi. Bunun sanatla uzaktan yakından bir alakası yoktur. Sadece alakalıymış gibi görünüyorlar. Belki sanattan anlayan birine bu görevi ver-

miş olabilirler, sen bu konuyla ilgilen diye. Hepsi o kadar. Tabi ben bunu çok genel olarak konuşuyorum. İçlerinde istisnalar olabilir. Ama ne yazık ki ülkemizde güzelliklere yaklaşım iyi değil.

İ. Demircioğlu: Ben bu konuda şöyle düşünüyorum. Bu, mevcut yaşadığımız hayat pislik, rezillik, adilik, seviyesizlik üzerine kurulmuş. Bu sanatı da kapsıyor. Yani ortalıkta bulunan, bize sunulan hayat bu. Bunu bütün sermayedarlar halka reva görüyor. Televizyon kanallarını açtığınızda o kadın şununla olmuş, falan kişi Amerika'dan gelmiş diye devam eden basit, gereksiz haberler halkın gözüne sokularak anlatılıyor. Mesela neden bir İdil Biret'i tanıtmıyorlar. Her gün onu çıkarsınlar televizyona. Çıkarmazlar. Çünkü onu dinleyen insanları kandıramazlar, onları yönetemezler. İdil Biret'i dinleyeni oyalayamazlar, istedikleri yöne kanalize edemezler. Ama şimdi öyle bir halk yaratmışlar ki -ağırlıklı olarak gençlik- bunları rahat kullanabiliyorlar. Müzisyene kaset yapıyorlar para kazanıyorlar, onu televizyona çıkarıyorlar, reklam alıyorlar yine para kazanıyorlar. Mesela Tarkan örneği de ilginçti. Avrupa'dan Tarkan geldi, Avrupa'dan Tarkan gelmişti, paket halinde. Nasıl lanse edilecekti? Daha uçaktan inince başladı furya, bütün medya fosilleri oraya. Fotoğrafını çekiyorlar, kameraya alıyorlar, kimisi Tarkan Tarkan diye bağırıyor. Tarkan'sa kendini yırtıyordu. Bunların hepsi ayarlanmış, planlanmış şeylerdi. Böyle bir durum olamaz yani. Nereden hemen kamera onu hemen yakalıyor. Hepsi planlı yani. Plansız izleyenler de olmuştur ama genel olarak planlıdır, palavradır bunlar.

***M. Akkaya**: Bu ve benzeri örnekler de gösteriyor ki sanat ve müzik dünyası böyle insanlar tarafından işgal edilmiş durumdadır. Çoğu zaman kime sanatçı kime müzisyen diyeceğimizi ayırt edemiyoruz. İsterseniz sanatçı ve müzisyen üzerine biraz konuşalım.*

E. Oğur: Sanatçı kimdir, müzisyen kime denir soruları oldukça zor sorulardır tabi. Ben öncelikle her insanın bir sanatçı olduğuna inanıyorum. Belki insanın birkaç sanatı olabilir. Ama bunun kavram kargaşası haline dönüşmüş olması başka nedenlerden dolayıdır. Biraz da eğitimle ilgili, ülkenin genel eğitim düzeyiyle ilgili, bir anlaşılmazlık var bu konuda. Ama bana sorarsanız her varlık, her canlı, her insan bir sanatçıdır.

***M. Akkaya**: Ben böyle düşünmüyorum. Mesela Tarkan gibilere sanatçı diyemiyorum.*

E. Oğur: Tarkan'ın da sanatı vardır. İllaki bir yerde bir cevheri vardır onun da. Ben buna inanıyorum. Bir sokakta akordeon çalarak dilenen kişinin de sanatı vardır.

***M. Akkaya**: Nasıl yani? Sizden bir farkları yok mu?*

E. Oğur: Bana sorarsanız hiçbir farkımız yok aslında. Bizim farkımızı ürünlerimiz gösterebilir. O ürünü siz beğenirsiniz, öbürü beğenmez. Biri iyi der, biri kötü der. Bu biraz değişkendir. Sonuçta sanat üretmeyle ilgili bir durumdur.

İ. Demircioğlu: Ben Erkan'ın dediğinden şunu anlıyorum. Mesela Tarkan'da isteseydi iyi eserler yapabilirdi. Yoksa Tarkan yeteneksiz değildir, sesi kötü değildir. Ama yaptığı şeyler değersizdir.

E. Oğur: Bu tür sanatları izlerken insanda soru işaretleri oluşur, hangisi kötü diye. Yalnız bu örnekte kendinizi onun yerine koyun. Halkın önüne yüzlerce binlerce insanın önüne çıkın. İşiniz o insanları saatlerce oyalamak olsun. Bu çok zor bir iştir. Yani o insanların içinde olmak kolay. Ama onların karşısına geçip çeşitli icraatlarda bulunmak çok zordur diye düşünüyorum. Tabi burada sanatın zorluğundan bahsetmiyorum. Söylemek istediğim yaptığı işin kolay bir şey olmadığı. Kötü de olsa iyi de olsa kolay bir iş değil. Bizim ahkam kesmeye, yaptıkları iş kötüdür demeye hakkımız yok, bunu söylemek istiyorum.

İ. Demircioğlu: Yapılan esere bakmak gerekir. Bu ortaya konulanlar dünyaya, insanlara ne katabilir diye düşünmek gerekir.

E. Oğur: Ben sanat konusunda kısaca şunu söylemek istiyorum. Her insan bana kalırsa sanatçıdır. Bütün insanlar sanatçı doğar. Daha doğrusu biz süt kokarak geliriz. Bebek yani, o sanatçıdır. Sonradan yaşananlar, hayat törpüler şekil verir aşındırır. Yine de bir şeyler kalır.

***M. Akkaya**: sanatçıya ilham gelme konusu var. İlham sanatçıya doğrudan mı geliyor yaksa sanatla ilgili belirli bir birikim üzerine mi geliyor?*

E. Oğur: Ben ilham gelme konusunu bilmiyorum. Nasıl bir şeydir bilmiyorum. Bana bir şey gelmiyor. Hayatınız daha doğrusu sanatsal birikiminiz yaşadığınız olaylarla, hayatınızla, bugünden önce getirdiklerinizle, orada olanlarla doğru orantılı bir şey. Bir de yaratı sizin içinizdeki o cevher dediğim ihtiyacı hissetmeyle ilgili. Geçirilen sürecin mutlaka sanatsal olması gerekmez. Hiç alakasız bir olay bile sanatsal yaratıya dönüşebilir. Sizin hayatınız sanatla ilgili bir konu paralelinde gidiyorsa, diyelim edebiyatçıysanız; müzisyenseniz veya ressamsanız, mimarsanız... yaşadığınız bir olay size konuyla ilgili bir ürün olarak dönüşebilir.

İ. Demircioğlu: Belki ortamların etkisi olabilir. Mesela sessiz bir ortamda çalışan, bir enstrüman çalan, bir şey söyleyen bir adam o ortamda daha verimli olabilir.

E. Oğur: İlham dedikleri bu olabilir. Ama öyle birdenbire vahiyle bunlar olmuyor. Yani öyle bir şey yok. Sanatçı için birikim dediğiniz şey önemli. Yani

illa ki bir şeyden etkileniyorsunuz. Şu anda olmasa bile eskiden, hatırlamadığınız bir şey bile bilinçaltınıza yerleşiyor ve günün birinde başka bir biçimde size o müzik olarak veya renk olarak dönüşmüş olarak çıkıyor. Mesela bir müzik parçasını uzun yıllar önce duyarsınız, on beş sene önce duymuşsunuzdur sonra unutmuşsunuzdur. Ama sizi o sırada etkilemiştir. On beş sene sonra siz onu sanki kendiniz bestelemişsiniz gibi "bak bir beste yaptım" diye arkadaşınıza gösterirsiniz. Ama halbuki o falan parçadır.

***M. Akkaya**: Bir de şu konuyu sormak istiyorum. Birbirine benzediği halde yapılan müziklere farklı adlar veriliyor: Modern halk müziği, çağdaş halk müziği, Anadolu halk müziği, Türk halk müziği bunlardan bazıları. Bu ifadelerin karşılığı var mı, sizin çalışmalarınızı nasıl ifade etmek gerekir?*

E. Oğur: Takılan isimler müzik ticareti gerçeği denilen kanunun içine giriyor. Yani kategorize etme durumu bugünkü dünyanın harcı. İlla ki bir şeyi kategorize edecekler. Sen şusun, öbürü bu, bu, bu kadar satar diye. Bu ekonomik bir gösterge, kolaylık sağlıyor insanlara. Bunu böyle yaparsan, bak gördün mü bak şunlar daha çok satıyor. Arabesk yaparsan ta şuralara kadar yükselirsin diyorlar. İşte bunlara yarıyor, başka bir işe de yaramıyor o ayırmalar. Yaptığımız şeyin ismi müzik işte. Halk müziğiyse halk müziği, Çin müziğiyse Çin müziği.

İ. Demircioğlu: Bizimki elbette halk müziği. Çünkü hiç değiştirmiyoruz. Yani hiç değişiklik yapmadık. Ama o değişiklik dediğimiz şeyler işte sazlardan olabilir. Bir de insanların kendisinden olan şeylerdir. Yani her insanın bir tadı, tuzu vardır. Okuma şekli vardır. Ondan kaynaklanan bir şeydir.

E. Oğur: İnsanın sesinin rengi onlarda değişiklik verir belki. Ama esas değişiklik orada armoninin olmasıdır. Bizim bu albümümüz benim yaptığım birkaç çalışmaydı şimdiye kadar. Türk müziği armoni sisteminin ilk emeklemelerinin örneğidir. Farklılık, "ya biraz değişik geliyor" filan figürlerinden duyduğu şey temelinde armoni konusunun olmasıdır.

***M. Akkaya**: Siz halk müziğiyle çok ilgilisiniz. Şunu öğrenmek istiyorum. Müzikteki sizin ve başka sanatçı arkadaşların çabalarına rağmen bir Anadolu'dan Vivaldi, Brahms, Bethoven, Çaykovski... çıkmıyor.*

E. Oğur: Niçin çıkmasın? Anadolu'dan da Aşık Veysel çıkıyor, Neşet Ertaş çıkıyor. Bir Anadolu müzik hazinesi gerçeği var ki onlarca kültürü bünyesinde barındıran.

***M. Akkaya**: Bunlar yerel müzisyenlerdir. Söylediğim sanatçıları karşılar mı?*

E. Oğur: Karşılar tabi. Ama kıyaslamamak lazım. Vivaldi de iyidir, onlar da iyidir. Ama birisi daha yüksek seviyededir. Bunu söyleyebiliriz. Veya Anadolu'dan da Erdal Erzincan çıkıyor, Erkan Oğur çıkıyor, İ. Demircioğlu çıkıyor. Bir Arif Sağ çıkıyor. Ve daha niceleri çıkacak.

İ. Demircioğlu: Herkes istiyor ki müzik illa Batılılarınki gibi olsun. Müzisyenler onlar gibi olsun. Aslında öyle bakmamak gerekiyor.

***M. Akkaya**: Hocam, ben Bethoven, Brams deyince Aşık Veysel demeniz, Neşet Ertaş demeniz dikkatimi çekti. Bildiğim kadarıyla bizim bir de Türk beşleri dediğimiz sanatçılarımız var. A. Adnan Saygun, C. Reşit Rey... bunları niçin örnek göstermiyorsunuz?*

E. Oğur: Doğru onları da söyleyebilirdim. Türk beşleri bir dönemin çabası veya felsefi ve politikası nedeniyle gerçekleşmiş durum. Acaba böyle mi, doğrusu bu mu diye yapılan bir deney aslında. Ama iyi netice vermemiştir. Ama bu arada yapılan bazı eserler yüksek seviyededir. Her ne kadar halka hitap etmese de, anlaşılmamış olsa da dünya müziği literatürü içinde mesela Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryosu kabul gördü ve yüksek itibar gördüğü bir gerçektir. Ayrıca çok emek gerektiren bir iştir. Onların çalışmalarını ben Batı Müziği olarak dinliyorum. Onlarda çok büyük bir emek var. Yüksek seviyede eserler. Ama yeni bir şey değil. Ya da Türk Müziği değil. Türk Müziğinin armonize edilmiş diye düşündüğümüz hali değil bana sorarsanız. Ondan ziyade Bela Bartok'un müziklerinde Türk Müziği unsurları, çokseslilik özellikleri ve Türk Müziği kokusu daha çok gelmektedir. Zaten sanıyorum ki günümüzde Türk müziği dediğimiz, bahsettiğimiz armonisi olan bilmem ne ideali olan gibi tasarladığımız sezdiğimiz müzik ithal olarak gelecek bize. Ama şu olmayacaktır. Bir Tacim Dede, bir Neşet Ertaş olmayacaktır. Fransa'da ya da Amerika'da bir Hacı Taşan olmayacaktır.

***M. Akkaya**: Bildiğim kadarıyla o toplumların da kendi halk ozanları var.*

E. Oğur: Doğru. Ama o ozanlarınki bu manada, buradaki tavırla, kokuyla, makamla, lezzetle olmayacaktır. Onların kendi Veyselleri olacaktır.

***M. Akkaya:** Mustafa Kemal Türk müziği yüzümüzü ağartacak seviyede değil demişti. Ben şimdilerde müzik dinliyorum. Bir Bethoven'ın senfonileri bir saat on dakika sürüyor, aynı senfonide çok çeşitli ve zengin bir melodi bulunuyor, ritm sınırlı tutulmuyor vs. Oysa bizim müzikleri dinlediğimizde görüyoruz ki belirli bir form ve kalıp düzeninin içinde dönüp duruyor. Melodi birbirinin aynı, ritm aynı. Sizce de bu böyle değil mi?*

E. Oğur: Hayır. Müzik zamandan muaf bir şeydir. Yani insanın bir müzik parçası içinde yolculuk

etmesi zamandan muaftır. Bu uzunluk konusuyla doğru orantılı değildir. Bir anlık, bir saniyelik nota bile, bir tını bile insanı zaman içinde götürür başka alemlere.

İ. Demircioğlu: Ama öyle eserler de yazılabilir belki. Yani Türk müziğiyle ilgili yazılabilir.

***M. Akkaya**: Öyle senfoniler var ki; aynı eserde denize açılma, savaş gitme, barışa gitme, aşka gitme duygularını insana yaşatabiliyor.*

E. Oğur: Şunu söyleyeyim. Batı müziğinde de öyle küçük formda şarkı (liet) dedikleri, Alman ekolündeki lietler yani bizdeki türkü ve Türk Sanat Müziğindeki şarkı formlarının muadili cinsinde eserler var. Orta Çağ dönemlerinde veya 18, 19. yüzyıl döneminde, onlar arasında da insanı duygulandırıp, kısa sürede başka dünyalara taşıyan bir sürü müzik formu var.

***M. Akkaya**: Ama benim söylediklerim senfoniler biçiminde.*

E. Oğur: Yani turbadurlar. Bizim şu anda dinlediğimiz şarkı, türkü formu uzun zaman önce oralarda terk edildiler. Orada da vardı yani. Sokak çalgıcıları, aşıklar, ozanlar... bütün Avrupa'yı dolanıyorlardı. Şu anda Afrika'da çok yaygın. Asya'daki durumu bilmiyorum. Hindistan'da çok özel başka durumlar var. Amerika'da Kızılderililer arasında, blues müzisyenleri arasında aynen bizim türkülerdeki gibi, şu andaki gibi, deyişler gibi formlar yaygındır. Ama Avrupa'da ve Amerika'nın büyük bölümünde terk edilmiştir.

***M. Akkaya**: İzninizle başka bir soruya geçiyorum. Ülkemizde müziğe olan ilgi öbür sanatlara olan ilgiden çok fazla. Mesela şiirle, edebiyatla ilgilenen insan sayısı çok az, resimle uğraşan, tiyatroya giden insan sayısı sınırlı. Oysa herkes müzikle ilgileniyor. Ne söylersiniz?*

E. Oğur: Müziğin ticari boyutu daha yüksek tabi. O yüzden pohpohlanmış durumdadır. Yani mesela 20. yüzyılın başında Türkiye'de radyo filan yoktu. Radyo geldikten sonra insanlar bu işin bir de ticari boyutunun olduğunu, kitlelere hitap eden ticari boyutunun olduğunu keşfetmeye başladılar zaman içerisinde. Sonunda kayıtlar, konserler, televizyonlar, radyolar derken bir müzik sektörü oluştu ve hızla büyüdü. Dünya içinde aynı şeyler geçerli oldu. Müzik aynı zamanda edebiyatı da görselliği de içeriyor. Ve çok direkt etkileyici özelliği olduğundan sürekli revaçta, ekonomik olarak revaçta. Tabi yapılan bütün müzikler kıymetli değildir. Güzel müzikler az dediğiniz şiirler kadardır. Zaten biraz da az olan kıymetlidir değil mi.

İ. Demircioğlu: Ben de bunu demek istiyordum. Yani bir, güzel müziklerin tüketimi çok değildir. İki, Türk toplumu okumayı sevmiyor. Okumayan bir toplumuz. O yüzden kitaplar az satılıyor. Bu bakımdan çok tembeliz. Kitap okumak çok zor geliyor insanlara. Kaset dinlemek çok kolaydır. İnsanlar bir emek de harcamadan teybe koyup çalıyor. Kitap öyle değil.

E. Oğur: Şu da bir gerçek: Okuma ihtiyacı duyan çok insan var Anadolu'da. Özellikle küçük çocuklarda okuma ihtiyacı çoktur. Onlar değerlendirilmiyor. Onlar değerlendirilseydi vaktiyle, hâlâ bugün bile başlasalar elli yıl sonra Türkiye'deki okuma alışkanlığı çok yüksek seviyeye çıkabilir. Çocukları doğru eğitmemiz lazım.

***M. Akkaya**: Ben son olarak bir konu üzerinde konuşarak söyleşiyi bitirmek istiyorum. Deniyor ki günümüzde beste yapılmıyor. Yapılanlar öncekilerin tekrarıdır. Oysa ben yapılanlar içinde tekrardan ibaret olmayan eserlerin de bulunduğunu düşünüyor ve bunlara beste diyorum.*

E. Oğur: Hayır. Beste mümkündür elbette. Ama bugün beste yoktur. Beste şu olabilir. Hiç olmamış bir müziği yaparsanız beste olur. Bugüne kadar olamamış müziği yapın getirin bana kabul ederim. Ama böyle bir eser görebiliyor musunuz. Biz müzik parçalarını duyuyoruz, parçaları belleğimize yerleştiriyoruz, sonra bunları yansıtıyoruz. Yani orasını burasını değiştiriyoruz, yeniden düzenliyoruz. Bugün beste diye duyduğumuz çalışmalar bir düzenlemedir. Bu bir hatırlamadır, anımsamadır, siz buna bestedir diyebilir misiniz? Zaten var olan sesleri bir araya getirmek yaratmak olamaz. Biz organize edip düzenleyebiliriz sadece.

***M. Akkaya**: Bu yaklaşımınız bana Platon'u hatırlattı. Platon'da bilgi anımsamadır. Siz de bu anlamda mı söylüyorsunuz?*

E. Oğur: Bu paralelde düşünülebilir ama ben Platon'dan hareket ederek bu görüşü ileri sürüyor değilim. Ben kendi yaşamımdan yola çıkarak ve fizikçi bilgilerimle, yaklaşımımla beste olmayacağı kanaatine varıyorum. Tıbbi açından da bu böyledir. Fizyolojik etkiler, dışımızdan gelen bir takım etkileri bilinçte dönüştürür çıkarırız. Biz üretmeyiz, biz dönüştürürüz. Falanın bestesi diyorlar, filanın bestesi diyorlar. Bunlar ise tamamen zırvadır, beste değildir. Çünkü biz sadece katalizörüz. Aslında beste konusnda farklı düşüncelerin olmasının sebebi bestenin tanımının farklı yapılmasından geliyor. Beste yok. Hatırlamak ve dürüst olmak var.

***M. Akkaya**: Bize zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederiz. Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı.*

E. Oğur Sanat önemlidir. Ama daha önemli şeyler vardır. Biz teşekkür ederiz.

İ. Demircioğlu: İlginize teşekkür ederiz.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

21 Nisan Cumartesi

Çarşamba günü Samsun'daydım.

Salı gecesi, *Kültür Dostları Derneği*'ndeki seminerimden sonra Işıl hanımla, Zeynep hanım Ulusoy otobüslerinin kalktığı yere bıraktılar beni. Otobüs 23.30'da kalktı. Otobüste rahattım, çünkü yanım boştu. Onbir saatlik bir yolculuktan sonra Samsun'a vardım.

Samsun'da şunlar oldu. Saat 10.30'da Dost Kafe'de gençlerle söyleşi. Bilisayarlı, internetli dünyada insanın yerini tartıştık. Ben bu aygıtlara karşı olduğumu söyledim. Sevgiliye elle yazılı bir mektubun yerini, sıcaklığını hiçbir şey tutamaz bana göre. Tabii bu düşünceme katılmayanlar oldu.

Saat 12.00'de Mukaddes Yetki'nin yönettiği Kardelen Kafe'ye gittik, öğle yemeği için. Mukaddes hanım, ilerici gençlerin her zaman yanında mücadele eden aydın bir hanım.

Saat 13.00'de Makbule Efe'nin yönettiği Medya FM'de Hakan Gönel benle bir söyleşi yaptı.

Makbule hanım, 5 yıldır radyoda insani mücadele veren aydın bir kadın. İnsana umut veriyor.

Saat 14.00'de Ondokuz Mayıs Üniversitesi Atakum Kampüsü'nde "Gençliğin Kültürel Yaşamı" üstüne bir konferans verdim. Bu konferansı Öğrenci Eşgüdüm kurulu düzenlemişti.

Çoktandır böyle bir konferans vermemiştim. Bu yüzden çok heyecanlıydım. Söze başlarken yüreğim küt küt atıyordu.

Ben konferanslarımı, tartışmalı bir konuma dönüştürürdüm hep. Söze başlarken şöyle derdim; "Anlatamadığım bir cümle olursa hemen sorun. Bir düşünceme karşı çıkacaksanız, konferans sonunu beklemeyin, hemen söze girin." Yoksa, saatlerce konuşup, dinleyenleri koşullandırıp çekip gitmek bence doğru yöntem değildir.

Konferans dendikte dişe diş çatışmalı olmalı. Böyle düşünüyordum ama, çoktan beri konferans vermemiştim, bakalım başarılı olacak mıydım. Başarı derken kendimden söz etmiyorum. Soruna dinleyenleri de sokmak, sorunu bir ordan, bir ordan çekiştirmek, dahası dinleyenlerin de birbirleriyle tartışmasını sağlamak.

Bu oldu Samsun'da. Tartışmalı, çekişmeli konferans herkesi sevindirdi. Birçok genç şöyle dedi bana: "Birçok kişi gelir buraya, saatlerce konuşur, bize söz hakkı tanımaz. İlk kez siz, bize de söz hakkı tanıdınız. Karşıt görüşlere kızmadınız."

Bilim ve Felsefe Kulübünün düzenlediği bu konferanstan sonra Dost Kafe'ye gittik. Saat 17.00'de Dost Kafe'de söyleşim vardı. Saat 19.00'a kadar gençlerle çeşitli konuları tartıştık. Saat 19.00'dan sonra Medya Kültür Merkezi'ne gittik. Yine gençlerle söyleşi...

Saat 21.00'de Samsun'dan ayrıldım. Otobüs İstanbul'a hareket ettikte şiddetli bir yağmur beni uğurluyordu.

23 Nisan Pazartesi

Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Haluk Tokçuoğlu, görevinden istifa ederken şöyle demiş, "Dedikodunun, yalan ve iftiranın en iğrenç örneklerini yaşadım. Çıkar için, makam ve mevki için insancıkların nasıl küçüldüklerine, nasıl iğrenç oyunlara kalkıştıklarına şahit oldum."

Dedikodu... yalan... iftira... çıkar için küçülme... türlü kumpaslar. Kişisel değil bütün bunlar. Toplumsal bunalım, kişiliksiz, karakteri zayıf kişileri vurur önce. Bunalımın yarattığı güvensizlik ortamında böylesi kişiliksiz, zayıf karakterli kişiler, boğulmamak, suyun üstünde kalmak için otuz yıllık dostlarını bile, hiçbir vicdanın kaldıramayacağı suçlamalarla satarlar. Kişiliksiz oldukları için sorunu açıkça ortaya koymazlar. O zaman kişiliksizlikleri ortaya çıkacaktır çünkü. Bunun için hiç çekinmeden, yürekleri milim sızlamadan iftira ederler. Bütün sorun, onursuz olsa bile ayakta kalmadır.

Gemi su aldıkta, kaptanı suçlayarak gemiden ilk atlayanlara benzer bu kişiler. Kişiliksiz oldukları için "Kaptana yardım edeyim, hep birlikte gemiyi kurtaralım" diye düşünemezler. Tehlike onların gözünü korkutmuştur. Bu korku, onların düşünce yetilerini de dumura uğratmıştır. Birlikte mücadele etmenin, gemiyi birlikte kurtarmanın yüceliği umurlarında değildir. Tek amaçları güvenilir sandıkları bir sığınakta yaşamaktır. Ama o sığınakta dost bulamazlar. Çünkü sığınaktakilerin hepsi, tehlike korkusuyla dostlarından uzaklaşan kişiliksiz bireylerdir.

Güneşli, dingin havalarda dostluk taslamak kolaydır. Dostluk, fırtınalı havalarda belli olur. Fırtınalı, sulu sepkenli havaları severim. Çünkü böylesi havalar dostluğun biley taşıdır.

Kişiliksiz bireyler, fırtına başladıkta biley taşında paramparça olur. Fırtına dindikten sonra kimin

dost, kimin sahte dost olduğu açık seçik görülür.

24 Nisan Salı

Samsun'da biraz iyi oldum. Ama o eski heyecanım yoktu. Çoktan beri beni tanıyan biri olsaydı, şaşardı bana. "Niye böyle durgun Gündoğdu" derdi. Benim en durgun durumum bile heyecan taşır, onun için pek kimse anlamadı heyecanımı. Konuşurken heyecanlandım ama. Bütün bütün değilse bile, bir iki kez şimşekler çaktırdım konferansta. Bir iki yıldırım indireyim dedim ama, olmadı.

Vefasızlığın dostlukları kırıp geçtiği bir ortamda insana değmez diyorum.

Otobüs Samsun'dan saat 21.00'de hareket etti. Yağmur dört bir yanı kamçılıyordu... Yağmur beni sevindirir ama tedirgindim yine de. Yanım boştu, biri gelir oturur diye tedirgindim. Yer denetçisine sordum. Çizelgeye baktı. "Yer satılmamış, rahatça oturabilirsiniz" dedi. O zaman tedirginliğim gitti. Arkama iyice yaslandım. Yağmur sanki içime yağıyordu. Serin yağmur suları çorak topraklarda süzüle süzüle dolaşıyor, ölü toprağı canlandırıyordu... Ne kadar gittik bilmiyorum. Otobüs bir yerde durdu. Bir garajdı burası. Karşıda leblebi satıcıları vardı. Büyük harflerle Çorum leblebisi yazıyordu küçük camekanda. Dükkandan içeri girdim. "Size bir şey sormak istiyorum" dedim. Adam "sorun" dedi. "Çorum leblebisiyle öbür leblebilerin farkı nedir" Adam, "Beyim ikisi de nohuttur. Kavurmada fark edebilir belki. Ama farkı yoktur. Nohuttur altı üstü" dedi.

Şaştım kaldım. Önüne gelenin, önüne geleni kazıkladığı, çıkar uğruna dostukların yokedildiği bir dönemde, bir adam, sattığı leblebiyi yüceltmiyordu. Adamın bu tavrı, beni müthiş heyecanlandırdı. Kalbimin atışları hızlandı. Ayaklarımdan yere mıhlanmış gibiydim. Leblebici, "N'oldu beyim, niye durdunuz. Otobüsünüz harekete hazır" dedi.

Hiç sesimi çıkarmadım. Döndüm. Otobüse doğru yürüdüm. Zamanım olsaydı, adamla uzun uzun konuşabilseydim. Bu davranışının temellerini öğrenebilirdim.

Kimdi bu adam... nasıl biriydi. Hep böyle mi yaşıyordu. Yoksa küçük işlerde mi dürüstlük taslıyordu. Kimileri böyledir. Büyük işlerde tam bir dolandırıcıdır, küçük işlerde dürüsttür.

Otobüs garajdan çıktı, yola koyuldu. Peşimizde de yağmur... yer gök yıkılıyor sanki. İşte böyle giderken aklıma Mark Twain'in bir sözü geldi. Nüvit Osmay'ın Düşünce Atlası'nı karıştırırken gördüm. Şöyle demiş Mark Twain, "Bir dostun en uygun davranışı, haksız olduğunuz bir anda sizi desteklemesidir. Haklı olduğunuz zaman herkes sizden yanadır."

Bu sözün aklımda kalması, otobüste giderken birdenbire aklıma gelmesinin nedeni şu. Ben de böyle düşündüm, hep böyle davrandım. Ama çoğunluğun dostluk anlayışı böyle değildir. Dostları haksızlık yaptıklarında, ya da dostlarının kötü günlerinde gidiverirler. Kendilerince de haklıdırlar. Onlar hep dürüsttür, onlar hiç haksızlık yapmamıştır, onların hiç hatası yoktur. Çevre de destekler bunları. "Çok iyi yapıyorsunuz, haklısınız" der. Dostunu bırakan da haklılığını söyler hep. O zavallılar Voltaire'nin şu sözünü bilmezler, "Erdem, kendini haklı çıkarmaya çalışırsa değerden düşer."

26 Nisan Perşembe

Kimi yöneticiler, kimi fabrika sahipleri önce gözaltına alınıyor, sonra hapise tıkılıyor. Suç, yolsuzluk. Şimdi bir bakan yolsuzlukla suçlanıyor.

Anlı şanlı hayat yaşarken birdenbire hapise düşen bu insanlara üzülüyorum. Üzülmemin nedeni şu. Ben bu insanlara toplumun, ama özellikle öğrenimin kurbanı diye bakıyorum.

Türkiye'de çocuklara yalnızca tasarımsal bilgi aktarılır. Ama bu çocuklara, kendini tanıma, insanı tanıma bilgisi öğretilmez. İrade nedir, karar alma nedir, direngenlik nedir bunlardan sözedilmez.

Çocuk, iyi nedir, kötü nedir benzeri değerleri ailesinden, toplumdan yarımyamalak öğrenir. Sonra bu çocuk büyük, yönetici olur, bakan olur, dekan, rektör olur, başbakan olur. Bu kişi büyük fabrikaların da sahibi olur.

Ama bu kişi, değer açısından zayıftır. Yarım yamalak edindiği değerler, milyarların karşısında tunamaz. O kişi, milyarlara karşı direnecek bir değer oluşturamamıştır. Kolayca çözülür, yolsuzluklara bulaşır. Günlük hayatları da böyledir bunların. Genellikle karar veremezler, onun bunun sözüne uyarlar. Bunlar apaçık doğruları bile dört beş kişinin etkisiyle kabul etmezler.

Örnek veriyorum. Dört beş kadın beni cinsel tacizci diye suçlasın, çevremdeki bir çok insan, o kadınlara inanır.

Neden.

Çünkü dört-beş kişi beni suçlamıştır. Bunlarda çoğunluğun kararına karşı çıkacak bir değer, bu değeri savunacak irade yoktur.

Yalnız şunu söylemeliyim. Bu, evrensel bir sorundur. Bütün dünyada böyledir. Üstelik tarihte de böyledir bu.

Böylesi kişiler, kendiliğinden yolsuzluklara bulaşır, kendiliğinden dostlarına ihanet ederler. Toplumsal konumları etkin değilse, bu kişilerin yolsuzlukları, ihanetleri sıradanlaşır, pek göze batmaz. Dahası olumlanabilir bile. Söz gelimi, şimdi ben, *İnsancıl*'dan çıkmaz, belirli çevrelere gidip özeleştiri ver-

sem, hem dostlarıma, hem kendime ihanet etsem, belki azıcık tepki alırım. Yüzüme karşı olmaz bu azıcık tepkiler. Büyük bir yayınevinde ardarda kitaplarım çıktıkta iyi yaptığımı bile söylerler.

Basında, edebiyat dünyasında bir dolu yazar var böyle. Kendilliğinden bir ihanetin içine düşmüşlerdir.

Bütün bunları yazmamın nedeni şu. Geçen gün sordular bana. "Nasıl böyle kalabildiniz." Durup dururken sorulmadı bu. Bir büyük şirketin temsilcisi olduğunu söyleyen bir profesör geldi *İnsancıl*'a. "Biz *İnsancıl*'ı seviyoruz. Yaşamasını istiyoruz. Her ay 2 milyar lira katkı yapacağız *İnsancıl*'a" dedi. Bunun ne anlama geldiğini biliyordum. Beni satın alacaklardı. "Evet" dedikte bir saniyede bütün sıkıntılardan kurtulacaktım. Kalemimi satacak, sıkıntıdan kurtulacaktım. Öneriyi getiren benim bunu anladığımı da biliyordu.

Önerisini pekiştirmek için "Yazarlarınıza da telif verirsiniz" dedi.

Ben de "İyi olur" dedim. Sevindi.

Devam ettim. "Parayı nasıl vereceksiniz." Bankaya yatıracaklarmış. "Yok, elden verin" dedim. Kabul etti. Her şey tamamdı. Ben iki milyara, her ay iki milyara evet diyecektim.

"Biraz daha fazla olamaz mı" dedikte, "Şimdilik bu kadar" dendi. Demek bu kadar biçmişlerdi bana.

Tabii bu öneriyi geri çevirdim. Değil iki milyar, dünyanın hazineleri konsa, uç noktamı satmam.

Soru şu. Nasıl böyle kalabildim. Ben yanpiri değerlerle yaşamıyorum. Felsefeyle, edebiyatla değerler yarattım kendime.

Her zaman söylerim. Bilgi edinmek, bilmek değildir önemli olan. Bilgi içselleştirmek. O bilgiyi yaşamaktır. Önemli olan budur.

Türkiye'de öğrenim yöntemi böyle olsaydı, birçok insan yolsuzluk yapmaz, hem kendine, hem dostlarına ihanet etmezdi.

30 Nisan Pazartesi

Tatsız... sıkıntılı günler devam ediyor. Yine de gülünç şeyler oluyor Türkiye'de. Bu sabah işte böyle gülünç bir şeye dolu dolu güldüm.

Dün, Demokratik Sol Parti'nin kurultayı yapılmış Ankara'da. Sema Pişkinsüt genel başkan adayıymış. Genel başkan adayı Sema Pişkinsüt'ü konuşturmamışlar. Direndikte, yanındaki oğlunu dövüvermişler. Kurultay delegeleri Sema Pişkinsüt'e sövmüşler, "zilli" diye bağırmışlar.

Bunları okurken pek güldüm. Türkiye diktayla yönetilse bu olaydan gülünçlük çıkmaz. Ama demokrasiyi öngören bir anayasa var. Buna karşın Sema Pişkinsüt konuşturulmuyor kurultayda. Direttikte oğlu dövülüyor.

İnsancıl Atölyesi'nde üç haftadır Sokrates'i anlatıyorum. Sokrates, Atina demokrasisine karşıydı. Bundan ötürü katledildi.

Sokrates demokrasiyi, zayıf yanından vuruyordu. Çoğunluk, devlet yönetimi bilmeyenleri işbaşına getiriyordu.

Demokrasi bu zayıf yanını bugün de düzeltemedi. Devlet yönetimine aday olanları, sınavdan geçiremezsin tabii. Nasıl hiç satranç bilmeyen, bu bilgisizliğini bilir de, satranç oynamaya kalkmazsa, devlet yönetimi bilmeyenler de bu işe kalkışmamalı. Örnek veriyorum. Kültür bakanı, kültür işlerini kesinlikle bilmiyor. Ama bilmediğini de bilmediği için gidip kültür bakanı oluyor.

Adalet Bakanı, adaleti bilmiyor, tutmuş Adalet Bakanı olmuş.

Hepsi böyle.

Hepsi işbaşına geldikleri konularda bilgisiz oldukları için bütün işler arapsaçına dönüyor.

Demokrasi, kişilikli, özerk düşünceli, bilmediğini bilen insanların yönetimidir. Yoksa durum bizdekine döner.

Öte ülkelerde... Avrupa'da, Amerika'da demokrasi var mı diyorum. Hayır. Orda kurallar, yasalar işlediği için demokrasi var görünüyor. En azından işini beceremeyen çekip gidiyor. Bizde çekip gitme yok. Bilmiyor, işleri arapsaçına döndürüyor. Çekip gitmiyor ama.

Ciddiye almazsan, sorun etmezsen bu bilgisizlerin işlerine her gün gül. Neler yapıyorlar, neler.

Dün, bir gazetede Turizm Bakanıyla yapılmış bir konuşmayı okudum. Gülmekten gözlerim yaşardı.

Bir bakıma iyi, koyu bilgisizlikte yaşamak. Atar tutarsın, kimin adı geçse kötülersin, kendi kendini birinci ilan edersin. Yalnız sen erdemlisin, yalnız sen doğru kararlar verirsin.

Böyle koyu bilgisizlerle demokrasi anca bu kadar olur.

2 Mayıs Çarşamba

Biliyorsunuz, Akanyıldız adlı bir öykü kitabım var. O kitabımdaki öykülerin hepsini severim. Kemal Özer'le Hasan Akarsu dışında kimse ilgilenmedi Akanyıldız'la. Bunun için yakınmıyorum. Herkesin benle, yazdıklarımla ilgilenmesini beklemem zaten.

Şimdi bakın n'oldu. Ankara'da bir öykü dergisi çıkıyor, "bir bilet: gidiş-dönüş" adı derginin. Epey oldu, derginin emekçilerinden Erkal Tülek geldi. *İnsancıl Atölyesi*'ne. Ayaküstü konuştuk. O kadar.

Derginin İstanbul sorumlusu Mustafa Tabak, geçen gün "Sizin, *Seni Ben Doğurdum* adlı öykünüzü arkadaşlar Ankara Öykü Günleri'nde okuya-

caklar" dedi. Önce şaşırdım. Kimin aklına geldi öykümü canlandırmak. Sevindim tabii.

Benim bu konuda hiç etkim olmadı. Böyle bir konu konuşulmadı bile. Güzel olanı da bu.

Yine Mustafa Tabak söyledi. Özel bir bölüm ayırmışlar dergide benim için.

İşte benim yıllardır söylediğim bu. Yazarla, şairle, öykücüyle ilgili bir şey yapılacaksa bu sessizce olmalı. Bizde böyle olmuyor. Kişi kendiyle ilgili bölüm için kendi topluyor yazıları. Bunu doğru bulmuyorum. Yazarlığımın hiçbir döneminde bunu yapmadım. Yapmam da.

Şunu söylüyorum. Edebiyat dünyasından elini çekmeli edebiyatçı. Eserini yayınlamalı, ötesine karışmamalı. Ona buna ricacı olmak... kendiyle ilgili yazıları toplayıp oraya buraya gitmek edebiyatın güzelliğine yakışmaz.

Erdal Öz, Adam dergisinin Nisan sayısında, edebiyatı "meta derkesine" indirgeyenleri kınıyor. Güzel bir tavır bu. Ama edebi eserlerin metalaştırılması yeni mi. Yıllarca yıllarca bunu yazdım. Edebiyat eserlerini metalaştırmayın dedim.

Edebiyat eserlerinin metalaştırılmasında Erdal Öz'ün payı yok mu...

İşin tuhaf yanı, edebi eserleri metalaştıran bir dergide Adam-Sanat'ta bu yazının çıkması. Bırakın onu bunu, Nazım Hikmet'in eserleri hem de sansürlenerek sürülmedi mi mal gibi piyasaya.

Yazarlık, yayıncılık işte bu metalaştırma yüzünden, geçinme aracı değil, zenginleşme aracı oldu. Edebiyatla starlaşma, çok satma, zengin olma "değer" durumuna getirildi.

Kitap tanıtımları meta reklamlarına dönüştürüldü.

Ben, starlaşmanın edebiyatçının önüne koyduğu, zorladığı bu "değer"i ayağımla ezdim. Bundan ötürü çok az biliniyorum, kitaplarım çok az satıyor. Bu, benim sevincim.

Kitabım satsın diye çıldırtıcı bir mücadeleye girişenler, yanlışlıkla yazar olmuşlardır bence. Tüccar olmaları gerekirdi.

Bu durum düzelir mi. Bilemem. Ama bu pis, karanlık ortamda bile birileri tutar bir ışık yakar yazara.

"bir bilet: gidiş-dönüş"ün yaptığı bu. Bir ışık yaktı bana.

Sevindim.

4 Mayıs Cuma

İsmail Cem'i düşünüyorum. Yazardır kendisi... düşünürdür. Şimdi Demokratik Sol Parti'de. Dışişleri Bakanı.

Niye düşünüyorum İsmail Cem'i. Şunun için. İsmail Cem, Milliyet'de yine fıkra yazıyor olsaydı, Demokrat Sol Partide Sema Pişkinsüt'e yapılanları onaylar mıydı. Hayır. Onaylamazdı. Mevlana'dan örneklerle bu olayı eleştirirdi.

Şimdi susuyor.

Gazetede resmini gördüm. Ecevit'in tam arkasında oturuyor. Sessizce.

İşte bu Türkiye'nin sorunu. Bizim insanımızın hepsinde değilse de çoğunluğunda, gerekirse ölümüne savunabileceği değerleri yoktur. Bundan ötürü duruma, yere, zamana göre görüşünü, davranışını değiştirir. Çoğunluk böyle olduğu için kimse böylesi kişiyi kınamaz. Bu böyle olduğu için bir yerde ipleri ele geçiren istediğini yapabilir.

İyi biliyorum. İsmail Cem bugün fıkra yazarı olsaydı, hapishanelerdeki ölüm oruçlarını çözmediği için hükümeti eleştirirdi. Şimdi sessizce oturuyor.

Bunun için kınamıyorum İsmail Cem'i. İnsanda değerler kendiliğinden oluşmaz. Çocukluk, gençlik döneminde bu değerler oluşturulmazsa, o kişi toplumun, çoğunluğun değerlerine göre yaşar. Bu anlamda politikayı ele alalım.

28 Mayıs 1960'da İsmet İnönü 27 Mayıs darbesine karşı çıkıp, "Hayır. Bunu kabul etmiyorum. Biz, Demokrat Parti'yle sandıkta hesaplaşacağız" diyebilseydi, demokratik bir değeri olsaydı, Türkiye'de öbür darbeler olmazdı.

Türkiye'de demokratik değer oluşsaydı, Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılmasına bütün partiler karşı çıkardı. O zaman Erbakan'ın partisi ikide bir kapatılmazdı.

Turgut Özal, 1980 faşist cuntasına başbakan yardımcısı olmazdı, o zaman.

Bunlar hep durumdan vazife çıkarmadır. Ama bir başkası durumdan vazife çıkardı mı kızarız.

Demokratik değerlerin korunduğu bir toplumda Sema Pişkinsüt saldırıya uğramazdı. Ama Sema Pişkinsüt'ün hayatı incelendikte şunu görebiliriz. Sema Pişkinsüt de durumdan vazife çıkaran biridir.

Türkiye'de hangi alana bakarsan bak bu değersizlik sorununu görürsünüz.

Peki bu değerler nasıl oluşur. Bu değerler özel bir eğitim yöntemiyle oluşturulur. Bütün bilim dallarında, sanatta, felsefede aktarıcı değil, doğurtucu diyalektik yöntem uygulanmalıdır.

İNSANCIL ATÖLYESİ
YAZ DÖNEMİ SEMİNERLERİ
TEMMUZ 2001'DE BAŞLIYOR

- ESTETİK
- TARİHSEL SÜREÇTE KADIN
- ŞİİR ATÖLYESİ
- AYDINLANMADA İNSAN SORUNU

CUMARTESİ SÖYLEŞİLERİ

- DÜŞÜNME YÖNTEMİ
- YABANCILAŞMA
- POSTMODERNİZM
- ETİK
- BİLGİ NEDİR

B. SADIK ALBAYRAK
BERRİN TAŞ
CENGİZ GÜNDOĞDU
HİKMET YAMAN
ORHAN İYİLER
ÖMER NACİ SOYKAN
REBİA ERDOĞAN DİRİM
SARPER ÖZSAN
SEVİM GÜNDÜZ
SİBEL ÖZBUDUN
TEMEL DEMİRER
TEVFİK TAŞ
TÜTEN ANG

Başvuru Adresi:
İnsancıl Aylık Kültür Sanat Dergisi,
Küçükparmakkapı İpek sk. Zafer Han
No.10 Kat.1 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 249 80 19

İnsancıl Atölyesi

Haziran 2001 Seminer Programı

SEMİNERİ VERENLER	KONU	GÜN	TARİH	SAAT
SEVİM GÜNDÜZ	YAZARLIK	PAZARTESİ	4 - 11 - 18 - 25	18.30 - 20.30
BERRİN TAŞ	EDEBİYAT	SALI	5 - 12 - 19 - 26	18.30 - 20.30
CENGİZ GÜNDOĞDU	LALE DEVRİNDEN CUMHURİYETE	ÇARŞAMBA	6 - 13 - 20 - 27	18.30 - 20.30
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE II	CUMA	1 - 8 - 15 - 22 - 29	18.30 - 20.30
SARPER ÖZSAN	MÜZİK ÜSTÜNE SÖYLEŞİ	CUMARTESİ	2 - 9 - 16 - 23 - 30	16.00 - 18.00
CENGİZ GÜNDOĞDU	FELSEFE II	CUMARTESİ	2 - 9 - 16 - 23 - 30	19.00 - 21.00
MEHMET ESATOĞLU	TİYATRO	PAZAR	3 - 10 - 17 - 24	10.00 - 14.00